
V. M.

WAGNER. HERMANN
SILVERMASTER

239536

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A MAGYAR HIVATALOS NYELV SZABÁLYAI

(A BELÜGYI KÖZIGAZGATÁS RÉSZÉRE)

IRTA

VADNAY TIBOR DR.

HELYETTES ÁLLAMTITKÁR

RAKOVSZKY IVÁN DR.

M. KIR. BELÜGYMINISZTERNEK

A MUNKA IRÁNYADÓ HASZNÁLATÁRA VONATKOZÓ
RENDELETÉVEL

KIADJA A KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA BUDAPEST
VIII. MÚZEUM-KÖRÚT 6.
1926.

HALADÁST JELENTENEK

A

KIRÁLYI

MAGYAR

EGYETEMI NYOMDA

KÖZSÉGI KÖZIGAZGATÁSI

NYOMTATVÁNYAI

MERT

a gyakorlat folyamán szükségesnek bizonyult
MÓDOSÍTÁSOK figyelembevételével készültek,
tökéletes ÍRÓKÉPES, fehér famentes papíron,
TISZTA NYOMASSAL. A mindenkori ÚJ
RENDELETEKNEK megfelelő nyomtatványo-
kat a legkiválóbb GYAKORLATI SZAK-
EMBEREK SZERKESZTIK. A könyvalak-
ban használatos nyomtatványok (iktató, mu-
tató stb.), különböző laptartalommal, JÓL KI-
SZÁRADT TARTÓS KÖTÉSBEN kaphatók.
ARBAN UTÓLÉRHETETLENÜL OLCSÓK!

HA MÉG NEM RENDELT,
SÜRGŐSEN TEGYEN
PRÓBARENDELÉST!

Címzés:

Budapest VIII, Múzeum-körút 6.

Gólyavár

VADNAY TIBOR DR.:
A MAGYAR HIVATALOS
NYELV SZABÁLYAI

A MAGYAR HIVATALOS NYELV SZABÁLYAI

(A BELÜGYI KÖZIGAZGATÁS RÉSZÉRE)

IRTA

VADNAY TIBOR DR.

HELYETTES ÁLLAMTITKÁR

RAKOVSZKY IVÁN DR.

M. KIR. BELÜGYMINISZTERNEK

A MUNKA IRÁNYADÓ HASZNÁLATÁRA VONATKOZÓ
RENDELETÉVEL

KIADJA A KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA BUDAPEST
VIII. MÚZEUM-KÖRÚT 6.

1926.

TARTALOM.

	Oldal
A m. kir. belügyminiszter 1925. évi 3606. eln. számú körrendelete Vadnay Tibor dr. helyettes államtitkár „A Magyar Hivatalos Nyelv Szabályai” című művének kötelező használata és megrendelése ügyében	7
<i>A Magyar Hivatalos Nyelv Szabályai</i>	13
A) ELMÉLETI RÉSZ.	
<i>I. fejezet.</i>	
A helyes magyar hivatalos nyelv fontossága	15
<i>II. fejezet.</i>	
Hivatalos nyelvünk megjavításának módszere és munkaterve	21
<i>III. fejezet.</i>	
A nyelvek helyes használatának egységes bölcsészeti alapja	23
<i>IV. fejezet.</i>	
A nyelvhasználat általános lélektani elemei	27
<i>V. fejezet.</i>	
A magyar nyelv lélektana	31
<i>VI. fejezet.</i>	
A helyes magyar hivatalos írásmód nyelvlélektani nehézségei és legyőzésük	41
B) GYAKORLATI RÉSZ.	
<i>I. fejezet.</i>	
Hivatalos írásaink csoportjai és fontosabb külsőségeik	49
<i>II. fejezet.</i>	
Szerkesztés	51
<i>III. fejezet.</i>	
emélyi és egyéb viszonylatok nyelvi kifejezése	69
<i>IV. fejezet.</i>	
Udvariassági szólások	75
<i>V. fejezet.</i>	
A tárgy és a kapcsolatos iktatószám említése	81
<i>VI. fejezet.</i>	
Kiegészítő és végrehajtási rendelkezések; mellékletek megemlítése	87

A

M. KIR. BELÜGYMINISZTER

1925. ÉVI 3606. ELN. SZ. KÖRRENDELETE

Vadnay Tibor h. államtitkár „A Magyar Hivatalos Nyelv Szabályai“ című művének kötelező használata és megrendelése ügyében.

Szám: 3606/1925.

eln.

Valamennyi vármegyei és városi törvényhatóság Közönségének (Budapest székesfővárosának is).

Több mint háromnegyed évszázad mult el azóta, hogy az 1844:II. t.-c. a magyar nyelvet kötelező állami nyelvvé tette, de ezalatt a hoszú idő alatt sem sikerült megteremteni az egységes, helyes magyar hivatalos nyelvet, azaz a hivatalos írásoknak olyan általános nyelvhasználatát, amely a hatósági ügyintézésben megkövetelt méltóságot, komolyságot és szabatosságot összeegyezteti a magyar észjárásnak megfelelő könnyű megérthetéssel.

Ennek a hiánynak a pótlását többrendbeli nagyjelentőségű közérdek régóta követeli, de különösen sürgős természetűvé teszi az a sajnálatos helyzet, amely hazánk megcsonkítása következtében állt be. Minél szűkebb területre szorultak össze országunk határai, annál szükségesebb, hogy önálló nemzeti létünk jogosultságát a mi külön sajátos nemzeti kultúránk mennél élesebb kiemelésével föltárjuk, már pedig a nemzeti kultúrának egyik legfontosabb, de mindenesetre legszembeszökőbb tényezője a nemzeti nyelv, amelyet, mint a nemzeti, a faji sajátosságokat legélénkebben visszatükröző eszközünket minden téren ápolnunk és fejlesztenünk kell, — annyival inkább a hatóságok életében, amelyek az önálló államiságnak másik egyetemes megnyilvánítását képviselik.

A nemzeti kultúra szolgálatánál nem kisebb fontosságú közigazgatási érdekek is követelik a helyes hivatalos nyelvhasználatot, mert a hatóságok az érdekelteket csak akkor győzhetik meg intézkedéseiknek törvényességéről, célszerűségéről vagy közérdekű voltáról, ha közölnivalóikat mindenki számára világos, könnyen érthető módon adják tudtul, tehát olyan nyelvszerkezetekben, amelyekben a hivatalos írások olvasója a saját gondolatmenetét rendszerint kialakítani szokta.

Nem közömbös a tisztviselők számára sem, hogy megszabaduljanak az idegenszerű, mesterkelt és az eredeti nyelvérzékükkel ellenkező fogalmazás eddigi kényszerétől és hogy az így fölszabaduló szellemi erőiket az érdemi munkában hasznosíthassák. Így az egységes hivatalos nyelv kialakulása teheti egyedül alkalmasan keresztülvihetővé a munkának azt a megkönnyítését és gyorsítását is, hogy a tisztviselők sokszorosítva készíthessék el a kiadványokat egyidőben a fogalmazással és hogy a fölülvizsgálatra hivatottak ne vesztegensék el idejüket az elintézéses stílusbeli aprólékos fölülbírálásával és javítgatásával.

Ezeknek a sokoldalú és egyformán fontos közérdekeknek az előmozdítására elhatároztam, hogy a közigazgatási hatóságok számára az egységes, szabatos és magyaros hivatalos nyelv megteremtésére szükséges intézkedéseket szerves, egymáshoz kapcsolódó, egymást kiegészítő munkaterv keretében megteszem.

A munkaterv végrehajtásának első lépéséül megbíztam az e kérdéssel régóta behatóan foglalkozó Vadnay Tibor dr. helyettes államtitkárt, hogy a magyar hivatalos nyelv szabályait kézikönyv alakjában írja meg.

A munka a közigazgatási eljárás és ügyvitel szempontjából illetékes itteni bírálaton keresztül, nyelvtudományi és stilisztikai szempontból a Magyar Tudományos Akadémia elé került. Utóbbinak Nyelvtudományi Osztálya szakvéleményében a többek között megállapította, hogy a „munkálat nemcsak céljánál, hanem rendszerénél és tartalmánál fogva is a legkomolyabb figyelmet érdemli; rendszere világos és helyes, tartalma pedig alapos és megérlelt; a gyakorlati nyelvészetnek ez a könyv kiváló terméke“, — hogy a ma szokásos írásmód szerint fölhozott példák átdolgozásai „élénken szemléltetik, hogy a hivatalos fogalmazványok merevsége, zsúfoltsága, idegenszerűsége, papirosjellege, milyen természetes módon cserélhető fel hajlékony, könnyed, világos, magyaros, életszerű kifejezés- és szerkesztésmóddal; az egész hivatalos nyelv a tisztviselőkre nézve könnyebb fogalmazásúvá, a felekre nézve érthetővé válik s amellet a hivatalos jellege is épségben marad; az olvasó mindenütt jóleső megkönnyebülést érez, mikor az eredeti kúriális fogalmazványok után ez átdolgozásokat olvassa“, — „az elméleti rész is ékesszólóan tanuskodik arról, hogy a szerző mennyire szívén viselte és mennyire gondolkodásának előterébe helyezte a magyar hivatalos nyelv ügyét, elmélyedt tárgyába és alapos elméleti tájékozódást szerzett a nyelvészet és stilisztika általános elveiben; nagy érdeme, hogy a magyaros, világos és szabatos fogalmazás kellékeit nem kazuisztikusan tárgyalja, hanem elvi kulcsot akar hozzájuk adni, hogy a tisztviselő ne egyes esetek halmazával álljon szemben, hanem olyan érzék és szellem fejlődjék ki benne, mely az egyes esetekben útbaigazítja“, — végül, hogy „az alapvető fejtegetések alaposak és termékenyek, az egész elméleti rész is nagyművelt-

ségű, mélyengondolkozó elme munkája, írva is oly világosan és meggyőzően van, hogy közönségére nem tévesztheti el hatását.“ A részletekbe is elmélyedő szakvélemény végső következtetésül kijelenti, hogy „örömét kell kifejeznie, hogy a közigazgatás nyelvének megjavítására éppen belülről, a közigazgatás köréből indul meg a mozgalom, még pedig mindjárt oly avatott módon, oly alapos készüllettel és oly helyes irányban, hogy csak a legjobb sikert remélhetjük. Legjobb meggyőződése szerint a könyv irányadó használatának elrendelése a közigazgatás valamennyi fokozatára nézve kívánatos és sürgős. Mióta közigazgatásunk magyar lábra állt, a hivatalos nyelv szabályozására nézve ehhez hasonló fontosságú lépés nem történt.“

Mind közigazgatási, mind nyelvtudományi és stilisztikai szempontból tehát a munka olyannak ítéltetett, amely alapvetően alkalmas arra, hogy az egységes, szabatos magyar hivatalos nyelv kialakítását előmozdítsa.

Elrendelem ennél fogva a belügyi igazgatás valamennyi fokán fogalmazási tennivalókat ellátni hivatott tisztviselők számára, hogy Vadnay Tibor dr. helyettes államtitkárnak „A Magyar Hivatalos Nyelv Szabályai“ című művében foglaltakat tegyék beható tanulmányuk tárgyává, azokhoz a hivatalos írások szerkesztésében és szövegezésében alkalmazkodjanak és a munkában részletezett útbaigazításokat irányadóknak tekintsék.

Fölhívom a törvényhatóságot, hogy ezt a rendelkezésemet a saját és az alája rendelt hatóságok, hivatalok és szervek (r. t. városok, községi elöljáróságok) fogalmazással foglalkozó személyzetével haladéktalanul egész terjedelmében közölje.

A rendelkezésemre álló hitel keretében nem állván módomban az önkormányzati szerveket a munkának szükséges számú példányával ellátni, fölhívom a törvényhatóságot, hogy a fogalmazási tennivalókat ellátó tisztviselői használatára a munkát saját háztartása terhére rendelje meg annyi példányban, hogy azokat a fogalmazással foglalkozó személyzet minden tagja állandóan használhassa. A vármegyei törvényhatóságok ezenfelül utasítsák községeiket, hogy a munkát a községek háztartásának terhére minden jegyzőség számára legalább egy példányban rendeljék meg, — a rendezett tanácsú városokat pedig, hogy a város háztartásának terhére annyi példányban, hogy fogalmazással foglalkozó személyzetük a munkát állandóan használhassa. A könyv ára kiadójánál: a Királyi Magyar Egyetemi Nyomdánál (Budapest, VIII, Múzeumkörút 6.) hivatalos megrendelésre 50.000 korona; ebbe az összegbe a postai elküldés költsége már bele van számítva.

A főispánok, a belügyminisztérium és az állami rendőrség számára a munka használata és megrendelése iránt külön intézkedtem.

A munkaterv további pontjainak keresztülvitelére vonatkozó rendelkezéseimet annak idején közlöm.

Meg vagyok győződve róla, hogy a törvényhatóság és tisztviselői, valamint a r. t. városi és a községi tisztviselőkar teljes mértékben átérzi a helyes magyar hivatalos nyelv kialakításának nemzeti, kulturális, közigazgatási és közszolgálati fontosságát és azért hazafias kötelességének fogja ismerni, hogy a gyakorlati kivitelben a hivatalos kötelesség teljesítésén is túlmenő gondosságot és buzgalmat fejtsen ki.

Budapest, 1925 szeptember 5.

Rakovszky s. k.

A
MAGYAR HIVATALOS NYELV
SZABÁLYAI

A) Elméleti rész.

I. FEJEZET.

A helyes magyar hivatalos nyelv fontossága.

A nemzeti élet önállóságát, a nemzet tagjainak lelki együvé-tartozását, különbözőségüket egyéb nemzetek fiaiától, legjellemzőb-ben a *nemzeti nyelv* fejezi ki.

Mélyreható okokban gyökerezik ez. A nyelvek különbözőségé-ben csak külsőség, hogy ugyanazt a fogalmat másféle hangok összetételéből álló szóval testesítik meg, sőt csak külsőség az is, hogy szóhajtogatásban, igeragozásban, szóvonzásban eltérő sza-bályoknak hódolnak. Az igazi, a belső különbözőséget a mondat-fűzés, a szerkesztés eltérése teszi, mert e mögött az a mély szel-lemi, lelki indító ok rejlik: hogy *az azonos nyelvi sajátosságok a gondolkodásmód, az életfelfogás, a világnézet azonosságából származtak és a nemzedékek hosszú során átöröklött egyforma észjárást tükröznek vissza.* Már pedig az egyforma gondolkodás a legszorosabb kapocs, ami embereket összefűzhet.

Nyelvének ezt az alapvető fontosságát mélyen átérzi minden nemzet, ha olykor öntudatlanul is. Ez az oka annak, hogy *az egy-séges nemzeti állam kialakulásával mindenkor vele jár a nemzeti nyelv uralomra jutása az állam életnyilvánulásainak valamennyi terén;* ez az oka annak, hogy minden élni akaró nemzet, kicsi és nagy egyaránt, megőrizni, használni, fejleszteni igyekszik a maga anyanyelvét; ez az oka, hogy viszont minden hódító nemzet el-nyomni törekszik a hatalma alá kerültek nyelvét, rájuk erő-szakolni a magáét; — de ez az oka annak is, hogy ezek a törek-vések mindig a legmakacsabb, legszívósabb ellenállásra találnek, amelyet megtörni nem bír a túlnyomó nagy többség legnyersebb erőszaka sem.

Igy történt hazánkban is. A mohácsi vész három évszázadra megsemmisítette az önálló magyar nemzeti állam létét és emiatt nem fejlődhetett a magyar nyelv olyan mértékben, mint ugyanez alatt az idő alatt az önálló államiságú nemzeteké. Sőt használata mind szűkebb területre szorult össze; latin és német lett a törvény-hozás, a kormányzás, az igazságszolgáltatás, az igazgatás, a tudomány nyelve, — német és francia a társadalom magasabb közei. Ellenben ugyanekkor Erdélyben, ahol nemzeti élet és nemzeti udvar volt, a magyar nyelv uralkodóan élt tovább, sőt a XVII. században Kelet felé részben diplomáciai nyelvül is hasz-nálták.

Amde a Királyhágón innen is, az igazi honfiak lelkében állandóan ott derengett a nemzeti állam gondolata. Magyar anyanyelvét ösztönösen — és éppen azért rendíthetetlen hűséggel — megőrizte a köznemesség zöme és a nép és egyedül nyelvével ezen a vígasztalanul hosszú, sívár korszakon keresztül is, épen, kicsirázásra, kifejlődésre alkalmas állapotban tartotta meg állami létünknek téli dermedtségben szunnyadó magvát.

A németnyelvű udvarral érintkező főnemesség magyar nyelvhasználatát elnyelte a nyugati kultúra, de már a testőrség köznemes ifjainak magyarságát nem bírta fölszívni, ellenkezően: ők igyekeztek magyar nyelven kifejezni a Nyugat kultúráját. A Besenyeiek, majd a Kazinczyak nyelvújításai csapást törtek és amikor a XIX. század elején a nemzeti áramlatok nálunk is előtérbe nyomultak, a magyar nyelv fejlesztőinek csak az élő köznyelvhez kellett fordulniok, hogy megtalálják azt a dús kincset, amelynek kiaknázásával évszázadok pusztítását, rontását néhány évtized alatt sikeresen pótolni lehetett.

Azóta írók és költők, szónokok és tudósok ihletett és szakavatott munkája annyira kiművelte a természeténél fogva hajlékony és erővel teljes magyar nyelvünket, hogy ma már az újkori eszmék legbonyolultabb gondolatsorait is a legfinomabb árnyalatokkal tudja kifejezni. Legelőbb a szépirodalom bontakozott ki csudaszép virágzásban, később kifejlődött és egyre haladt a politikai, a tudományos, a hírlapi írásmód is, — és ha ez utóbbiak terén még mindig van elég hiba, hézag és idegenség, — a javításra a hajlandóság dícséretesen általános.

Legkésőbbben érvényesült nyelvünk uralma a hivatalos életben. Kötelező állami nyelvvé is csak az 1844:II. törvénycikk tette meg. Mivel azonban eredeti saját hagyományai alig voltak, a latin és a német kuriális stílus ellenállás nélkül érezette rá kártékony hatását. Emiatt — szilárd gyökér nélküli, élősdiektől ellepett, mesterségesen nyesett növény módjára — kezdettől fogva egészségtelen, ferde, mesterkéltséget öltött. Szóhasználata, mondatfűzése, szólásmódjai magyartalanná, nehézkessé váltak, — valósággal külön műnyelvvé alakult ki, amellyel senki más nem él, mint a hivatalos világ. És ez a hivatalos külön műnyelv, — ellentétben a magyar nyelvet jellemző egyszerűséggel, világossággal, — hol érthetetlenül túltömött, hol cikornyásan terjengős, hol nagyképűen homályos formát öltve, — egyre messzibb távolodott el az általánosan beszélt és írott élő nyelvtől.

Szabatosan tömör és igazságában mélyen lesújtó híralattal mondja róla egyik legkiválóbb nyelvtudósunk, *Simonyi Zsigmond*: „Leginkább a hivatalos nyelv marad el minden nemzetnél a nyelv természetes fejlődésétől, de talán sehol sem zárkózott el a nemzeti nyelv friss áramlatától annyira, mint minálunk. Közjegyzői okirat, bünyefenyítő ítélet, kormányrendelet és hatósági hirdetés, mind abban a rég megrögzött hibában szenved, hogy mindent egy mondatba gyömöszöl s ezzel az olvasóra azt a súlyos terhet rója, hogy

a dolognak a velejét külön tudományos expedicióval kell megkeresnie. S ez a kuriális stílus tele van érthetetlen, szokatlan kifejezésekkel, latinos és németes szólásokkal. Aki hivatalos iratot fogalmaz, rendszerint elhallgattatja előbb nyelvérzékét és annak a babonának hódol, hogy a hivatalos, komoly, méltóságos írásmód nem tűrheti meg a közönséges beszéd egyszerű, világos szavait.“

A nyelvtudósoknak és az irodalom embereinek hasonló elítélő bírálatához egyhangúan csatlakozik az egész közvélemény. Írásainkat a nyelvtani és stilisztikai tankönyvek elrettentő példakul idézik, a közönség hol bosszankodik miattuk, hol csúfolódik fölöttük, mink magunk pedig, ez írások készítői, kelleetlenül, restelkedve kényszerítjük bele gondolatainkat azokba a formákba, — jobban mondva: formátlanságokba, — amelyek nyelvérzékünket léptenyomon sértik.

Igy áll elő az a fonák helyzet, hogy *hivatalos írásmódunk homlokegyenest az ellenkezőjét éri el mindannak, ami voltaképeni célja volna*: nevétséget kelt, holott méltóságos akar lenni, homályt terjeszt, holott világosságot kellene gyujtania, rontja a magyarságot, holott a legbuzgóbban szeretné szolgálni, megnehezíti a szellemi munkát, holott arra kellene törekednie, hogy minél jobban megkönnyítse.

Mindeme hátrányok együttes kiküszöbölésére *a helyes magyar hivatalos stílus kialakításának immár csaknem egy évszázad óta húzódozó kérdése mai nagy megpróbáltatásunkban különösen időszerű* három, egyformán nagyjelentőségű szempontból.

Az első *a nemzeti szempont*.

Minél szűkebb térre szorult össze valamely nemzetnek anyagi, fizikai ereje, gazdagsága, hatalma és emiatt minél vészesebben fenyegeti a környező népeknek az a hajlandósága, hogy teljesen elnyomorítsák, annál szükségesebb, hogy belső erőit a *szellemiek* terén fejtsse ki, épen tartsa *nemzeti sajátosságait*, kiemelje *önálló államiságát*. Minderre nincsen hatalmasabb fegyvere a nyelvnel. Ha ezt a fegyverünket ma is elhanyagoljuk vagy rosszul forgatjuk éppen azon a téren, ahol az állami életnek másik legegységesebb kifejezője: a hatóságok működése folyik, vétünk nemzeti létünk alapvető föltételei ellen, — és ma súlyosabb ez a bűn, mint azelőtt, Egész-Magyarország idejében volt.

A második szempont *a szociálpolitikai*.

Az államnak és valamennyi alkalmazottjának elsőrendű föladata, hogy mindennemű tevékenységében erősítse az állampolgárok együvértartozásának érzését, kiküszöbölje az elválasztó mozzanatokat, kiegyenlítse az osztálykülönbségeket.

Már pedig ha a közönség számára idegen, érthetetlen formákkal olyan külön hatósági műnyelvet alakítunk ki, amely szemben áll a rendesen használt köznyelvvél, ez *a kétféle nyelvhasználat elszakítja az azonosságnak, az összetartozásnak legerősebb kötelességét*, valósággal mesterségesen állít szellemi korlátot két csoport: a közönség és a tisztviselők közé. A nép érzelmi eltávolodá-

sát a hivatalok embereitől nem kis mértékben visszavezethetjük erre a kétféle nyelvhasználatra.

A harmadik szempont a *tisztviselők munkaerejének helyes irányú hasznosítása*, mentesítésük a fölösleges, sőt szellemükre káros tehertől és ezzel *tevékenységük súlypontjának áthelyezése a formai munkáról az érdemire*.

A rossz stílusnak a szellemi munkára gyakorolt káros hatását találóan fejezi ki *Nisard*: „A rossz stílus kétszeres észbeli munkát ró az olvasóra; az egyik szenvedőleges: úgy veszi át a szavakat, amint azokat az író elrendezte; a másik cselekvő: amikor a közölt rendet a természetes, a logikai renddel cseréli föl. Jó stílusban a szók mintegy kézenfogva vezetik egymást és az észnek nincs szüksége még egy külön működésre, a természetes rend helyreállítására.“

A megromlott magyar hivatalos írásmód ilyen kétszeres munkával terheli meg ez írások fogalmazóit. Gondolataik önkénytelenül, megerőltetés nélkül sorakoznak nyelvhasználatuknak abba a természetes magyaros sorrendjébe, amelyet egyéb tereken megszoktak, — de a helytelenül alakult gyakorlat nyomása alatt írnivalóikat kénytelenek beleerőszakolni a gondolkodásuktól eltérő, idegen, mesterkéltné alakokba, — úgyszólván: más nyelvre lefordítani. Jórészt ebből származik a méltán sokat szidott irodaszellemnek az a merev formalizmusa, amely a gondolatot rendeli a kifejezés, — a belső tartalom helyességét a külső alakosságok alá. A fogalmazó megszokja, hogy a nagyobb súlyt a formák elsajátítására vesse, ne pedig az igazi szellemi munkára; idejét, munkaerejét kimeríti a külsőségekben és nem használhatja arra, hogy elmélyedjen a dolgok velejébe, az ügy részleteinek beható tanulmányozásába, a jogszabályok alkalmazásának helyességébe. A szellemnek valóságos mesterséges elsorvasztása ez. Nagytudású ideg- és elmeorvosok rámutattak az ilyen mesterségesen megzavart agyműködés káros következményeire: az elnyomott vagy elterelt gondolat mindenáron érvényesülni akar az öntudat alól és kínos küzdelmet vív a maga elsőbbségéért az ellen a természetellenes gondolat ellen, amelynek elmondására vagy leírására kényszerítik. Ebből a megerőltetésből származnak a korai kimerülés, a szórakozottság, ingerültség, türelmetlenség, feledékenység, összetévesztés mindennapos pszichopatológiai tünetei.

Ugyanezek a káros hatások érik azokat a tisztviselőket is, akiknek további intézkedést kell tenniök a hivatalos írások nyomán. Egészen külön szellemi munkát kell elfecseirelniök arra, hogy a magyartalan fogalmazásból helyreállítsák a hivatalos életükön kívül megszokott természetes sorrendet, — úgyszólván: hogy a szöveget saját anyanyelvükre visszafordítsák.

Ha a helyes magyar hivatalos nyelv megteremtésével föl szabadítjuk őket a mesterkéltné formák nyúgeitől, ha nem rontjuk meg nyelvérzéküket erőszakosan, ha visszaadjuk számukra nyelvük rendszerinti kezelését, ezzel nemcsak *megkönnyítjük szellemi*

munkájukat, hanem egyszersmind rátereljük igazi rendeltetése útjára: az érdemi munka jó végzésére.

Kétségtelen ugyanis, hogy a helyes hivatalos stílus voltaképen nyelvi megnyilvánulása a logikus gondolkodásnak, a gondolatmenet észszerű egymásutánjának, a jogszabályok tudásának, az anyag, az ügyállás alapos ismeretének és mindebből az ítélet biztosságának. Az egymásrahatás pedig kölcsönös. A mai nyakatekert, szövevényes, gyakran homályos, többféleképen értelmezhető hivatalos írásmód mögé sokszor a tájékozatlanság, az ingadozás, a felelősségtől irtózás bújik el. A helyes stílus megkövetelése nem enged módot arra, hogy a tudatlanságot ilyen nagyképűsködő nyelvhasználattal leplezzék, hanem rákényszerít a jól rendezett, világos, szabatos gondolkodásra, az ügyek beható tanulmányozására, az okfejtés és a következtetések világos, egyenes, határozott kialakítására.

A jó magyar hivatalos írásmód megteremtése tehát nem szép-tani kérdés csupán, nem fölös dísz, sallang, cifraság, hanem mélyen belevág a legfontosabb nemzeti, szociális és munkahasznosítási érdekeinkbe. Minden okunk megvan tehát arra, hogy a kérdést ne kezeljük az eddigi fölszínességgel, hanem hogy merüljünk bele mélységeibe és hogy teljes gondot és figyelmet szenteljünk a helyes megoldás megkeresésére és általános meghonosítására.

II. FEJEZET.

Hivatalos nyelvünk megjavításának módszere és munkatere.

Romlott hivatalos írásmódunk kártételeire a nyelvészeti és irodalmi szakkörök sűrűn figyelmeztettek. Számos könyv, tanulmány, fejtegetés, cikk, közlemény van, amely egészen vagy részben ezzel a kérdéssel foglalkozik, sőt a hibák nem kerültek el a hatóságok figyelmét sem.

A javításra tett hivatalos intézkedések között a belügyi kormányzat körében a különféle fokú közigazgatási hatóságok számára külön kiadott *ügyviteli szabályok* tárgyalják ezt a kérdést. Általános útbaigazítást adnak a hivatalos írások szerkesztésére, tagolására, előírják, hogy a szövegezés legyen rövid, világos, szabatos, magyaros és hogy kerülni kell az idegen szavakat és a fölösleges udvariassági szólásokat. Az előadók munkáinak fölülvizsgálatára hivatott tisztviselők igyekeznek a gyakorlatban megvalósítani ezeket a szándékokat és alkalmi stiláris javítgatással, szavak, szólások, mondatok helyesbítésével segíteni a hibákon.

Mindez azonban nagyobb eredménnyel nem járt. Nem is járhatott, mert az utasítások, a javítgatások *nem támaszkodtak egységes, szilárdan megalapozott, elvi rendszerre*, hanem csupán az eseti, szórványos toldás-foldás módszerében, — helyesen: módszertelenségében történtek. Egyéni ízlésen, nyelvérzéken és nyelvtudáson fordultak meg, ez pedig maga is egyenetlen, ingadozó, gyakran téves volt. A rendelkezésekhez és javításokhoz nem fűztek magyarázó, meggyőző megokolást, hanem csak tételes, gyakran vitatható, olykor helyt sem álló kijelentésekre szorítkoztak. A javítás iránya így inkább *negatív, kifogásoló, bírálható volt*.

A baj meggyógyítására, e be nem vált módszer helyett, *a pozitív, alkotó, építő rendszert* kell életre kelteni, még pedig *egységes elvi alapon* és olyan munkaterv szerint, amelyben a tennivalók egyes részletei egymást kölcsönösen kiegészítik, támogatják, kölcsönösen egymásba kapcsolódnak és együttvéve szerves egészet alkotnak.

Ennek a munkatervnek a kialakítására mindenekelőtt szabatosan körül kell határolnunk azt a célt, amelyet el akarunk érni. Célunk nem lehet az, hogy a hivatalos írások valamennyi fogalmazóját tökéletes, hibátlan, mintaszerű stilsztává képezzük ki, hanem csak annyi, hogy *képesse tegyük őket mondanivalóik világos, magyaros, könnyen érthető írásba foglalására*. Nem követelhetjük tőlük, hogy érdemleges munkájuk végzésével egyidőben

állandóan észben tartsanak néhány száz nyelv- és stílustani szabályt, néhány ezer helyes és helytelen szólást, hanem ehelyett olyan *egységes kulcsot* kell nyujtanunk számukra, amely fölkelti, megtartja és fejleszti nyelvérzéküket, amely biztosan eligazítja őket minden irányban, amely kétségtelen határozottsággal eldönt minden vitát, magyaros-e valamely kifejezés vagy sem és amelynek használatával *a magyar nyelv sajátosságai írásaikban rendszeresen, állandóan, úgyszólván gépiesen, öntudatlanul érvényesüljenek*, újra meg-megismétlődő fejtörés, keresgélés, fáradozás nélkül.

Ez a célja, ez a módszere ennek a munkának. Azért benne a nagyobb súlyt a szókötéseknek, a mondatfűzésnek, a szerkesztésnek azokra a formáira vetem, amelyekben a magyar léleknek, a magyar gondolkodásnak különleges sajátosságai jellemzően öltenek testet. Egyes szavak, összetételek, kifejezések, szólások helyesbítése a munkaterv további részébe, egyéb munkák keretébe tartozik, azért ilyenekkel csak mellékesen, olyankor foglalkozom, amikor a szerkesztésben hibás mondatot helyreigazítva, a hibás kitételek meghagyása visszásan hatna vagy félrevezetne. Úgyszintén csak mellékesen érintem a hivatalos műszavak, szakkifejezések, valamint az elterjedt magyartalan szólások kérdését, — *Arany János*-sal szólván: „egyes szavak csupán levelei, vékony ágai a nyelv törzsökének, azok romlása könnyen pótolható, de a szókötési formák képezik azon nemesb ereket, csatornákat, melyekben a fa éltető nedve kering, dúljuk fel — és a fa nem lesz többé“.

Olyan mélyre, a szervezet minden részére elharapódzott betegséget azonban, amilyen a megromlott hivatalos nyelv, egyetlen orvossággal meggyógyítani nem lehet. Az, ami ennek a munkának a célja: a nyelv egységes alapjának megismertése és a belőle származó szabályok levezetése, csak az első lépés a javítás felé, — az első, amely nélkül a többbit sem tehetnénk meg, de utána még továbbiaknak kell következnie, hogy célunkat elérhessük. Ilyenek: a még ingadozó, állandó használattal ki nem alakult közigazgatási műszavak szabatos megállapítása, szótár egybeállítása a hivatalos életben gyakrabban használt magyartalan szólásokról és a helyükre javasolt magyarosokról, végül mindezek alapján új iratminták kidolgozása a közigazgatás írásbeli életének különféle viszonylataira.

Az ezekből álló munkaterv megvalósítása után a hivatalfőnökökre és a fölöttes hatóságokra vár a gyakorlati alkalmazás következetes keresztülvitele. Lelkiismeretes, állandó, éber figyelemmel kell ellenőrizniök, hogy az elrendelt nyelvhasználat az ügyek intézésében általánossá váljon; azok ellen pedig, akik akár nem-törődomségből, akár megjavíthatatlan képtelenségből ilyen részletes és szabatos útbaigazítások után sem tudnak alkalmazkodni a helyes magyar nyelv követelményeihez, az eltávolításukig menő szigorúsággal kell eljárniok, mert ilyenek nem alkalmasak és nem érdemesek arra, hogy a magyar haza hivatalos szolgálatában részt vegyenek.

III. FEJEZET.

A nyelvek helyes használatának egységes bölcsészeti alapja.

Az ember kutató elméjével veleszületett az a hajlandóság, hogy az egy csoportba tartozó jelenségeket *egységes okokra* vezesse vissza. Mint minden tudomány, úgy a *nyelvtudomány* is, kezdetől fogva kereste azt az *egységes, bölcsészeti alapot*, amelyből tisztán spekulatív módon, a gondolkodás erejével, levezetések útján, választ tudna adni arra a kérdésre, *minő okok, befolyások, törvényszerűségek idézték elő azokat a bonyolult és homályos jelenségeket, hogy a nyelvek többé-kevésbé különböznek egymástól* és hogy az egyikben miért helyes az olyan nyelvhasználat, amely a másokban helytelen, idegenszerű, gyakran érthetetlen volna?

A *nyelvfilozófia* ezt az egységes alapot a *logikában*, az észszerű gondolkodás szabályaiban kereste. Azt a tételt állította föl, hogy nyelvten szerint is annak kell helyesnek lenni, ami megegyezik a logikus gondolkodással. Ennek a fölfogásnak a tarthatatlanságát azonban a legegyszerűbb példák megcáfolják. Amikor a német azt mondja: „*zwei Häuser*“, a főnevet, — megegyezően a többes számot jelentő jelzővel, — többesbe teszi; a magyarban ellenben: „*két ház*“, — a főnevet egyes számban használjuk, mert magától értetődik és így fölösleges, hogy a főnevet szintén többesbe tegyük, hiszen a jelző számnév a többest már úgyis kifejezte. Ez az ellentét a két nyelv között azonban éppen nem áll fönn az egész vonalon. Ebben a szerkezetben: „*die Häuser sind rein*“, — az alany és állítmány többesben van, ellenben az állítmányi jelző („*rein*“) egyesben; ugyanez a mondat magyarul: „*a házak tiszták*“, — itt a magyar nyelv állítja vissza a számszerű egyeztetés rendjét. A nyelvek logikai ellentmondásai véget nem érő fölsorolásnak adnának teret, különösen ott, ahol valamely nyelvnek azok a sajátosságai ütköznek ki, amelyeket más nyelvre szószerint le sem lehet fordítani: „*öregbéres*“, aki fiatal, „*kislány*“, aki magas növésű, „*félszem*“, amely voltaképpen egy egész szem. Szembeszökő logikatlanságokat látunk a nemeket megkülönböztető nyelvekben: „*das Weib*“, „*das Fräulein*“, „*cette petite fille est un enfant joli*“. Idegen nyelvet tanulók rendszerint igyekeznek is a logikai egyeztetésnek megfelelő szerkezeteket, szóvonzásokat alkalmazni, a nyelvten szerint gyakran merőben helytelenül.

A logikai nyelvmelet csődje után a *nyelvtörténelmi iskola* a régi alakok kutatásából akarta a kérdést megoldani. Azt jelen-

tette ki helyesnek, ami a nyelvben meg volt már a legrégebb időkben. Ez az elmélet homlokegyenest beleütközött az élő nyelvek természetébe. A nyelv az ember szellemének *szerves* terméke, különféle hatások alatt, az idővel együtt folytonosan változik, fejlődik vagy hanyatlik, gazdagszik vagy romlik. A változó korszakok közt pedig a legrégebbieket már csak azért sem vehetjük irányadóknak, mert a régi élő, beszélt nyelv nem maradt fenn, hanem csupán az irodalmi és a tudományos, ezek pedig éppen a távolabbi időkben, amikor a saját nyelv még nem fejlődött ki, a holt, a klasszikus nyelvek erős befolyása alatt álltak és valószínű, hogy az akkor beszélt élő nyelvvel szemben már abban az időben is idegenszerűek, mesterkélték voltak. Ha tehát a nyelvhasználat szabályait a régi formák alapján állítjuk föl, olyan nyelvet erőszakolunk a mai korra, amely elavult, hézagos, gyakran érthetetlen volna. „A történelmi fejlődés félreértésén alapul, a mai nyelv szabályait a mai nyelven *kívül* keresni.“

Tarthatatlannak bizonyult a *széptani* álláspont is: hogy az a helyes, ami szépen hangzik. Bárminő csúf, nehézkes, döcögős hangzású valamely szó, az értelem sérelme nélkül helyébe mást nem tehetünk pusztán a szép hangzás kedvéért. Kellemetlen, szinte nevetséges alakok: „kanonokoknak“, „legengesztelhetlenebb“, — a nyelvtan szerint mégis helyesek és ha alkalmazásukra szükség van, szöveggel pótolni nem tudjuk.

Ennyi meddő kísérlet, tévelygés, kudarc után az a fölfogás kezdett előtérbe nyomulni, hogy a nyelvtudomány voltaképen nem is spekulatív, bölcsészeti tudomány, amely alapokokra, levelezésekre, következtetésekre támaszkodhatna, hanem *tisztán tétéles, leíró tan*. Ennélfogva ne is foglalkozzon a kifejezőmód helyességének — meg úgyse található — egységes alapjával, hanem szorítkozzon egyedül arra, hogy a szabályokat megállapítsa és felsorolja. Ha pedig vitás, vajjon helyes-e valamely szabály, döntsön a nyelvszokás: mindaz helyes, amit huzamosabb ideig, rendszeresen használnak az egy nyelven beszélő nép egésze vagy legalább nagy része. Ez a fölfogás sem állhatott helyt, hiszen tudomány számára elképzelni se lehet ingatagabb, megbízhatatlanabb talajt, mint azt, hogy kiki a maga egyéni ízlése szerint állapítsa meg, mi a helyes nyelvhasználat, de mivel tudományos okfejtéssel sem valamely véleményt támogatni, sem a vele szembenállót megcáfolni nem kell, a nyelvhelyesség kérdései váljanak többségi kérdésekké, amelyekben éppen nem a kisebbségben levő szakemberek szava dönt, hanem a többséget tevő műveletleneké.

Belátva ennek képtelenségét, megint csak vissza kellett térni a bölcsészeti alapnak már elhagyott útjára. Az *összehasonlító nyelvtudomány* nem tűzte ugyan ki céljául a nyelvhelyesség elveinek kiderítését, mégis a hasonló és az eltérő nyelvek összevetéséből olyan dús adattömeggel gyarapította az emberi tudás közkincsét, hogy ebből az újabbkori *etnológiai és szociológiai kutatások* elvezettek az évezredek óta eredménytelenül hajszolt célhoz. Meg-

állapították, hogy *a nyelv az ember szellemének, lelkének, gondolkodásának a terméke, ennél fogva a nyelvtan szabályait szintén a lélektanból kell levezetni.* Minthogy pedig *a nyelv nem egyes ember műve, hanem népeké, fajoké, a néplélektan* mélységeinek bányászása közben, a tudományok egy új, hatalmas ágára bukkantak: *a nyelvlélektanra, amely azután földerítette a nyelvtudomány igazi bölcsészeti alapját.*

Ez új tudomány halhatatlan érdemű bűvárai: *Humboldt Vilmos, Wundt, Paul Hermann, Steinthal,* kétségtelen világossággal mutattak rá, hogy *a gondolkodásmód, az észjárás, a világfölfogás a különféle nemzeteknél, népeknél, fajoknál más-más formát ölt és hogy a különféle nyelvek eltérő nyelvtani szabályai voltaképen ezeket a különféle gondolkodási folyamatokat tükrözik vissza.*

A helyes magyar írásmód kialakításának egységes, bölcsészeti alapjául ennél fogva nekünk is *azokat a lelki elemeket kell tanulmányoznunk, amelyekből a mi magyar fajunk sajátos, jellemző gondolkodása kialakul* és ebből az alapból kell levezetnünk nyelvünk sajátosságainak jellemző formáit.

IV. FEJEZET.

A nyelvhasználat általános lélektani elemei.

A nyelv fogalmának legteljesebb meghatározása szerint *a nyelv az embernek legáltalánosabb eszköze arra, hogy gondolatait mással megértesse.* A nyelv ezt a rendeltetését mondatok alakjában tölti be. A mondat pedig — *Wundt* analitikus tétele szerint — „nyelvi kifejezése annak, hogy egy teljes képzetet szándékosan fölbontottunk logikai viszonyban álló részeire“. *Paul Hermann* ezt az elemző meghatározást kiegészíti a szintétikussal, nemcsak a beszélő lelki tevékenységét tárja föl, hanem összefogja a hallgatóéval: „A mondat jelképe annak, hogy a beszélő lelkében több képzet vagy képzetcsoport kapcsolódott és eszköz arra, hogy a hallgató lelkéhez véghez menjen ugyanezeknek a képzeteknek azonos kapcsolódása.“

Ezekből a meghatározásokból le tudjuk vezetni a nyelvek használatának valamennyi általános szabályát.

Abból, hogy a nyelv és a mondat csak *kifejezés, eszköz, jelkép*, következik, *hogy a nyelvhasználat sohasem lehet öncél.* Célját tévesztett tehát, ha vele anélkül élünk, hogy közvetítésével gondolatunkat *mással* akarnánk közölni. Ilyen a magánbeszéd, — ide nem értve a monológ művészi formáját, amelyben az író szereplő személyeinek lelki állapotát, belső küzdelmeit közli olvasóival, — ilyenek a beszédnek azok a megnyilvánulásai, amelyek az öntudat elvesztése vagy megzavarodása alatt jelentkeznek: álomban, lázban, ittas állapotban, érzéketlenítő szerek hatása alatt vagy csak indulatkitörésekben is, amikor az ember elveszti uralmát önmaga fölött; nem is nyilvánul meg ilyenkor a beszéd észszerű kapcsolatokban, nyelvtani, stilisztikai formákban. A saját használatra szánt naplók, följegyzések már nem tartoznak ebbe a körbe, mert velük az elfelejtés veszélyének kitett gondolatokat rögzítjük meg, hogy később a megváltozott „én“-nel, úgyszólván mással közöljük.

A nyelvnek eszköz voltából következik továbbá, hogy mindenkor a célnak: a gondolatnak kell alárendelnünk, nem pedig megfordítva. Ennélfogva hibás minden olyan nyelvhasználat, amellyel szavakat csupán a szép hangzás kedvéért csoportosítunk; ezzel a hibával gyakran találkozunk gondolatokban szegény, tartalomban sekély szépirodalmi művekben. Hibás a homályos, többféleképen érthető fogalmazás; ezt — mint említettem — különösen kedveli a hivatalos írásmód, amikor nem meri vagy nem tudja

gondolatait szabatosan közölni. Hibás minden dagályosság, szóáradat, szózagyvalék; ezek legszélsőbb túlzása *Marinetti* futurista iskolája, a dadaizmus, az aktivizmus és minden olyan fonák kísérlet, amely értelemben össze nem függő vagy csupán hangutánzó szavak összehordásában keresi a kifejezés új formáját, amelyhez azonban, — homlokegyenest ellentétben a nyelvhasználat alapvető törvényeivel, — külön magyarázat kell, hogy voltaképen milyen gondolatot is akarnak velünk közölni.

Ismét további következtetés, hogy *a nyelv, mint a gondolat eszköze, nem mechanikai, hanem szellemi, lelki eszköz*. Ezért helyes kezelésére a nyelvtan és stilisztika sematikus szabályai egymagukban nem is elégségesek. A gondolatok közlése *lelki kapcsolatot* teremt, ennél fogva azokat *a lelki elemeket kell figyelembe vennünk*, amelyek szerepet játszanak abban, hogy gondolatainkat hallgatóink úgy vegyék át, amint magunk számára kialakítottuk.

Ezek a lelki elemek: *az a gondolatkör, amelybe közölni valóink tartoznak, — a hallgatónak értelmi foka, az a képessége, hogy gondolatunkat mennyire tudja átvenni, — az a távolabbi cél, amelyet gondolataink közlésével el akarunk érni*.

A nyelvtan szabályai valamennyi írásműre egyformán irányadók, ellenben *az írások különféle fajtáiban egymástól eltérő stílus van helyén ennek a három lelki elemnek különféle alakulása szerint*. Voltaképen tehát egyetemes, általános stilisztikáról nem is lenne szabad beszélnünk, hanem gondolatkörük, hallgatóságuk és távolabbi céljaik szerint egymástól teljesen elkülönültekről.

Igy *a költészetnek, a szépirodalomnak, az a célja, hogy az érzelmekre hasson, hangulatokat keltsen, gyönyörködtessen, mulattasson, megdöbentsen, meghasson; ezért a fősúlyt a széptani követelményekre veti, a kifejezés szépségére vagy erejére, a hangzás zenéjére, a részek arányaira; mindezek érvényesítésére fölül is emelkedhetik a nyelvtani szabályok rideg alakiságain. A tudományos és a szakíró szűkebbkörű, magas műveltségű közönség számára ír, amely már járatos a fejtegetett kérdések elemeiben; az értelemre akar hatni, ismereteket bővíteni; ezért a széptan követelményeit elhanyagolhatja, lehet túlságosan tömör vagy aprólékosan terjengős, használhat idegen és sajátos műszavakat, hiszen gondolatainak közlésében nem a külső formának van fontossága, hanem a tartalomnak. A hírlapíró célja, hogy nagy és vegyes közönség számára gyorsan és érdekesen közölje a napi eseményeket; ezért a köznapi, könnyű társalgás nyelvének pongyolább szerkezeteit használja, szigorú szabatosság és kicsiszolt választékoság nélkül. Politikai író, szónok nagy tömegekhez szól, eszméit akarja terjeszteni, híveket szerezni, pártját erősíteni, az ellenpártot megtörni; ezért a tömeglelkületre kell hatnia, amely sokkal fogékonyabb a szenvedély, az indulat és a maga részleges érdekei iránt, mint a hideg, tárgyilagos igazsággal, az értelmi szempontokkal, az egyetemes közérdekkel szemben; ez*

okból alakult ki jellegzetes külön műfaj gyanánt az úgynevezett *népszónoki vagy plakát-stílus*: rövid, velős mondatok, túlzások, ismétlések, indulatszavak és hangzásban is megkapó szólások használata. *Diplomáciai, ügyvédi írásk* szakképzett olvasóhoz szólnak, céljuk, hogy *az olvasó akaratát, elhatározását képviseljük javára befolyásolják*; ezért szándékosan használják a bonyolult szerkesztést, hosszú körmondatokat, körmönfont kifejezéseket, sőt még az udvariassági formák túltengésével is igyekeznek kifárasztani, lenyűgözni az olvasó figyelmét, hogy szépítsék, leplezzék a valódi ügyállást, szándékot. *A katonai levelezés* célja viszont *világos, szabatos parancsok adása és ugyanilyen jelentések tétele*, hogy gyors és határozott cselekvésre ösztönözzön; ezért kerül minden fölösleges sallangot, még a legegyszerűbb udvariassági szólásokat is, nehogy félreértés vagy meg nem értés állhasson elő. Hasonló a célja *a kereskedelmi levelezésnek* azzal a változattal azonban, hogy a természeténél fogva kötelező udvariassági formákat nem vetheti el.

A hivatalos írásoknak ugyanígy alkalmazkodniuk kell a közölni szándékolt gondolatok körének természetéhez, olvasóik értelmi fokához és az elérni kívánt célhoz és ezért a hivatalos élet számára szintén *egészen különálló, sajátos írásmódot kell kialakítani*.

Az a *gondolatkör*, amelyből ezekben az írásokban gondolatunkat közöljük, főként *jogszabályok alkalmazásából, előkészítéséből, magyarázásából áll*. Ez a *gondolatkör* azt kívánja meg, hogy egyrészt megőrizzük a tudományos stílus *szakszerűségét, komolyságát, méltóságát*, másrészt, hogy előadnivalóinkat *világos, magyaros és határozott módon* kezeljük, mert ez írásokban nem tisztán az elméletet, az elvont tudományt kívánjuk szolgálni, hanem *a gyakorlati, közvetlen keresztülvitelt* akarjuk előmozdítani. Ezek a vegyes követelmények a hivatalos írásmódot a népszerűsítő tudományos stílushoz teszik hasonlóvá.

Olvasóink tábora, értelmi foka szerint két csoportra oszlik. Az egyikbe a *nagyközönség* tartozik, amelynek nincs kellő jártassága ebben a *gondolatkörben*, ennél fogva számára gondolatunkat *egyszerűbb, részletesebb, könnyebb modorban kell hozzáférhetőbbé tennünk*; a nekik szóló írásk nyelve tehát álljon közelebb a köznyelvhez. A másik csoport *hivatásos, szakképzett tisztviselőkből áll*, akik a közölnivalók elemi részeit már ismerik; ennél fogva számukra *tömörebben, rövidebben, szakszerűbben* írhatunk; a nekik szóló írásk nyelve tehát közelebb állhat a tudományos munkákéhoz.

Célunk mindkét csoporttal szemben egyformán nemcsak az, hogy megértsék, amit írunk, hanem az a távolabbi, hogy mindkét fajta olvasóinkat *meggyőzzük álláspontunk törvényességéről, célszerűségéről, közérdekű voltáról*. Ezt a célt csak akkor érhetjük el, ha *gondolatfűzésünk, okfejtésünk, magyarázataink, szándé-*

kaink kifejezésében állandóan szem előtt tartjuk azt a *további lélektani elemet, hogy bele kell illeszkednünk annak a fajnak a sajátos, jellemző gondolkodási formáiba*, amelyhez beszélünk. A gondolkodásnak ezek a sajátos formái a különböző fajoknál, népeknél, nemzeteknél különbözők, ennél fogva *a jó magyar hivatalos stílus kialakítására a sajátos magyar gondolkodás nyelvi kifejezésének lelki alapját: a magyar nyelv külön lélektanát* kell megismernünk, tanulmányoznunk és alkalmaznunk.

V. FEJEZET.

A magyar nyelv lélektana.

A népek, tömegek, áramlatok lélektanának korszakalkotó tudósa: *G. Le Bon* szerint *a faji lelket azoknak a tulajdonságoknak összesége alkotja, amelyekre a fajhoz tartozó egyének átöröklés útján tesznek szert.*

A nyelv ennek az átöröklött faji léleknek egyik legjellemzőbb megnyilvánulása: *a szavak csoportosításában, a szórendben, a mondat szerkesztésben azt az alakulást követi, amelyben a faj, a nép gondolatait rendszerint egymáshoz fűzni szokta.* Ezért a nyelvben a fajt sajátosan jellemző észjárás, fölfogás, világnézet ölt kifejezést.

Ugyanahhoz a fogalomhoz különböző fajok más-más gondolatmenet, képzet, fölfogás útján jutnak el. Például: a pénzszerezés fogalmára a magyar azt mondja: „*pénzt keresni*“, a német: „*pénzt megszolgálni, kiérdemelni*“ (Geld verdienen), a francia: „*pénzt nyerni*“ (gagner de l'argent), az angol: „*pénzt csinálni*“ (to make the money). Mindegyik a maga faji tevékenységi módjának, vérmérsékletének, hajlamainak, vágyakozásainak megfelelően más-más, egymástól eltérő fölfogást fűz ugyanahhoz a fogalomhoz és *a fölfogásnak ezt a különbözőségét a nyelvi alak különbözőségével is kifejezi.* Ilyen fölfogásbeli különbségeken fordul meg az, hogy alaktan szempontjából kifogástalan fordítások idegenül hatnak, ha az eredeti gondolkodásmódot jellemző nyelvi alakokat nem formáljuk át olyanokra, amelyek egybehanganak a saját anyanyelvünk formáiban megnyilatkozó faji észjárással.

A faji észjárás különbözősége azonban nemcsak ilyen egyes kifejezésekben, szólásokban nyilvánul meg, hanem még inkább *a nyelvek egész szerkezetének egymástól eltérő kialakulásában.*

A magyar „*megérkezett*“ szó értelmében teljesen azonos a német „*er ist angekommen*“ kifejezéssel. Külsőségeikben mégis szembeszökő különbségeket látunk: mi egy szóval fejezzük ki, amit a német hárommal, mi cselekvő igét használunk, míg a német szenvedő alakot.

Az igealak különbözőségének elemzése azonban arra is rávezet, hogy itt nem csupán külsőségekről van szó, hanem *olyan nyelvlélektani törvények érvényesüléséről, amelyek a kétféle faj eltérő gondolkodásmódjából, fölfogásából alakítottak ki eltérő nyelvtani szerkezeteket.*

A fölhozott német kitétel szószerinti fordítása: „ő van megérkezve“. Ebben az alakban az a fölfogás nyilatkozik meg, hogy a cselekvés, a „megérkezés“ nem a mondat alanyából indul ki, nem az ő személyes, közvetlen, szubjektív cselekvéséről, működéséről, tényéről beszélünk, hanem arról, hogy valami más rajta kívül álló, meg nem nevezett, meg nem határozott tényező hat az alanyra akként, hogy hatásának eredményéül az alannal valami történt: az, hogy „meg van érkezve“. A magyar forma homlokegyenest ellenkező fölfogásból indul ki: *a közvetlen, a személyes cselekvést fejezi ki*, olyan cselekvést, amelyet a mondat alanya maga végez, külső hatás nélkül, az a személy, aki „megérkezett“, ezt maga cselekedte.

A két különböző nyelvi formából tehát két különböző, sőt egymással szinte ellentétes gondolkodási folyamatot, életföfogást, világnézetet hámozhatunk ki. A magyar nyelvtani forma az alanyi, a szubjektív, a cselekvő, a reális gondolkodást rejti magában, amely a külvilág dolgait, eseményeit az „én“-nel szoros, elválaszthatatlan kapcsolatban gondolja el, de egyúttal az „én“-nek alárendelve, azaz akként, hogy minden, ami „nem én“, minden külső dolog, esemény, jelenség csak *kifelé vetítése* az „én“-nek és róluk önmagukban, önállóan, az „én“-től elválasztottan képzetet se lehet alkotni. A német nyelvtani formában pedig, a tárgyi, objektív, passzív, ideális világföfogást találhatjuk meg, amely az „én“-t és a külvilágot, az „én“-en kívül álló dolgokat, külön-külön képzei el, egymás mellé rendezetten, egymással egyenrangúan, kölcsönös egymásra hatásban.

Az első a személyt, a cselekvést, a meghatározottat hozza a gondolkodás előterébe, a másik az általánosságot, a szenvedőlegességet, az elvontat.

A gondolkodásmód különbségének lélektani alapján a nyelveket két nagy csoportra választhatjuk szét. Az egyikbe a szubjektív-reális világföfogást előtérbe hozó típusúakat sorozhatjuk, ilyenek az ural-altáji nyelvek, köztük a magyar. A másik csoportba tartoznak az objektív-ideális életnézet visszatükrözésére alkalmas nyelvfajták, ilyenek az indogermán nyelvek, mint a német, latin és a legtöbb európai nyelv.

Igaz ugyan, hogy a nyelvek folytonos változása, fejlődése következtében ugyanaz a nyelv életének más-más korszakában, hol az egyik, hol a másik típust öltheti föl, ennélfogva valamely típusba sorolását nem tekinthetjük állandó érvényűnek. Igaz az is, hogy magának az elvi különbözőségnek igazságát sem tudjuk ma még kétségbevonhatatlan tudományossággal bizonyítani. Mégis ezt a nyelvélektani megkülönböztetést: a nyelvtani szerkezeteknek a szubjektív-reális, illetőleg az objektív-ideális gondolkodás alapján történő kialakulását, bizvást elfogadhatjuk olyan hipotézisnek, amely alkalmas arra, hogy a nyelvek szellemének számos rejtélyére világot derítsen, a vitás kérdések java-

részét eldöntse, sőt arra is, hogy a gyakorlati alkalmazásban állandó vezetőül szolgáljon.

Igy a magyar faji lelket sajátosan jellemző szubjektív-reális fölfogásban a mai magyar nyelv helyes használatának egységes, elvi, bölcsészeti alapját könnyen megtalálhatjuk és ebben az egyszerűen, állandóan, úgyszólván gépiesen alkalmazható kulcsot nyelvünk helyes használatának valamennyi sajátossága számára, egyszersmind a legtöbb esetben világosan útbaigazító választ arra a kérdésre, miért hangzik valamely kifejezés, szólam, szófűzés, mondatszerkesztés idegenül a magyar fülnek és hogyan lehet magyarossá alakítani.

Néhány megvilágosító példa:

A német rendszerint így szólítja meg atyját: „Vater!“ A magyar birtokragot használ: „Apám!“ A német a megszólítottnak általános jellegét jelzi, míg a magyar a birtokrag használatával azt a szubjektív kapcsolatot, azt a közvetlen viszonyt emeli ki, amely a beszélőt a megszólítotthoz fűzi. Hasonlóképen: „Lieber Freund!“ és „Kedves Barátom!“ „Gnädige Frau“ és „Nagyságos Asszonyom!“ A „Bácsi!“ megszólításban szintén az általánosabb jelleg hangsúlyozása nyilvánul meg, míg a „Bátyám!“ a közelebbi, közvetlen viszonyt emeli ki. Ellenben már a kozmopolita hatások alatt szenvedett nyelvromlásra vall a fővárosban gyakran hallható „Apa!“ megszólítás.

Magyartalan a főnévi jelzők használata, mert általánosítást, elvontságot foglalnak magukban; magyarosan az egyénítő, a birtokragos alakot kell használnunk. Hibás: „az alispáni jelentés adatai“ — helyes: „az alispán jelentésének adatai“. Hibás: „a miniszteri kijelentés szerint“, — helyes: „a miniszter kijelentése szerint“. Hibás: „a gyermekvédelmi eszme érdekében“, — helyes: „a gyermekvédelem eszméjének érdekében“.

Magyartalan az egymásra ható jelzők és határozók halmozása, mert általánosítást is, eltávolítást is jelent, holott konkrét és közvetlen természetűvé tehetjük ugyancsak a birtokrag használatával. Hibás: „a mezősi járási főszolgabírói intézkedés“, — helyes: „a mezősi járás főszolgabírájának intézkedése“. Hibás: „a vármegyei tiszti főügyési indítványi indokolás szerint...“ Helyes: „a vármegye tiszti főügyésének indítványában foglalt megokolás szerint...“ Hibás: „A vármegye közönségének az 1923. évi január hó 13-án tartott közgyűléséből hozott 675. számú határozatával módosított szabályrendelet ellen Nagy János által beadott fellebbezést mellékelve fölterjesztem“, — helyes, a mondat fölbontásával: „A vármegye közönsége az 1923. évi január hó 13-án tartott közgyűlésében a szabályrendeletet 675. számú határozatával módosította. Ellene Nagy János fellebbezést adott be. A fellebbezést mellékelve fölterjesztem“.

Magyartalan, mert általánosságot és elvontságot jelent, ha főnévből — különösen az „ás“, „és“ végzésükből — melléknevet képezünk olyankor, amikor használhatunk cselekvést kifejező,

közvetlenül ható alakokat. Hibás: „*megfigyelési osztály*“, — helyes: „*megfigyelő osztály*“; hibás: „*tisztújítási közgyűlés*“, — helyes: „*tisztújító közgyűlés*“; hibás: „*halálozási arányszám*“ — helyes: „*a halálozás arányszáma*“; hibás „*eljárési mód*“ — helyes: „*az eljárás módja*“; hibás; „*bizonyítási eljárás*“, — helyes: „*bizonyító eljárás*“.

Magyartalan, mert a mondat személytelen és általános jelleget ölt, ha az *igének* „*andó*“, „*-endő*“ ragozását *parancsoló mód gyanánt használjuk*. Hibás: „*A kutak kitisztítása azonnal elrendelendő*“ — mert az elrendelésnek határozott, parancsoló értelmével merő ellentétben, nem jelöltük meg azt a rendelkező, cselekvő személyt, akinek valamit el kell rendelnie, hanem helyébe meg nem határozott, általános fogalmat tettünk. Helyes tehát a személyesítő alak: „*Rendelje el azonnal, hogy a kutakat tisztítsák ki*“. Hibás: „*A véghatározat megsemmisítendő volt*“ — mert a megsemmisítést nem valami elvont, kívülről ható erő viszi véghez, hanem az a valóságosan élő, rendelkező személy, akinek a nevében ezt a szólást fogalmazzuk, helyesen tehát: „*A véghatározatot meg kellett semmisíteni*“. Igazán magyaros pedig ebben a formában: „*A véghatározatot meg kellett semmisítenem*“. Ebben a változatban a magyar nyelvnek olyan egészen különálló sajátossága és szépsége nyilvánul meg, ami az indogermán nyelvekből teljesen hiányzik: *még a határozatlan módot, az infinitívust is egyéníteni tudja*, amikor a személy cselekvésének közvetlenségét, a cselekvésnek szoros összeforrását az „*én*“-nel, sajátos ragozás alakjában emeli ki, sőt a személyhez kapcsolódást a második és harmadik személy alakjában is ki tudja fejezni: „*meg kellett semmisítened*“, — „*meg kellett semmisítenie*“, — „*meg kellett semmisítenünk*“, — „*meg kellett semmisíteniök*“.

Magyartalan, ha az *igének* „*-ható*“, „*-hető*“ alakját *állítmányúv használjuk a lehető mód alkalmazása helyett*. Hibás: „*A kérelem nem teljesíthető*“, — helyes: „*A kérelmet nem lehetett teljesítenem*“, — még egyénibb, ennélfogva magyarosabb: „*A kérelmet nem teljesíthettem*“. Hibás: „*Az ilyen szabálytalanság nem tűrhető*“, — helyes: „*Az ilyen szabálytalanságot nem lehet tűrni*“, — még magyarosabb: „*Az ilyen szabálytalanságot nem tűrhetem el*“.

Ezeket a magyartalanságokat a mai hivatalos stílus a rövidség kedvéért alkalmazza sűrűn, de helytelenek, mert idegen szellemű tömörítések. Nyelvünknek megvannak a maga sajátosan jellegzetes tömörítő formái, ezekre különösen alkalmassá teszi, hogy *agglutináló, ragra-ragozott* alakban fejlődött ki, azaz ragok halmozása útján egy szóval fejezi ki a szavaknak olyan viszonyait, aminőket más nyelvek csak több szó kapcsolása útján tudnak kifejezni. A „*meglátogathattalak*“ ragra-ragozott ige egy szóban fejezi ki azt, amit a németnek négy szóból álló mondata: „*Ich konnte dich besuchen*.“ Mondatszerkezetekben azonban *nyelvünknek nem éppen általános iránya a tömörítés, sőt a*

cselekvés, a történéis kiemelésére irányuló szelleme gyakran vezet arra, hogy az *elbeszélő, a részletező, az egymásutánt kifejező alakokat kedvelje* és azért több szóval, különösen pedig több mondattal fejezze ki azt, amit az elvontság, az általánosság eszme körében fejlődött nyelvek sűrűbbé tudnak tömöríteni. Nem magyaros például a rendkívül tömörítő latin *accusativus cum infinito* sem. Hibás: „Amikor hallottam a *szolgabíró*t föltűnően költekezni“, — helyes: „Amikor hallottam, hogy a *szolgabíró* föltűnően költekezik“, — a magyar szerkezet a mondat fölbontásával szubjektíven cselekvő alannyá teszi azt a személyt, akit a latin tárgy esetbe és így passzívumba helyezett.

Magyartalan, ha a mondatban *alanyul is, állítmányul is, főnevet használunk*, mert a főnév elvontságot, mozdulatlanyságot fejez ki; ezért magyarosabb, ha az ilyen mondatot inkább fölbontjuk és az egyik mondatban igét használunk állítmányul. Hibás: „A főszolgabírónak *kötelessége* a községi előljáróságok ez irányú tevékenységének *ellenőrzése*“, — helyes: „A főszolgabírónak kötelessége, hogy a községi előljáróságok ez irányú tevékenységét *ellenőrizze*.“ Hibás: „A háborús jogrend *jellemző vonása* az állam teljhatalmú *gyámkodása* az állampolgárok fölött“, — helyes: „A háborús jogrendet az *jellemzi*, hogy az állam teljes hatalommal *gyámkodik* az állampolgárok fölött.“

Ennek a magyartalanságnak öntudatlan megérzése vezet igen gyakran egy másik hibára. A főnévi állítmányt voltaképen gondolatban a rendszerint elhallgatott „*van*“ ige alakjaival egészítjük ki; e helyett sűrűn használják a „*képez*“ igét, pedig ennek más, külön értelme van, hasonló az „*alkot*“, „*alakít*“ igékéhez. Ez utóbbi értelemben használva helyes: „a községi gyakorlat igen jó közigazgatási tisztviselőket *képez*“, — ellenben hibás: „a följelentés *tárgyát képezi*, hogy...“, — helyes: „a följelentés *tárgya*, hogy...“, vagy: „a följelentésnek *az a tárgya*, hogy...“

Magyartalan, mert ellenkezik nyelvünk reális irányával, ha *alanyul elvont fogalmat, állítmányul pedig cselekvő igét használunk*. Hibás: „A jegyző *hanyagsága* a községnek sok kárt okozott“, — helyes: „A jegyző *hanyagságával* sok kárt okozott a községnek“, — ebben a fogalmazásban magát a cselekvő személyt tettük meg alannak, nem pedig a személy tulajdonsága gyanánt szereplő elvont fogalmat. Hibás: „Elvárom, hogy Alispán úr *erélyessége és tapintata* meg fogja oldani a kérdést“, — helyes: „Elvárom, hogy *Alispán úr erélyével és tapintatosságával* meg fogja a kérdést oldani.“

Nyelvünk reális, közvetetlen természete miatt magyartalan minden olyan fogalmazás, amely *fölszeges, eltávolító beékelést* tartalmaz és ezzel a közvetetlen kapcsolást eltávolítja, elnyújtja. Ilyenek: „Az állandó választmány *javaslatot terjeszt elő* az iránt, hogy...“, — helyesen: „Az állandó választmány *javasolja*, hogy...“ Hibás: „*Intézkedjék* a hirdetmény köztudomásra *juttatása iránt*“, — helyes: „*Hozza köztudomásra a hirdetményt*“,

vagy ha nem közvetlen intézkedésről van szó, hanem ennek további elrendeléséről: „*Hozassa köztudomásra a hirdetményt.*“ Hibás: „A rendelet *végrehajtását eszközölje*“, — helyes: „A rendeletet *hajtsa (vagy hajtassa) végre.*“ Hibás: „Tanu kihallgatását *foganatosítsa*“, — helyes: „A tanut *hallgassa (vagy hallgatassa) ki.*“ Hibás: „A főszolgabíró *által tett rendelkezés értelmében*“, — helyes: „A *főszolgabíró rendelkezése értelmében.*“ Hibás: „*Meg kívánom jegyezni*“, — helyes: „*Megjegyzem.*“ Hibás: „*Nem akarok elzárkózni az elől, hogy...*“, — helyes: „*Nem zárkózom el attól, hogy...*“

A mai hivatalos nyelvben csakúgy hemzsegnek ezek a fölöslegesen szószaporító, cifrázó, nyakatekert szólások, abból a balhítből, mintha választékosságot, méltóságot, előkelőséget fejeznének ki, pedig csak mesterkélttség, ami ellen a magyar nyelv lélektana a legélénkebben tiltakozik.

Az eltávolítás és a közbeékelés kerülésére vezethetjük vissza a magyar nyelvnek azt a sajátosságát is, hogy *a jelen időt szívesen használja a jövő idő jelzésére.* Nem éppen hiba, ha azt írjuk, hogy: „Jelentésemet annak idején *meg fogom tenni*“, — de magyarosabban hangzik: „Jelentésemet annak idején *megteszem.*“

Legjellemzőbben azonban a magyar nyelv személyesítő, cselekvő jellege abban a vezető szerepben domborul ki, amelyet az ige visz, mint az az állítmány, amelyik a cselekvést a legélénkebben fejezi ki. „A mondat tartó és forduló sarka, szóval lelke az ige“, mondja Brassai Sámuel.

Az ige használatában pedig *írásmódunk igazi jó magyarsága úgyszólván azon fordul meg, hogy a mondatban az igét arra a helyre tesszük, amely vezető szerepénél fogva megilleti.* A magyar ige ugyanis egy olyan külön, gyönyörű sajátossággal dicsekedhet, amelyet hiába keresünk a legfejlettebb indogermán nyelvekben is: nemcsak hogy maga az ige hangsúlyos, hanem a saját főhangsúlyát át tudja adni a mondat más szavának, szólamának is, ha az illető szót (szólást) az ige elé tesszük, mert ezzel az igével egy szólamtestté foglaljuk össze és az ige főhangsúlyát reá vesszük át. Ugyanaz a mondat teljesen más jelentést kap, a kérdésnek más-más mozzanatát emeli ki a szerint, hogy az ige elé melyik szót, szólást tesszük. Például: 1. *Szabálytalanul járt el a polgármester (vagy mint szólás: „a város polgármestere“)* akkor“, — azt érteti meg, *hogyan* járt el a polgármester, — 2. „*A polgármester járt el szabálytalanul akkor*“, — azt, hogy *ki* volt az, aki szabálytalanul járt el, — 3. „*Akkor* járt el a polgármester szabálytalanul“, — azt, hogy *mikor* járt el szabálytalanul.

Nyelvünk számtalan ékessége között egyik legragyogóbb az igének ez a hangsúlyos elhelyezése, amelyet egyéb nyelvek csak élő beszéd hangsúlyával, az írott szó aláhúzásával, nyomtatásban külön tipografiával tudnak érzékelhetővé tenni. Hivatalos írásaink-

ban különösen széles tér nyílik nyelvünk e szép sajátosságának kihasználására, mert írásaink érdemi tartalmát határozott döntések, kijelentések, megállapítások, rendelkezések teszik és — mint példánk mutatja, — mondanivalóink nyomatékosságát és szabatoságát igen szép árnyalatokban fejezhetjük ki pusztán azzal, hogy az igét a maga helyén alkalmazzuk.

Ezzel szemben éppen a hivatalos írásmódban nagyon *elterjedt vétség a magyar nyelv szelleme ellen, hogy a mondatot úgy túlterhelik jelzők és határozók tömegével*, hogy az ige, a mondat éltető lelke, egészen elmorzsolódik, elnyomorodik. Különösen gyakori súlyos félreértése az ige szerepének, amikor azt hiszik, hogy azzal fejezik ki a nyomatékot, ha *a mondat végére teszik*, bármennyire hosszúra nyúlt is, különösen — németesen — a mellékmondat végére. Például: „A földművelésügyi miniszter úr közölte velem, hogy az 1912. évi augusztus hó 4-én 35.863. sz. a. Zuárd vármegye alispánjához intézett rendeletével a rudányi cukorgyár ellen a Ruda vizének fertőzése miatt hivatalból megindított kihágási ügyben dr. Lakatos Sándor rudányi járási főszolgabíró, valamint a melléje beosztott Fehér Péter szolgabíró terhére fennforogni látszó szabálytalanságok és mulasztások miatt nevezett törvényhatósági tisztviselők ellen, Méltóságod meghallgatása után, az 1886:XXIII. t.-c. 1. §-ának a) és 2. §-ának c) pontja alapján a fegyelmi eljárást megelőző vizsgálatot *megindította*.” Az ilyen fogalmazásokra mondja *Nyevickey Antal* igen találóan: „Bizony, hivatalos nyelvünk igéje a legtöbbször szinte kilóg a mondatból.”

Nyelvünk cselekvő szellemének hangsúlyozása nyilvánvalóvá teszi, mi az oka annak a közismert tételnek, hogy *a magyar fület sértik az igének szenvedő passzív alakjai*. A szenvedő alak fejezi ki legjellemzőbben a kívülről érő hatást, az elvontságot, az általánost, a mozdulatlanságot, — mindazt, ami a legmervebben áll szemben nyelvünknek mindezzel ellentétes szellemével.

Az irodalom és a társalgás nyelve már csaknem teljesen ki is rekesztette a szenvedő formákat, sőt a tudományos, a politikai és a hírlapi írásmód terén is mindinkább háttérbe szorulnak. Egyedül a hivatalos stílusban találjuk még mindig sokkal sűrűbben, semhogy kiüldözésére szükség ne lenne. Sajátságos tünet, hogy a vidéki hatóságok gyakrabban élnek vele, mint a belügyi kormányhatóság fogalmazói, pedig amazok állnak közelebbi és közvetlenebb érintkezésben a jó magyar nyelvet beszélő néppel. A belügyminisztérium írásai között már csak elvétve akadunk ilyen alakra: „Az ügydarab *átengedett* a gyámügyi osztálynak”, — gyakoribb a magyarosabb forma: „Az ügydarabot *átengedjük* a gyámügyi osztálynak.” Ellenben a főszolgabíró rendelethe szól gyakran így: „*Utasítatnak* a községi előljáróságok”, — alispán átírata: „*Megkeresztetik* a pénzügyigazgatóság”, — a helyett, hogy magyarosan, cselekvő alakban azt írják: „A községi előljáróságokat *utasítom*”, — „A pénzügyigazgatóságot arra

kérem.“ Sőt vármegye közgyűlésének jegyzőkönyve örökít meg ilyen fogalmazást: „Mely véghatározat a vármegyei hivatalos lapban *közzététetik*, a vármegyei alispán megfelelő további intézkedés, továbbá a vármegyei árvaszék, a kalassai kir. adóhivatal és az érdekelt pénzüzetek azzal *értessittetnek*, hogy az 1901: XX. t.-c. értelmében a belügyminiszter úrhoz intézett felebbezésnek van helye, ami a jelen véghatározatnak a vm. hivatalos lapban történt kézbesítésének 8. napjától számított 15 napon belül a vármegyei alispánnál adható be.“ Helyesen: „Ezt a véghatározatunkat hivatalos lapunkban *közzé tesszük*, róla alispánunkat, árvaszékünket, a kalassai m. kir. adóhivatalt és az érdekelt pénzüzeteket *értessítjük*. Ellene az 1901:XX. t.-c. 2. §-a értelmében a m. kir. belügyminiszterhez fellebbezésnek van helye. A fellebbezést alispánunknál lehet beadni véghatározatunknak a hivatalos lapunkban történt megjelenésétől számított 8 napot követő 15 nap alatt.“

Ez az átdolgozott példa egyúttal rávezet arra is, hogy a magyar nyelvélektan törvényeit miként kell érvényesítenünk a *mondatok szerkesztésében*.

Az olyan nyelvnek, amely idegenkedik az elvonttól, az általánostól, a bonyolulttól, együtt jár a természetével, hogy *nem szereti a szövevényes szerkezeteket, a körmondatokat, a túlságosan hosszú és a közbevetett mondatokat, több mellékmondat használatát egy főmondatban, sőt több főmondatnak egy pontba fűzését sem*. „A mondatok terjedelmét megszabja a lélekzetvétel is — mondja *Négyesy László* —, annyi szót nem rakunk össze egy mondatba, amennyit egy lélekzetvétellel nem tudunk kimondani.“ Ugyanő szabatosan összefoglalja a helyes mondat-szerkesztés szabályait: „Az összetett mondatban is megkívánjuk az egész pontnak mérsékelt terjedelmét, az alkotó mondatok helyes csoportosítását és terjedelmük arányát. Hiba a nagyon sok mondatból összetett pont; hiba, ha az egyes mellékmondatok túlságosan megnövekednek és a többi mintegy elnyomják tömegükkel; hiba, ha nagyon sok mellékmondatot rendelünk egymás alá. A mondat súlypontja mintegy félrebillen, ha számos mellékmondat van és mind a főmondat után esik. Hiba a magyar beszédben, ha a főmondatba sok apró mondatot ékelünk be.“

Hivatalos nyelvünk igen sokat vét ezek ellen a szabályok ellen. Eppen nem ritka az olyan pont, amely több lapra terjed, magában foglalja a tárgyat, az előzményeket, a tényállást, a rendelkezést, a megokolást. Különösen gyakori a mondatok beékelése, sőt a többszörös alárendeléssel beékelte mondatok használata. Jellemző példa egyik vármegye közgyűlésének jegyzőkönyvéből: „A vármegye közönsége a 873/kgy. számú határozatával kiküldött bizottság javaslatának meghallgatásával: Anker Mihály (következik több név) vármegyei bizottsági tagok névszerinti szavazásával miután nemmel nem szavazott senki és

miután az érdekelt pénzügyintézeteknél az igazgatóságba és felügyelő bizottságba beválasztott és azoknál tisztviselőként működő törvényhatósági bizottsági tagok a szavazással nem éltek, mindenekelőtt kimondja azt, hogy a vármegyei, illetve gyámhatósági kezelés alatt levő alapok és takarékbetét útján kezelt közpénzei elhelyezési arányát ezúttal megváltoztatni nem kívánja, illetve, minthogy időközben a Tiráki Takarékpénztár a gyámhatósághoz intézett előterjesztésében az árvák és gondnokoltak betétei után a mai viszonyoknak megfelelő magasabb betétlábát megadni vonakodik, ezen indokból és az érdekelt intézet kérelme folytán a nála gyümölcsöztetés végett elhelyezett árvapénzeket 1924. évi január 1-től fölmondja és az ott elhelyezett pénzeket, annak csekély voltára tekintettel egy intézetnél, a Kalassai Takarékpénztárnál helyezi el.“ Helyes mondatszerkesztéssel: „A 873. kgy. számú határozatunkkal kiküldött bizottság javaslatának meghallgatása után nem teszünk változtatást azon az arányon, amelyben a vármegye és a gyámhatóság kezelésében levő alapokat és a takarékpénztári betétül kezelt egyéb közpénzeinket eddig is elhelyeztük; csupán a Tiráki Takarékpénztárban levő gyámhatósági pénzeket mondjuk föl az 1924. évi január hó 1-ére és a Kalassai Takarékpénztárnál helyezzük el. Így határozunk, mert a Tiráki Takarékpénztár nem hajlandó megadni a mai viszonyoknak megfelelő nagyobb kamatot és mert a nála levő pénz olyan csekély mennyiségű, hogy nem érdemes több pénzügyintézet között arányosan felosztani. Ezt a határozatunkat névszerinti szavazással hoztuk. Mellette szavaztak: Ankér Mihály (következik a többi név). Ellene nem szavazott senki. Bizottságunknak olyan tagjai, akik az érdekelt pénzügyintézetek igazgatóságának vagy felügyelőbizottságának tagjai vagy tisztviselői, nem vettek részt a szavazásban.“

A mai hivatalos stílus rossz mondatkapcsolásának leggyakoribb — németes — formája, hogy az „*amely*“, „*ami*“ *vonatkozó névmásokkal mellékmondatokat szerkesztenek*, olyankor is, mikor a következő mondanivaló a magyar gondolkodás szerint önálló mondatot kíván, amelyet elég csupán *ez*, az mutató névmással az előző mondattal összekötni. Az „*amely*“, „*ami*“, „*amelyik*“ *szavakat csak jelzői mellékmondat bevezetésül szabad használni*, de soha úgy, hogy egy főmondatnak egész tartamára vonatkoztassuk. Például hibás: „A főszolgabíró nagy eréllyel üldözi az ilyen visszaéléseket, *ami* sok panaszkodásra ad okot, *amelyek* azonban minden esetben alaptalanoknak bizonyultak“, — helyes: „A főszolgabíró nagy eréllyel üldözi az ilyen visszaéléseket; *ez* sok panaszkodásra ad okot, a *panaszok* azonban minden esetben alaptalanoknak bizonyultak.“ Ellenben helyes: „Az az erély, *amellyel* a főszolgabíró az ilyen visszaéléseket üldözi, dicséretet érdemel.“

Még hibásabb a mondatoknak ilyen összekapcsolása, ha a mellékmondatba foglaltakat a megelőző mondatok rendelkezései-

nek egész tartalmára vonatkoztatjuk; ez pedig igen gyakori a megokolások mai kapcsoló formáiban, a „minélfogva“, „miért is“, „minek következtében“, „minek folytán“ alakokban. Ezek helyett szintén külön főmondatot kell használnunk és az „ennélfogva“, „ezért“, „ennek következtében“, „ez okból“, „ez okokból“ kapcsolást. Például hibás: „A panaszló állítását mivel sem bizonyította, minélfogva (miért is, minek következtében, minek folytán) az eljárást be kellett szüntetni“, — helyes: „A panaszló állítását nem tudta bebizonyítani, ennélfogva (ezért, ennek következtében, ebből az okból, ha több ok is szerepel: ezekből az okokból) az eljárást meg kellett szüntetnem.“

Valamint a szóhasználatban nem kedveli a magyar nyelv természete a túlságos tömörítést, azonképen a rövidebb mondatok és pontok használata sem jelenti azt, mintha szellemével összhangban volna a *style coupé*, a szaggatottság, a sürgönystílus. Ellenkezően: elbeszélő jellege a kerek, bevégzett, teljes egészű mondatokat kívánja meg. *Csonka mondatot csak akkor tűr meg, ha az elhagyott részt a közvetlen megelőzőből igen könnyen ki lehet egészíteni.* Egyébként elhagyás vagy rámutatás helyett szívesebben megismétli az előző mondatban használt szót.

Ezekkel a — hivatalos írásokban leggyakrabban előforduló — részletekkel bebizonyítottam vélem, hogy *nyelvünk sajátosságait szinte egytől-egyig vissza lehet vezetni fajunk szubjektív-reális gondolkodására. Mihelyt kétségünk támad, magyaros-e valamely kifejezés, szólam vagy szerkesztés, csak arra a próbakörre kell rátennünk, összhangban áll-e a közvetlenség, a cselekvés, a meghatározottság, az egyénítés képzetével.* Ebben egyszerű és egységes kulcsot kapunk tehát nyelvi kérdéseink megoldására; ennek a kulcsnak következetes, állandó használata fölcsabadít a rossz hagyományok kényszere alól, fölkelte, megerősíti és kifejleszti azt a nyelvérzékét, amelynek, ha öntudatlanul is, faji átöröklés révén minden magyar emberben meg kell lennie.

VI. FEJEZET.

A helyes magyar hivatalos írásmód nyelvlélektani nehézségei és legyőzésük.

A magyar nyelv lélektanának megismerése egyszersmind rávilágít arra a nehézségre is, amely a jó magyar hivatalos stílus kialakítása elé tolul. Hivatalos írásaink nagyobb részének gondolatköre elvont, elméleti kérdések magyarázásából áll, *eszméinket tehát olyan nyelven kell közölnünk, amely szubjektív-reális jellegénél fogva az objektív-ideális eszmék közvetítésére kevésbé alkalmas*. Ebben az ellentétben mélyebb és szélesebb akadályra bukkanunk, mint azokban a másodlagos okokban, amelyeket egyébként szintén nem éppen jogtalanul szoktak szemünkre vetni: mint a nagyképűsködés, a hagyományok mereven ellenálló ereje, a félelem az újítástól.

A nyelvlélektani elemeknek ez az összeütközése sokakat vitt — öntudatosan vagy öntudatlanul — arra a meggyőződésre, hogy ezt az ellentétet kiegyenlíteni, elvont dolgokat magyarul jól kifejezni nem is lehet. Különösen a bíróságok voltak azon az állásponton, hogy az igazságszolgáltatásnak szüksége van a tárgyilagosságot nyelvtani alakokra, mert a bírói ítélekezésben le kell vetni minden személyes, egyénítő formát és a jognak személyeken fölül emelkedő föltétlen uralmát azzal is érzékeltetni kell, hogy a megismerést kiemeljük az ítélet nyelvi alakjával. Az egyéb hatóságok pedig a bírói tekintély varázsa alatt igyekeztek felöltöni ugyanezeket a formákat.

A helyes nyelvhasználatnak az az alapvető kelléke azonban, hogy *megértés nélkül nincs gondolatközlés*, rést ütött ezen a fölfogáson és éppen az igazságszolgáltatás volt az első állami ágazat, amely írásmódjának megjavítására széleskörű és mélyreható újításokat tett. A polgári perrendtartás és a polgári törvénykönyv tervezetének végleges szövegezésékor beható viták folytak egy-egy kifejezés helyes magyarsága fölött s a javaslatok szövegét *Simonyi Zsigmond* elejétől-végig átnézte és átjavította. Az alsóbbfokú bíróságok számára iratmintákat dolgoztak ki ítéleteik és intézkedéseik valamennyi fajtájára és használatukat kötelezővé tették; ezek az írásminták a multhoz képest mérhetően haladást jelentenek.

Maga a gyakorlat bizonyítja tehát, hogy nem állunk meg-

oldhatatlan föl adattal szemben. Segítségünkre jön azonban az elmélet is: nyelvünk belső fejlődésének még behatóbb tanulmányozása.

A szubjektív-reális nyelvek ugyanis az objektív-ideálisaktól annyira sincsenek elhatárolva, amint eddig — az elmélet világossága kedvéért — kifejtettem. Sőt talán maga a különbözőség sem annyira az elvben, mint inkább a fejlődés fokában van. Az olyan népet, amelyet kedvezőtlen megélhetési körülményei huzamosabb időn át cselekvő, vándor, harcos életmódra szorítottak, mindennapos életküzdelméi annyira elfoglalták, hogy nem maradt ideje, kedve, lehetősége elméleti elmélyedésekre. Gondolkodásának köre és fölfogása sok ideig megállt a napi élet elemi szükségleteit kielégítő konkrét fogalmaknál és ennek következtében nyelve is az ezeket kifejező közvetlen idomoknál.

Viszont olyan népnél, amelynek számára földrajzi védettsége, éghajlati viszonyai és egyéb kedvező körülményei a megélhetést könnyűvé tették, a szellemi kultúra korán magas fokra hághatott és könnyen kifejlődhetett a hajlandóság az elvont kérdésekkel, tudománnyal, spekulatív bölcselkedéssel való foglalkozásra. Különösen pedig ott, ahol a kasztrendszer évszázadokon, évezredekken egész osztályok számára örökletesen biztosította, hogy mentesítve legyenek a testi munkától és harcos szolgálattól. Ez okokból kiművelt elméleteik számára korán kialakíthatták azokat a nyelvvidomokat, amelyek az elvont eszmék kifejezésére alkalmasak.

A fejlődésnek ilyen folyamatát szemléltetően tárja elénk a *szanszkrit* nyelv.

A *szanszkrit* egyik leszármazottja annak az ősnyelvnek, amelyből másik ágon az indogermán nyelvek származtak. Már Krisztus születése előtt néhány századdal megszűnt élő nyelv lenni és mégis minden ismert nyelv között ma is a legdúsabb, legtökéletesebb, legkidolgozottabb az elvont bölcsészeti eszmék kifejezésére. A legbonyolultabb bölcsészeti meghatározások, igazságok, tételek, sőt egész levezetések számára, egy-egy szóban olyan műszavai vannak, amelyek értelmét a legfejlettebb élő nyelvek is csak több sornyi mondatcsoportokkal tudják visszaadni.

Az elvont eszméknek ezen a mintaszerű nyelven örökítették meg a legelvontabb világfölfogást, az *ó-índ brahmanizmust*, a *Védák könyveiben*, amelyek között a legrégebbek a keresztény időszámítás előtti XIV. századból származnak. Bölcsészetiük, amely egyúttal vallás- és erkölcstan is, azt hirdeti, hogy az egyedüli valóságosan létezés: *Bráhma*, az elvont világszellem, a tiszta eszmei lét, annyira ellentéte minden konkrét, minden kézzelfogható dolognak, hogy ha elménkkel meg akarjuk közelíteni, el kell gondolkozásunkat vonatkoztatnunk mindentől, ami külső, ami meghatározott, ami meglévőnek látszik, mert mindaz, amit érzékeink, sőt gondolataink fölfogásunkba eljuttatnak, csalóka lát-

szat, álomkép, nem létező. Már pedig létünknek nincs más célja, mint az, hogy beleolvadjunk Bráhmába, ebbe a tiszta eszmei létbe. Ezt a célt csak úgy érhetjük el, ha egyéniségünk különállását teljesen föladjuk, a hozzá kapcsolt minden képzelettel együtt, ha elenyésztetjük minden ösztönünket, hajlamunkat, vágyunkat, sőt gondolatunkat és ezzel fölszabadítjuk magunkat a valónak látszó élet minden salakos nyúge alól.

A túlhajtott idealizmusnak ez a bölcsészete — mint látjuk — annyira elvont, hogy megszokott, a cselekvés, a konkrétumok fogalmaira inkább berendezett európai gondolkozásunkkal közel is alig tudunk hozzá férni. A gyakorlati élettől ennyire elzárkózott az a nép, amely a szanszkritot még élő nyelvként beszélte, nem is maradhatott fenn. A velük rokon, több gyakorlati érzékkel bíró azok a népek, amelyek az indogermán nyelvsoportot alkotják, fennmaradtak, — de a reális élet számára szükséges nyelv használata mellett megtartották a hajlandóságot arra is, hogy egyúttal kifejléssék az elvont fogalmak számára szükséges nyelvidomokat.

Amde más fajok, népek sem álltak meg kizáróan a közvetetlen, a gyakorlati élet körében szükséges nyelvalakoknál. Hiszen a legkezdetlegesebb viszonyok között élő, a napi megélhetésért legkeservesebben küzdő nép is foglalkozik általános eszmékkel, elvont kérdésekkel. A nomád pásztor figyeli a nap, a hold, a csillagok járását, az évszakok változását és gondolkodik e tünetnyek okain; a harcos látja elesni bajtársait, ellenségeit és eltűnődik rajta, hová lettek, mi lesz belőlük; a varázsló-főpap: a *sámán*, bűvös szavakkal, ritmikus mozdulatokkal igyekszik megnyerni a jó szellemek pártfogását, elhárítani a gonoszok ártalmait, gyógyít, jósol, keresi a magasabb okozati összefüggéseket; a törzsfőnök nemcsak testi erejét veti latba uralma megtartására, hanem azt szellemi, erkölcsi tényezőkkel is igyekszik támogatni, erősíteni. Valamennyiök gondolata messzibb szárnyal a napi szükségletek kielégítésénél, kutatni kezdi az okokat, a lehetőségeket, a törvényszerűségeket. *Az igények fokozódása, az ismeretek gyarapodása, a látókör bővülése, újabb és újabb változásokat hoz létre a fajok, népek gondolkodásának eredeti formáiban és ezek a változások szükségszerűen kifejezést keresnek nyelvükben is, amely egyre bővül, fejlődik, gyarapszik, még pedig nemcsak szókincsében, hanem szerkezetének formáiban is.*

Egy ezredév viszontagságai alatt a magyar nép is hatalmas fejlődésen ment keresztül és ennek a fejlődésnek a folyományaként *nyelvének megnyilvánulásaiban sem maradt meg azon az alsóbb fejlődési fokon, amelyen az elmaradt ural-altáji nyelvek: a vogul és az osztják, holott származására nézve hozzájuk áll legközelebb. Eredeti szubjektív-reális kifejezési módjait megtartotta ugyan az egyszerűbb, a mindennapibb gondolatok körére, de nem zárkózik el többé mereven az objektív-ideális észjárás nyelvtani alak-*

jaitól sem, ha olyan dolgokról van szó, amelyek az ő fejlettebbé vált gondolkodásmódjában szintén elvont, általános szenvedőleges képzetekül alakultak ki.

Néhány megvilágító példa:

Említettem, hogy a magyar a megszólításokban a birtokrag használatával szereti kifejezni a megszólítotthoz fűző közvetlenebb kapcsolatokat: „*Atyám!*“ Mégis megérezzük, hogy ennek a szabálynak helytelen túlhajtása volna, ha hivatalos jelentéseinkben ezzel a megszólítással élnénk: „*Belügyminiszter Uram!*“ „*Főszolgabíró Uram!*“ Ilyesmi a magánélet bizalmaskodásának jellegét ölténé föl, ez pedig ellenkeznék azzal a felfogással, hogy nem a magánégyénhez, hanem hatósághoz, úgyszólván elvont személyhez szólunk. Viszont nagyon szerencsés vegyüléke a *kettős jellegnek*, a hivatalosnak és a legközvetlenebb kapcsolatnak, a divatos kettős megszólítás: „*Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Uram!*“ Mint finom árnyalat nem esik kifogás alá — jöllehet a németből származott át —, a királyhoz intézett folyamodványokban használt rendszerinti megszólítás: „*Császári és Apostoli Király Főlség! Legkegyelmesebb Úr!*“ — a megszólító től olyan messze áll az a magas közjogi méltóság, amelyhez fordul, hogy a személyes viszonynak nyelvi kifejezése nem is volna helyén ez írárok ünnepélyes, feszes hangnemében.

Magyartalannak jeleztem a *főnévi jelzők* használatát, mert általánosságot fejeznek ki. Viszont *kifogástalan olyankor a főnévi jelző, amikor vele éppen az általánosságot akarjuk hangsúlyozni*. Hibás: „*Miniszteri* megállapítás szerint a főszolgabíró nem hibázott“, mert itt konkrét esetről beszélünk; a helyes forma tehát: „*A miniszter* megállapítása szerint a főszolgabíró nem hibázott.“ Viszont helyes: „*Miniszteri kijelentésre* támaszkodtam akkor, amikor elrendeltem, hogy...“ — mert itt nem egy meghatározott alkalommal tett kijelentésre hivatkozunk, hanem többszörre vagy általánosanra, — nem valamely meghatározott személyre, hanem a közjogi magas fórumra.

Magyartalannak mondtam az „*ási*“ „*ési*“-*régződéssel képzett főnevet*, ha helyébe közvetlen cselekvést kifejező alakot tehetünk. Mégis *használatuk helyes, míhelyt általánosságokra vonatkoztatjuk*. Hibás: „*Bors vármegye tisztújítási* közgyűlést tartott“, helyes: „*Bors vármegye tisztújító* közgyűlést tartott“, — mert itt konkrét esetről van szó. Ellenben helyes: „*Tisztújítási mozgalmak* megzavarják a közigazgatás rendes menetét“, — mert ez a kijelentésünk általános természetű.

Magyartalannak mondtam, *ha alanyul elvont fogalmat, állítványul cselekvő igét használunk. Olyankor mégsem ütközik a fejlettebb magyar nyelvérzékbe, ha az alanyul szereplő elvont fogalomhoz valamely szellemi hatást fűzünk*. Helyes: „*A polgármester székfoglaló beszéde* nagy reményeket nyújtott a város jövő fejlődésére“, — mert itt voltaképen nem a polgármester fizikai sze-

mélye tolul az értelem előterébe, hanem azok a gondolatok, amelyek kifejtett és amelyek elvontsága összhangban áll a másik elvont fogalommal: a reménnyel. Helyes: „A főszolgabíró *intézkedése* szabálytalan volt“, — abban az esetben, ha az intézkedés nem volt személyes, közvetlen, hanem ő másnak adott rendeletet a cselekvésre, — viszont: „A főszolgabíró szabálytalanul *intézkedett*“ — akkor helyes, ha a saját közvetlen ténykedéséről szólunk, mondjuk: valakit letartóztatott, holott erre hatásköre nem volt.

Hibásnak jeleztem a *főlöszleges közbeékeléseket, eltávolításokat*. Köztük a hivatalos írásmódban leggyakoribb az „*által*“ szónak nagyon elterjedt használata. Például: „Az alispán *által* bejelentett adatok“. Érezve magyartalanságát, elkerülésére többféle alakot használnak, de egyikük sem elégíti ki a helyes nyelvérzékét. A birtokrag használata: „az alispán bejelentett *adatai*“ jobban hangzik, de túlságosan közelítő, azért nem áll helyt olyankor, ha az alispán nem a saját adatait jelentette be, hanem másoktól érkezetteket. Újabban divatosná vált alak: „az alispántól bejelentett adatok“, — nem hangzik kielégítően, mert a „-tól“ helyi eltávolítást jelentő rag és értelemben is eltávolítást foglal magában. „Az alispán *részéről* bejelentett adatok“, — szintén mesterkéltséget, papirosízű szólás. „Az alispán *révén, útján* bejelentett adatok“, — akkor van helyén, ha ő csak közvetítette az adatokat. Legmagyarosabb a felbontás: „Azok az *adatok, amelyeket* az alispán bejelentett“, — kissé hosszadalmas, különösen, ha az egyéb szöveg is hosszabb. Ebből az útvésztebből is nyújt a magyar nyelv kivezető fonalat: jóllehet kissé régies, de nagyon szép, különleges magyar és tömörítő jellege miatt nagyon ajánlatos forma: „Az alispán *bejelentette* adatok“, az „Isten adta“, „madár látta“ kifejezések módjára. A hivatalos stílusban a rövidség kedvéért kínálkozik alkalmasnak, annyival inkább, mert nyomatékosan ki lehet vele fejezni az egyenítést is: az „*idéztem* törvénycikk“, „az *említettük* rendelet“ és hasonló alakokban.

Még az ige szenvedő alakjaival szemben annyira jellemző idegenkedésében is tesz a fejlődött magyar nyelv szelleme olykor engedményt. Így maga a köznép él passzívummal olyankor, ha az a személy, akivel valami történik: a mondat alanya, az értelem szempontjából a cselekvésben háttérbe szorul. Általánosan használt szenvedő alak a „*születik*“, annyira általános, hogy a szenvedő alakot már észre sem vesszük benne, mert ez a nyelvtani alak teljesen egybehangzik azzal a természetes gondolattal, hogy ha valaki a világra jön, éppen ő maga annyira kevésbé határozó, akaró, cselekvő személy, hogy a vele történő eseményre az ige szenvedő alakja teljesen ráillik.

Szívesen használja a magyar észjárás a szenvedő alakot olyankor is, ha vele az *egyetemességet, az általánosságot* akarja kiemelni: „*Aldassék* az Úr neve“, „*dicsértessék* a Jézus Krisztus“ szólásokban azt a kívánságot, akaratot hozza kifejezésre, hogy

általánosan egyetemesen, mindenki, kivétel nélkül, áldja az Úr nevét, dicsérje a Jézus Krisztust; ennek az egyetemességnek a hangsúlyozására nem érzi elégségesnek a saját eredeti, rendes, általános formáit: „*áldják* (vagy „*áldjuk*“) az Úr nevét“, „*dicsérje* mindenki (vagy: „*dicsérjük* mindnyájan“) a Jézus Krisztust“.

Szenvedő alakkal él a köznyelv — a visszaható képzőt sajátosan szép magyar passzívumal használva — olyankor, ha a cselekvő személyt szándékosan nem akarja megnevezni, vagy ha ismeretlenről beszél, például: „A sonka ellopódott“. Úgyszintén, ha valamely szabatosan meg nem határozott, inkább gyűjtő fogalmat képviselő dologról szól. Például: „Az italtól megoldódott a nyelve“, az általánosság abban van, hogy nem mondjuk meg, miféle ital hatott így; ellenben: „A jó somlyai megoldta a nyelvé“, itt már határozottan megnevezett italról beszélünk és azért a szenvedő alak használata nem volna helyén.

Szépirodalmi művekben olyankor találkozunk az ige szenvedő alakjával, amikor *az író az önkénytelenség jelzésére tréfás hangot üt meg: „azok a cikkek, melyek Bábaszék határában nem teremnek és nem is készítettnek“* (Mikszáth), vagy pedig *a mesterkéltséget regényesség, a dagályos érzelgősség kifejezésére: „Az által csalattott meg, akit hősnek hitt“* (Jókai).

Ez utóbbi különleges nyelvlélektani árnyalatok alkalmazásának azonban a hivatalos írásokban csak elvétve lehet helye. Hiszen természetük a határozottságot, szabatoságot, világosságot, a magyarázó kifejtést követeli meg, ezeket a követelményeket pedig a magyar nyelv eredeti szellemének megfelelő cselekvő igealak elégíti ki, míg a szenvedő alak mondanivalóinkat csak eláltalánosítja, homályba burkolja. Ritka kivételül említem föl az általánosságnak azt a nyelvi megnyilvánulását, amikor a törvényre azt mondjuk, hogy „kihirdettetett“, mert itt a szenvedő alakkal helyesen fejezzük ki a törvények érvényességének azt az alapvető kellékét, hogy azokat mindenütt, mindenki előtt, a legegyetemesebben ki kell hirdetni; ezt az egyetemességet pedig a rendszerinti általánosítás formája nem fejezné ki kellőképpen: „kihirdették“, „kihirdettük“ vagy „kihirdetve“.

A felhozott néhány példa nyilvánvalóan mutatja, hogy *a fejlődött magyar észjárás révén az általánosnak, az elvontnak, a közvetettnek a kifejezése nem áll kiegyenlíthetetlen ellentétben a magyar nyelv lélektanával. Hivatalos írásainkban ennél fogva tartjuk meg a józan közéletet. A mesterkéltséget objektív formákat nem használjuk rendszeresen, de nem szabad hajhászni a népies szólásokat sem. Egyszerű rendeletek, rövid jelentések, fölvilágosítások, kérdések, válaszok, kérések szövegezesek ne igyekezzünk a sovány tartalmat bő és cifra köntőssel értékesebbnek, fontosabbnak, méltóságosabbnak föltüntetni. Viszont elvontabb, bonyolultabb kérdések tárgyalásakor ne idegenkedjünk azoktól a nyelvalakoktól, amelyeket a fejlődött magyar nyelv már áthaso-*

nített és amelyeknek éppen a mesterkélt, kínos kerülgetése tenné nehezen megérthetővé mondanivalóinkat.

Közlendőink *gondolatkörének* ilyen megkülönböztetésével egyidőben tartsuk figyelemben olvasóink *értelmi fokát*. Azokban az írásainkban, amelyek eljutnak a szakképzettséggel nem bíró közönséghez, igyekezzünk a köznyelvben megszokott, egyszerűbb szavakat, szólásokat, szerkesztést alkalmazni és óvakodjunk attól, hogy mondanivalóinkat nagyképű fontoskodással elzárjuk azoktól, akiknek értelmébe átvinni akarjuk. Azokban az írásainkban viszont, amelyek kizáróan szaktudású tisztviselőtársainkhoz szólnak, tömörebb stílust, idegen műszavakat, bonyolultabb okfejtést használhatunk és általában több engedményt tehetünk az objektív-ideálist kifejező nyelvalakok és szerkezetek javára.

Mindkét fajta írásunkban pedig *lebegjen állandóan szemünk előtt a nyelvhasználat örök alaptörvénye: az érthetőség*. Ne képzeljük, hogy a sötétség már mélységet is jelent, hogy a könnyű megértés a tekintély rovásával jár, hogy a cifraság dísz, hogy a nagyképűség tekintélyt ad és hogy — mint *Beksics Gusztáv* mondta: — „csak olyan mondatban nyilatkozik meg mélységes mély jogászi értelem, amelyben a magyar nyelv géniuszának minden tagja irtóztatós módon van megcsonkítva és kicsavarva“.

B) Gyakorlati rész.

I. FEJEZET.

Hivatalos írásaink csoportjai és fontosabb külsőségeik.

Hivatalos nyelvünk helyes használatának *gyakorlati alkalmazásában* a döntő súly azokon az írásokon nyugszik, amelyekben mindennapi tennivalóink gyanánt *a rendes, folyó ügyek intézését* tesszük papírra. Egyrészt, mert ezek teszik hivatalos írásainknak túlnyomó nagy tömegét, másrészt, mert ezeknek van a legnagyobb közönsége, legszélesebbkörű nyilvánossága.

Nem tartoznak ebbe a körbe a *különleges* hivatalos írásművek: törvényelőkészítési munkák, körrendeletek, szabályrendeletek, végrehajtási utasítások, tanulmányok, emlékiratok — fölterjesztések az államfőhöz, előterjesztések a minisztertanácshoz, levelezés külföldi hatóságokkal —, hivatalos és félhivatalos hirlapi közlemények, a bizalmas, félhivatalos levelezés — hatósági hirdetések —, a rövid úton történő írásos érintkezés a hatóságok belső tagjai és szervei között és a számvevőséggel — a segédhivataloknak adott kezelési utasítások —, az olyan belső elintézők, amelyekről nem megy ki értesítés, a házi használatra szánt megjegyzések, figyelmeztetések, emlékeztetések. Meg kell ugyan követelnünk, hogy a magyar nyelv szellemének követelményei ezekben az írásokban is megnyilvánuljanak, mégis a felsoroltak annyira különböznek a mindennapi írásoktól, tárgyuk, olvasóik és céljuk tekintetében, hogy különleges szempontoknak és szabályoknak hódolnak, ennél fogva fogalmazásukat se lehet a rendes folyó ügyintézés számára megszabott keretekbe beleszorítani.

E különleges természetű írások kirekesztése után a többit fogalmazás szempontjából három főcsoportba oszthatjuk.

Az elsőbe tartoznak *a határozatok* (véghatározatok, intézkedések, végzések, rendőri büntető ítéletek). Ezek gondolköre a közigazgatási hatóságoknak konkrét ügyekben megnyilvánuló elhatározásaiból áll. Olvasóik egyrészt képzett tisztviselők, másrészt érdekelt magánfelek is, akik a határozatokban tárgyalt kérdésekkel nem foglalkoznak rendszeresen és szakszerűen. Céljuk, hogy mindkét fajta olvasóikat meggyőzzék arról, hogy a hatóság elhatározása a fölmerült konkrét esetben törvényes, célszerű vagy közérdekű volt.

A második főcsoportot *a hatóságoknak egymás közötti levelezése teszi*. Három alcsoportra oszlik: 1. *átiratok*, amelyekben egymásnak alá nem rendelt hatóságok közölnek vagy kérnek egy-

mástól adatokat vagy véleményt; 2. *rendeletek*, amelyekben felsőbb hatóságok adnak utasítást vagy útbaigazítást az alsóbbaknak; 3. *jelentések* (előterjesztések, fölterjesztések, föliratok), amelyekben az alsóbb hatóságok a felsőbbel az utasítás keresztülvitelét közli vagy tőle valamely intézkedést kér. Valamennyinek olvasóközönsége hivatásos tisztviselőkből áll, akik a fölmerülő kérdésekben általában jártasak. Ezeknek az írásoknak ennél fogva az a céljuk, hogy a konkrét esetben a kérdést megértsessék, figyelmeztessenek az általános szabályra és alapul szolgáljanak az olvasó további tennivalóira.

A harmadik csoportba sorozhatjuk a *jegyzőkönyveket*. Ezekben a hatóságok eljárásának, működésének lefolyását és a felek szóbeli előadását foglaljuk írásba. Három alcsoportjukat különböztetjük meg: 1. *társas hatóságok ülésének leírását tartalmazókat* (közgyűlési, bizottsági, választmányi, képviselőtestületi jegyzőkönyvek); 2. *vizsgálatokról, tárgyalásokról, bizottsági eljárásokról szólókat*; 3. *magánfeleknek előszóval előadott panaszairól, kérelmeiről szerkesztetteket*, amelyek írásbeli beadványaikat pótolják. Valamennyinek olvasóközönsége szintén szakképzett tisztviselő. Célja ezeknek az írásoknak, hogy tájékoztatást nyújtsanak a történetekről, megállapításokról, nyilatkozatokról és ezzel anyagot a hatóságok további eljárása, intézkedése számára.

Az a különbség, ami a főcsoportok tárgya, olvasóközönsége és célja között van, különböző követelményeket támaszt fogalmazásukra és vannak kisebb méretű eltérések a főcsoportok keretén belül megkülönböztethető alcsoportok között is.

Ezek az eltérések főként az írásoknak következő külsőségeiben nyilvánulnak meg:

a) *a szerkesztésben*, azaz az írásmű eszmei fölépítésének külső föltüntetésében;

b) *a személyi viszonylat* nyelvi kifejezésében; ez alatt azt a nyelvtani alakot értem, amelyben az író az olvasóhoz beszél, továbbá azokat az alakokat, amelyekben visszamutatunk a szövegben már megnevezett személyre, tárgyra vagy ügyre;

c) *az udvariassági szólásokban*;

d) *az írás tárgyának* és a vele kapcsolatos iratok számának megemlítésében;

e) *a kiegészítő és végrehajtási rendelkezésekben* és a *melléletek* fölemlítésében.

Ezek a külsőségek nem mindenkor szerepelnek együttesen és egyforma fontossággal az írások valamennyi csoportjában; egyikben egyik, másikkban másik elem lép előtérbe, ezért a gyakorlati alkalmazás számára külön-külön részletes tárgyalást tesznek szükségessé.

II. FEJEZET.

Szerkesztés.

1. Hivatalos írásaink első főcsoportjának, *a határozatoknak eszmei tartalma abból áll, hogy általános jogszabályt alkalmazunk a fölmerült esetre, céljuk, hogy olvasóinkban — akár szakképzettek, akár nem — fölkeltsük azt a tudatot, hogy a szabályt a fölmerült esetre helyesen alkalmaztuk.*

Ezt az eszmei célt azzal érjük el, hogy az olvasó értelmébe *átvinni igyekszünk gondolkodásunknak ugyanazt a folyamatát, amelynek útján mondanivalóinkhoz magunk is eljutottunk.* Ennek a belső folyamatnak ésszerűnek, *logikusnak* kell lennie. A logikus gondolkodás pedig akként áll elő, hogy *három ítéletet* kapcsolunk össze: *két megállapítót* (praemissa), ezek közül az egyik *általános* (propositio maior), a másik *részleges* (propositio minor), az e kettőből természetesen származó *harmadikkal: egy következő részleges* ítélettel (conclusio).

A gondolkodásnak ez az ésszerű formája a *sylogizmus*. Legegyszerűbb típusában:

1. „Minden ember halandó“ (általános megállapító ítélet, propositio maior).

2. „János ember“ (részleges megállapító ítélet, propositio minor).

3. „János halandó“ (következtető részleges ítélet, conclusio).

Amint látjuk, *a következtetés, a conclusio, nyelvi alakjában akként jön létre, hogy a propositio minor alanyából és a propositio maior állítmányából új mondatot képeztünk.* Ez a nyelvtani módszer valósággal mechanikai szkhémát ad annak ellenőrzésére, hogy a praemissákból helyesen alkottuk-e meg a conclusiót.

Határozatok eszmei kialakítása csak akkor logikus, ha a gondolkodás folyamata teljesen a sylogizmus formájában megy végbe: *a propositio majornak megfelel az általános jogszabály, a propositio minornak a konkrét ügy tényállása, a conclusiónak az alkalmazó rendelkezés.* Az első kettő együtt, a jogszabály és a tényállás, alkotja a megokolást.

A sylogizmus alakjában történő gondolkodás nyelvi kifejezésének azért kell legjobban *a véghatározatokban* megnyilvánulnia, mert ezekben az ügydöntő határozatokban van leginkább szükség arra, hogy jogszabályokkal kellően nem ismerős magán-

feleket szabatos és könnyen érthető okfejtéssel meggyőzzük döntésünk helyességéről.

Ezt a követelményt teljességgel nem elégíti ki az a mai hivatalos írásmódban szokásos *tagolatlan szerkesztés, amelyben a praemissákat, a jogszabálynak és tényállásnak ismertetését, összevegyítik egymással*, sőt gyakran a rendelkezéssel is, és olykor mind a három részt *a conclusióval* egy pontba foglalják össze. Például — jöllehet a jogszabályt helyesen alkalmazza — hibás szerkesztés a következő:

„Katona Sándor ermődi lakost, miután 18 éves még nincs, az 1884:XVII. t.-c. 2. §-a alapján bádogosipar önálló üzhetéséhez szükséges iparhatósági igazolvány kiadása iránti kérelmével elutasítom“.

Ha ezt a véghatározatot fölbontjuk arra a syllogizmusra, amelynek útján elménkben keletkezett, a következő formula áll elő:

1. „Az 1884:XVII. t.-c. 2. §-a értelmében önálló iparüzéshez szükséges iparhatósági igazolványt csak annak lehet kiadni, aki 18-ik életévét már betöltötte“, (propositio major, *általános jogszabály*).

2. „Katona Sándor ezt a kort még nem töltötte be“ (propositio minor, *tényállás*).

3. „Katona Sándor részére önálló ipar üzésére az iparhatósági igazolványt nem adom ki“ (conclusio, *rendelkező rész*).

Fölösleges tudákoság volna azonban, ha véghatározataink írásba foglalásakor a syllogizmust ilyen szkhematikus alakjában szerkesztenénk meg, részeire így fölbontanánk és ebben a sorrendben adnánk elő. Gondolatmenetünk átültetésére elégséges, ha az *eszmemenet három külön tagját külön-külön pontba foglalva ismertetjük* és egymástól elkülönítésüket a szöveg külsejében föltüntetjük, legalkalmasabban *új bekezdések alakjában*, továbbá ha — a még élesebb kiemelés kedvéért — *külön címmel megjelöljük a rendelkező részt: a „Véghatározat“, a két praemissát a „Megokolás“* műszóval. Az elhatározás nyomatékoságát is hangsúlyozza, a megértést is megkönnyíti, ha — amint az ma is helyes szokás — *előre a rendelkező részt tesszük, a megokolást pedig ez után. A két praemissa sorrendjében általában az az észszerű, ha első helyen az általános jogszabályt ismertetjük, a második helyen a tényállást.* Nem hiba azonban az sem, ha a két praemissa fordított sorrendben következik; e tekintetben azt tekintjük irányadóul, hogy *azt a praemissát bocsássuk előre, amelyiket rövidebben tudunk megfogalmazni.* Ha a praemissák egyike sem nagyobb terjedelmű, mindkettőt egy bekezdésbe foglalhatjuk, ha azonban csak az egyik is hosszabb, tegyük külön bekezdésbe. Bevezetésül — ugyancsak mindenkor külön bekezdésben — „*Tárgy*“ címmel jelezzük lehető rövidséggel, hogy miről lesz szó, befejezésül pedig a rendelkezést alkalmazó, magyarázó formában és szintén a lehető legrövidebben adjuk elő.

Ezeket a követelményeket a fölhoztam példának következő szerkesztése elégíti ki:

„*Tárgy:*

Katona Sándor ermődi lakos kéri, hogy részére bádgosipar önálló üzéséhez szükséges iparhatósági igazolványt adjak ki.

Véghatározat.

A kérelmet az 1884:XVII. t.-c. 2. §-a alapján elutasítom.

Megokolás.

Az idézett törvénycikk kimondja, hogy önálló ipart nem üzhet, aki 18-ik életévét még nem töltötte be. A folyamodó a bemutatott születési anyakönyvi kivonata szerint, az 1906. évi május hó 15-én született, tehát még nem töltötte be a törvény követelelte kort, ennélfogva részére önálló ipar üzésére iparhatósági igazolványt nem lehet kiadni“.

Ezzel a szerkesztéssel a nem szakértő számára is olyan módon közöltük gondolkodásunk folyamatát, hogy *számára eszmenetünk átvételét az írás föltűnő külsőségei is megkönnyítik.* Az alsóbb közigazgatási hatóságok részére irányadóul szolgáló ügyviteli szabályok általánosságban ma is elrendelik ugyan, hogy a véghatározat szövegezése álljon két külön részből: a rendelkezőből és a megokolóból, a bekezdésekre tagolás és az egyes tagoknak külön címekkel ellátása azonban különösen alkalmas annak biztosítására és megkönnyítésére, hogy ezt a rendelkezést az eddiginél egyetemesebben megtartsák.

Terjesszük ki ugyanezt a gyakorlatot a *miniszteri véghatározatok* szerkesztésére is. A kormányhatóságoknak konkrét ügyekben hozott határozatait az általánosan elfogadott műszóval: „*rendelet*“ -nek nevezik ugyan és valószínű, hogy e miatt szerkesztették eddig *rendelet* formájában. Az elnevezés azonban mitsem változtat ezeknek az írásoknak belső természetén; ez pedig egy azzal, amit az alsóbb hatóságok a „*véghatározat*“ szóval kötelesek megkülönböztetni. Az azonos fogalom azonos nyelvi kifejezésének, a miniszteri döntések szabatosságának érdekében, valamint jó példaadásul is, *szerkesszük, tagoljuk a miniszteri véghatározatokat ugyanolyan módon és az egyes tagokat lássuk el ugyanolyan megkülönböztető címekkel, mint az alsóbbfokú hatóságok.* Ha ellenük nincs is további jogorvoslatnak helye, ezekben is az a célunk, hogy meggyőzzük a feleket a rendelkezés helyességéről, ennélfogva erre a célra ugyanolyan eszközökkel kell törekednünk, mint az alsóbbfokú hatóságoknak. Az se tévesszen meg, hogy a miniszteri véghatározatokat nem közvetlenül küldjük el a feleknek, hanem az alsóbb hatósághoz, hogy az közölje velük, ez csak a keresztülvitelnek az útja, módja, a súlypont azon nyugszik, hogy rendelkezésünk *döntést* foglal magában, ennélfogva a *szerkesztés külső formájában is a dolog velejéhez kell igazodnunk.*

Példa miniszteri elsőfokú véghatározat mai szerkesztésére:

„Tudomás és folyamodóval leendő közlés céljából értesítem Alispán Urat, hogy Nagy Péter vármegyei altiszt részére a jegyzékben föltüntetett hozzátartozói után az 1912:XXXV. t.-c. 9. §-a alapján családi pótlék nem volt engedélyezhető, mert a jelen esetben a hivatkozott törvényszakaszban említett méltánylást érdemlő okok nem forognak fenn“.

Átdolgozva tagolt szerkesztésre:

„*Tárgy:*

Nagy Péter vármegyei altiszt azt kéri, hogy az idemellékelt jegyzékben föltüntetett hozzátartozói után családi pótlékban részesüljön.

„*Véghatározat:*

A kérelmet nem teljesíthetem.

Megokolás:

Az 1912 :XXXV. t.-c. 9. § értelmében méltánylást érdemlő körülmények esetében olyanok számára is lehet családi pótlékot engedélyezni, akiknek a törvény egyéb rendelkezése szerint nem járna. A folyamodó ilyen körülményeket nem igazolt, ennél fogva kérelmét nem teljesíthetem.“

Másod- és harmadfokú véghatározatok szerkesztésére a tagolás természetesen szintén irányadó az egész vonalon, akár változatlanul hagyjuk az alsóbbat, akár nem. A tárgy ismeretése ilyenkor rendszerint kibővül.

Hibás szerkesztés:

„Katona Sándor ermődi lakos fellebbezését az ermődi járás főszolgabírójának 817/1924. számú elsőfokú, a nevezettnek iparűzés iránt beadott kérelmét elutasító véghatározata ellen, a nevezettnek fellebbezése következtében másodfokban felülbírálván, azt elutasítom és az elsőfokú véghatározatot megfelelő indokai-ból helybenhagyom.“

Helyes szerkesztésben:

„*Tárgy:*

„Katona Sándor ermődi lakos fellebbezéssel élt az ermődi járás főszolgabírójának 817/1924. számú elsőfokú véghatározata ellen, amellyel elutasította azt a kérelmét, hogy részére bádogosipar önálló üzéséhez szükséges hatósági igazolványt adjanak ki.

Véghatározat:

A főszolgabíró véghatározatát változatlanul hagyom.

Megokolás:

Az elsőfokú véghatározat mind a tényállás megállapításában, mind a törvény alkalmazásában, helyes okokon alapul.“

A megokolásnak ez a formája magyarosabb, mint a mai hivatalos stílusban szokásos „*megfelelő indokaiból*“, „*megfelelő indokainál fogva*“ kifejezések, amelyeket a rövidség kedvéért használnak szívesen. A magyar nyelv szelleme azonban — mint említettem — nem mindig hajlik az ilyen tömörítésekre és szívesebben használja az elbeszélő, terjedelmesebb formát. A javasoltam forma nemcsak magyarosabb, hanem egyúttal föltünteteti a felsőbb hatóságnak az ügy felülbírálása során kialakult álláspontját és magyarózóan hangsúlyozza az alsóbbfokú rendelkezések törvényes, helytálló voltát. A bírósági iratminták a következő formulát írják elő: „A vádtanács a vizsgálóbíró végzésében felhozott okokat törvényeseknek és helyeseknek találja és így a felfolyamodással megtámadott végzés megsemmisítésére vagy megváltoztatására törvényes alap nincsen.“ Ez a forma is megegyezik ugyan az értelmező, magyarózó fogalmazás követelményeivel, mégis a példában használt rövidebb és egyénitőbb forma a közigazgatás természetével még teljesebb összhangban áll.

A meggyőzés érdekét szolgálja továbbá az is, ha a *felsőbbfokú véghatározat megokolásában a fellebbezés kifogásaival olyankor is foglalkozunk, ha az alsóbb véghatározatot változatlanul hagyjuk*. Például az előbbi szöveg helyes kiegészítése:

„A fellebbező abból az okból kéri a főszolgabíró véghatározatának megváltoztatását, mert egy hónap mulva már be fogja tölteni 18-ik életévét és addig is hozzá szeretne járulni szülei fönntartásához. Az idézett törvénynek az a parancsoló rendelkezése azonban, hogy 18-ik életévének betöltése előtt senki önállóan ipart nem űzhet, kivételt ilyen esetben sem enged meg.“

Fölemlítem a fellebbezéssel való foglalkozásnak következő gyakori hibás formuláját:

„A véghatározatot helybenhagyom, mert annak megváltoztatására a fellebbezésben *érvényesített indokok* kellő alapot nem nyújtottak.“

Ez a formula nemcsak azért hibás, mert általánosságokban mozog, sem a jogkérdést, sem a ténykérdést nem érinti és így nem alkalmas a meggyőzésre, hanem azért is, mert azt a gondolatot támasztja, mintha volnának olyan okok, amelyek a megváltoztatásra okul szolgálhatnának, ezek azonban a fellebbezésben nem szerepelnek. Ezenfölül ez a szövegezés fogalmi ellentmondást is tartalmaz: a fellebbezés okai éppen *nem érvényesültek*, nem lehet róluk tehát akként megemlékezni, hogy „*érvényesített okok*“. Helyesebb: „a fellebbezésben *fölhozott* (előadott, részletezett) okok“.

Az alsóbbat *mgváltoztató* felsóbbfokú véghatározatok még hosszabb fogalmazást tesznek szükségessé. Hibás a következő magyartalanul tömörített szerkesztés:

„Katona Sándor ermödi lakos fellebbezése folytán az ermödi

járás főszolgabírójának az iparüzési engedély kiadását megtagadó 817/1924. szám alatt kelt elsőfokú véghatározatának megváltoztatása mellett, a nevezett részére, miután időközben 18-ik életévét már betöltötte, az iparhatósági igazolványnak 3 nap alatti kiadását ezennel elrendelem.“

Helyes szerkesztésben:

„*Tárgy:*

Katona Sándor ermődi lakos fellebbezést adott be az ermődi járás főszolgabírójának 817/1924. számú elsőfokú véghatározata ellen, amellyel elutasította azt a kérelmét, hogy részére a bádgosipar üzésére iparhatósági igazolványt állítsanak ki.

Véghatározat.

A főszolgabíró véghatározatát megváltoztatom és elrendelem, hogy Katona Sándor részére a bádgosipar üzéséhez szükséges iparhatósági igazolványt 3 nap alatt állítsa ki.

Megokolás.

A főszolgabíró helyesen alkalmazta ugyan az 1884 : XVII. t.-c. 2. §-ának tiltó rendelkezését, mert abban az időpontban Katona Sándor még nem töltötte be 18-ik életévét, azóta azonban — születése anyakönyvi kivonatának igazolása szerint — 18 éves lett, ennél fogva nincs többé törvényes akadály annak, hogy részére az iparhatósági igazolványt kiállítsák.“

Minél magasabbfokú hatóság elé kerül a döntés, minél több alsóbbfokút kell elbírálnunk, az eszmemenet ismertetése annál hosszabbá és körülményesebbé válik. Nyelvi kifejezésében ennél fogva szintén annál részletesebben kell a szálakat kibogoznunk, annál szabatosabban és magyarázóbban fogalmaznunk. Ezzel a követelménnyel ellentétben éppen a központi kormányhatóság véghatározataiban látjuk leggyakrabban az olyan bonyolult szerkesztést, amelyben a tömörítés kedvéért teljesen elhomályosul a rendelkezésnek a veleje. Például:

„Tóth Mihály bakajti lakos részéről az erelényi járás főszolgabírója ellen emelt panasz tárgyában Bors vármegye alispánja által 1914. évi szeptember hó 2-án 8513. szám alatt elsőfokon, a vármegye közigazgatási bizottsága által 1914. évi november hó 12-én 1585. szám alatt pedig másodfokon hozott véghatározatokat Tóth Mihály panaszló felülvizsgálati kérelme következtében megvizsgálván, az idézett számú és érdemben egymással megegyező véghatározatoknak az 1901 : XX. t.-c. 3. §-a alapján való megsemmisítésére törvényes alapot nem találtam.“

Elemezve ezt a fogalmazást, hiba, hogy egyetlen pontba foglalja össze, „gyömöszöli“ a tárgyat, az alsóbb hatóságok döntését, a rendelkező részt és a megokolást. Hiba, hogy voltaképen nincs is rendelkező része; hiányzik a konkluzió, hogy mi történik

a fölülvizsgálati kérelemmel, illetőleg az alsófokú véghatározattal, hanem a rendelkezés a megokolásba van elbujtatva („megsemmisítésére törvényes alapot nem találtam“). Hiba, hogy a megokolás részben burkolt („érdemben egymással megegyező“), részben csak általánosságban utal jogszabályra („az 1901 : XX. t.-c. 3. §-a alapján“), de nem magyarázza meg, mit mond ez a jogszabály. Hiba, hogy sok a fölösleges távolító szó és az értelmi passzívum. Hiba, hogy az elfogadott műszó („fözülvizsgálat“) ismétlése helyett más szót használ („megvizsgálván“); még pedig nem is szabatosat, mert megvizsgálás alatt az adatgyűjtést, egybevetésüket, a ténykérdés megállapítását értjük, a fözülvizsgálat pedig éppen a ténykérdésnek a vizsgálatával nem foglalkozik, hanem csupán a jogkérdésnek, az alaki és anyagi jogszabályok alkalmazásának kérdésében merül ki. A szerkesztési és fogalmazási hibáknak ez a halmaza a rendelkezést teljesen érthetlenné teszi a nem szakértő előtt, törvényességéről tehát nem győzheti meg, sőt a szakképzettnek is „külön tudományos expedicióval“ kell fölkatatnia, voltaképen miről van szó.

Helyes szerkesztésben:

„Tárgy:

„Bors vármegye alispánja az 1913. évi 8513. számú elsőfokú véghatározatával elutasította Tóth Mihály bakajti lakos panaszát az erelényi járás főszolgabírája ellen. Véghatározatát a vármegye közigazgatási bizottsága az 1914. évi 1585. szám alatt másodfokban változatlanul hagyta. Ez ellen Tóth Mihály felülvizsgálati kérelmet adott be.

Véghatározat:

A fözülvizsgálati kérelmet elutasítom.

Megokolás:

Az 1901 : XX. t.-c. 3. §-a értelmében az elsőfokúval érdemben egybehangzó másodfokú határozatot a miniszter csak abban az esetben semmisítheti meg, ha az alsófokú hatóság nem volt illetékes, vagy ha határozata vagy eljárása törvényt vagy törvényes jogszabályt sért.

Tóth Mihály panasza ügyében a két alsóbb hatóság véghatározata egybehangzik, mindkét hatóság illetékes volt határozni, sem eljárásuk, sem határozatuk törvényt vagy törvényes jogszabályt nem sértett; ennél fogva a fözülvizsgálati kérelmet el kellett utasítanom.“

Az átdolgozott példákban szándékosan mellőztem azokat a *fözülésegen kettős szólásmódokat*, amelyeket a felsőbbfokú határozatokban meglehetősen szokásosak, mint: „A fellebbezés elutasítása mellett (vagy „elutasításával“) az elsőfokú véghatározatot változatlanul hagyom“, vagy „A fellebbezésnek helyet

adunk és az elsőfokú véghatározat megváltoztatásával kimondjuk, hogy . . .“ Sőt még szövevényesebben: „*A fellebbezés részben elutasítása mellett az elsőfokú véghatározatnak a terhelt fegyelmi vétkességét kimondó részét változatlanul hagyjuk, ellenben a büntetést kiszabó része ellen irányuló részében helyet adunk és a véghatározatnak azt a részét, amellyel a nevezettet 100 K pénzbüntetésre ítélte, megváltoztatván, a nevezettet dorgálással büntetjük*“.

Ezek a formulák túlzott és merőben fölösleges aprólékoságból származnak. *Bennük ugyanazt a döntést ismétljük meg más szavakkal*, hiszen ha a fellebbezésnek helyet adunk, ez egyszersmind szükségképen annyit jelent, hogy az alsóbb határozatot megváltoztatjuk, ha elutasítjuk a fellebbezést, annyit, hogy az alsóbb rendelkezést változatlanul hagyjuk. Mindkét esetben fölösleges — a magyar nyelv szellemével ellenkező — szószaporítás, ha ezt külön hangsúlyozzuk. Voltaképen *leírása* a felsőbb hatóság *eljárásának*, mintegy kívülről történő ismertetés, nem pedig a hatóság *akaratainak, elhatározásának közlése*.

Abban a tekintetben, hogy a kettős szólásmód közül melyiket használjuk, a következőket tekintsük irányadónak: *Érdemi véghatározatok főlülbírálásakor* a súly nem azon nyugszik, hogy mi történik a jogorvoslattal, hanem azon, hogy mit csinálunk az alsóbb határozat rendelkező részével; ennél fogva hagyjuk el annak kimondását, hogy a fellebbezésnek helyet adunk-e vagy sem és írjunk csak annyit, hogy „*az alsófokú véghatározatot megváltoztatjuk*“, vagy „*változatlanul hagyjuk*“. Viszont *végzésekben* a súly annak a kérdésnek az eldöntésén van, hogy *alaki szempontból* van-e helye jogorvoslatnak; ilyenkor maga az érdemi rész az, amivel nem foglalkozunk, helyességét nem vizsgáljuk, hanem csupán a jogorvoslati beadvány alaki körülményeit, ennél fogva ez a formula van helyén: „*A fellebbezést (a felfolyamodást), mint meg nem engedettet („mint elkésettet“) visszautasítjuk*“. *Főlülvizsgálati kérvények elutasítása* esetében szintén a határozat alaki részét vizsgáljuk, ennél fogva ugyancsak egyedül a beadványról kell beszélnünk: „*A főlülvizsgálati kérelmet elutasítom*“, ha helye volt annak, hogy főlülvizsgálati kérelemmel éljenek: „*A főlülvizsgálati kérelmet visszautasítom*“, ha ilyen jogorvoslatnak nem volt helye, ennél fogva az alsóbbfokú határozatnak még alaki kellékeit sem vizsgáljuk. Mind a három esetben viszont felesleges hozzátennünk, hogy: „*az alsófokú véghatározatot érintetlenül hagyjuk*“. Ellenben — egyetlen kivételül a kettős rendelkezés mellőzése alól —, ha *helyet adunk a főlülvizsgálati kérelemnek*, a döntés mindkét változatát együttesen használhatjuk: „*a főlülvizsgálati kérelemnek helyet adok és az alsóbb véghatározatokat megsemmisítem*“, mert ilyenkor az ismétlést megokolttá teszi az, hogy az alsóbbfokú határozat érvényén jelentős változtatást teszünk, ezért nem

fölösleges, ha a döntéshez füződő jogi következményt külön is hangsúlyozzuk.

Hasonlóképen fölösleges szóhalmazás az a szintén meglehetősen elterjedt szólás, amellyel gyakran szokták bevezetni a felsőbbfokú határozatok rendelkező részét: „Tóth István *fellebbezése következtében* (ma már ritkábban: „*folytán*“) az iványi járás főszolgabírájának 654/1915. számú elsőfokú véghatározatát *fölülbírálván*, azt változatlanul hagyom.“ Önként értetődik, hogy az alsóbb határozatot mindig fölül kell bírálnunk vagy vizsgál-nunk, ha felsőbbfokú határozatot hozunk, ennek írásos kiemelését tehát az értelem minden sérelme nélkül mellőzhetjük. Úgy-szintén fölös ennek a szólásnak a használata: „*hivatalból fölülvizsgálván*“ az olyan alsóbbfokú határozatok fölülvizsgálások, amelyek jóváhagyásra szorulnak, ha nincs is fellebbezés. Hibás: „Sas vármegye szervezési szabályrendeletét *hivatalból fölülvizsgálván* (vagy „*fölülbírálván*“), azt jóváhagyom.“ Az irodaszellemnek ez a bántó mesterkéltsege különösen szembeszökik az olyan szövegben, amelyben az egyébként is kormányhatósági jóváhagyásra szoruló határozatot, szabályrendeletet, az ellene beadott fellebbezésnek figyelembevételével is el kell bírálni, például: „Sas vármegye szervezési szabályrendeletét Kis Miklós *fellebbezése következtében, de* („*valamint*“) *hivatalból is, fölülvizsgálván*, azt a fellebbezés elutasítása mellett *helyben és jóváhagyom*“. Mindkét esetben elég: „Sas vármegye szervezési szabályrendeletét jóváhagyom“.

Ugyancsak gyakori fölösleges szószaporítás, amikor a jogorvoslatokról úgy emlékezünk meg, mint „*törvényes határidőben beadottakról*“, például: „Koppány vármegye közigazgatási bizottságának 2347/1921. számú másodfokú véghatározatát Kovács Lajos kövesi lakosnak *törvényes határidőben* beadott fellebbezése következtében *fölülbírálván*...“ Az a körülmény ugyanis, hogy az alsóbb határozatot a jogorvoslat következtében intézkedésünk tárgyává tesszük, egyúttal már magában foglalja annak a megállapítását is, hogy a jogorvoslatot törvényes határidőben adták be, máskülönben a fellebbezést hivatalból visszautasítottuk volna és nem foglalkoznánk az alsóbb határozat érdemi részével. Ha pedig az ügyben az a kérdés is vitás volna, hogy törvényes határidőben éltek-e jogorvoslattal vagy sem, az erre vonatkozó megállapításnak a megokolásban van helye, nem pedig a bevezetésben.

A helyesen tagolt szerkesztés mentesíti a fogalmazót az ilyen fölösleges bevezetési formáktól, valamint megóvja attól a hibától is, hogy a megokolásban belebonyolódjon az okfejtésnek, a levezetésnek, az érvek szembeállításának szövevényes, nehézkes, homályos kapcsolási formáiba, aminőket olyan sűrűn találunk a mai hivatalos írásokban a „*tekintettel arra*“, „*figyelembe véve*“, „*mint-hogy*“, „*miután*“, „*noha*“, „*jóllehet*“, „*bár*“, „*habár*“, „*ámbar*“, „*de*“, „*azonban*“, „*ellenben*“, „*egyrésről*“, „*másrésről*“, „*míg-viszont*“ és hasonló szerkezetekben és amelyek nemhogy elősegí-

tenék, de nehezítik a megértést, mert homlokegyenest ellentétben állnak a magyar nyelvnek egyszerűségét, világosságot, rövid mondatokat kívánó szellemével.

Például: „A vármegye közönsége 1914. évi augusztus hó 31-én tartott rendkívüli törvényhatósági bizottsági közgyűlésében 1749/kgy. 20.616. al. szám alatt hozott véghatározatával feloldotta, helyesen nem hagyta jóvá Ergyes község képviselőtestületének az V. 14/1914. sz. alatt hozott véghatározata 3. és 5. pontok alatti rendelkezéseit, amelyekkel a nevezett község képviselőtestülete kimondotta, hogy a községi komp átalakítása, illetve kijavítása érdekében a kereskedelemügyi miniszter úrhoz egy küldöttséget meneszt és a szóbanlévő küldöttség költségeire a község előre nem látható kiadásainak címén a költségvetésbe fölvett összeg fölüllegéből fedezendő 600 K-t szavaz meg.

A vármegye közönségének ezt a véghatározatát most említett részében Ergyes község képviselőtestületének fellebbezése következtében fölülvizsgálván, azt megváltoztatom és a kérdéses képviselőtestületi véghatározatot emelem érvényre.

Mert míg egyrészt a szóbanlévő véghatározat egyhangúan hozott, senki által meg nem fellebbeztetett s így az egész község akaranyilvánításának tekinthető, másrészt a községeket nem tartom föltétlenül elzárhatónak attól, hogy olyan esetekben, mint a jelenlegi is, mikor az írásbeli kérvényezésnek eredményét nem látják, a lakosság megnyugtatása céljából, de a felsőbb hatóságok szóbeli, tüzetesebb fölvilágosítása, vélt jogaik és a közérdek megvédése érdekében is, küldöttségek kiküldését elhatározzák“.

Mint látjuk, jóllehet ebben a szerkesztésben van némi helyes tagolás, mégis hibás az egyes tagok körmondatos szövegezése, a sok szenvedő és határozatlan alak, a beékelések, a már ismert dolgok ismétlése, a mondatok túlterhelése az érdemre nem tartozó fölösleges részletekkel, a megokolás gondolatmenetének szövevényes összefonása, az elvi álláspont egybevegyítése a fölmerült esetre történő alkalmazásával. Helyes szerkesztésben:

„Tárgy:

„Ergyes község képviselőtestülete V. 14/1914. sz. a. elhatározta, hogy a község kompjának átalakítása érdekében a kereskedelemügyi miniszter úrhoz küldöttséget meneszt és ennek költségeire 600 K-t fordít. Záránd vármegye közönsége az 1914. évi augusztus hó 31-én tartott közgyűlésében 1749. kg./20.616. al. sz. a. kelt véghatározatával a községét föloldotta, helyesen: nem hagyta jóvá. Ez ellen a község fellebbezést adott be.

Véghatározat.

A vármegye véghatározatát megváltoztatom és a községét emelem érvényre.

Megokolás.

Sem tételes törvény, sem a közérdek nem tiltja meg a községeknek, hogy felsőbb hatóságok előtt küldöttségek útján előadhassák kérelmüket, tüzetesebb fölvilágosításait és hogy ezen az úton védjék igényeiket és a közérdeket. Különösen, ha — mint a mostani esetben — azt tapasztalták, hogy írásos kérvényeikkel nem értek el eredményt és azt gondolják, hogy a szóbeli út a lakosságot megnyugtatja. A képviselőtestület az ez okokra alapított határozatát egyhangúan hozta meg, ellene senki sem élt fellebbezéssel, ez pedig arra vall, hogy a határozatban az egész község akarata nyilvánult meg. Ezekből az okokból a község véghatározatát kellett érvényre emelnem“.

Az olyan felsőbb véghatározatokat, amelyekben hivatalból kell az alsóbbnak jóváhagyásáról nyilatkozni, azaz olyankor is, ha fellebbezéssel senki nem élt, szintén *tagolt alakban kell szerkeszteni. Ha azonban a megokolást nem fűzzük a jóváhagyáshoz, amikor tehát a szöveg úgyszólván rövidebb, mellőzhetjük az egyes tagoknak címmel való megkülönböztetését.* Például:

„Igric község képviselőtestülete az 1913. évi március hó 27-én tartott közgyűlésében 40/536. sz. a. elhatározta, hogy a községi bíró évi fizetését 800 K-ra emeli föl.

A határozatot jóváhagyjuk“.

Ellenben, *ha valaki jorvoslattal él és ennek következtében a döntést el kell látnunk megokolással, a tagoláson fölül a címekkel megjelölést is alkalmaznunk kell:*

„Tárgy:

Kis Mihály igrici lakos fellebbezést adott be Igric község képviselőtestületének az 1913. évi március hó 27-i közgyűlésében 40/536. sz. alatt hozott határozata ellen, amellyel a községi bíró évi tiszteletdíját 800 K-ra emelte föl.

Véghatározat:

A község határozatát jóváhagyjuk.

Megokolás:

A fizetés emelésének mértéke nem haladja meg a község anyagi erejét és nem aránytalan a bíró hivatalos tennivalóiért vármegyénkben általánosan szokásos tiszteletdíjakkal összevetve sem, a fellebbezésben ezen a címen emelt kifogást tehát nem vehettük figyelembe“.

Címekkel megkülönböztetett tagolást kell használnunk olyankor is, ha az alsóbbfokú határozat jóváhagyását megtagadjuk, akár hivatalból észlelt, akár fellebbezésben előadott okok miatt. Mindkét esetben ugyanis a rendelkező részhez megokolást kell fűznünk, ennél fogva ugyanolyan szerkesztést kell használni.

nunk, mint az alsóbbfokút megváltoztató egyéb felsőbb véghatározatokban.

Tagadhatatlan, hogy a véghatározatok szerkesztésének ez a tagolt módja több írásbeli munkát ró a fogalmazóra, mint a mai tagolatlan szerkesztés. Ezzel a hátránnyal szemben azonban túlsúlyban vannak azok a magasabb szempontból döntő előnyök, hogy az e fajta szövegezés áll összhangban a magyar nyelv szellemével és ez okból a szakértelemmel nem bíró olvasóinkat is közelebb viszi a megértéshez s ez úton a meggyőzéshez, továbbá, hogy a fogalmazó munkatöbblete csak fizikai és érte bőséges ellenértéket nyer abban, hogy szellemét nem kell megerőltetnie a mesterkelt formák kialakítására. Egyébként az egységes iratminták kötelező, általános használata az írásbeliség eme többletén nagyot fog enyhíteni.

2. Hivatalos írásaink második főcsoportjában: *az átiratokban, rendeletekben, jelentésekben rendszerint szintén általános jogszabályt alkalmazunk a fölmerült egyes esetre, a véghatározatok természetétől azonban eltérően, nem vitás kérdések eldöntésének alakjában, hanem kérdés, kérés, vélemény vagy már eldöntött ügy végrehajtása gyanánt.* Kivéve az egészen egyszerű értesítéseket, adatok közlését; az ilyenek azonban nem is állítanak bennünket stilisztikai föladatok el.

Az effajta írások eszmei folyamatának megfelelően bennük is megtalálhatjuk *a gondolkodásnak syllogizmusszerű elemeit.* Például:

„Értesítem, hogy Fehér Lászlót nem lehet kinevezni tiszteletbeli aljegyzőnek, mert az 1883:I. t.-c.-ben előírt képesítése nincs meg“.

Visszavezetve syllogizmusra:

1. Tiszteletbeli aljegyzővé csak azt lehet kinevezni, akinek megvan az 1883:I. t.-c.-ben előírt képesítése (propositio major, *jogszabály*).

2. Fehér Lászlónak ez a képesítése nincs meg (propositio minor, *tényállás*).

3. Fehér Lászlót tiszteletbeli aljegyzővé nem lehet kinevezni (*conclusio, véleménynyilvánítás, útbaigazítás*).

Ezekben az írásainkban azonban a syllogizmust még kevésbé élesen kell kidomborítanunk, mint a határozatokban, mert ezek olvasói szakképzett, hivatásos tisztviselők, akiknek ismerniök kell a syllogizmusnak legalább egy tagját és csak arról van szó, hogy figyelmét a többire, illetőleg az alkalmazásra fölhívjuk. Így példánkban elhagytuk a propositio majort, a jogszabályt, mert ezt az olvasónak úgysis ismernie kell. Sőt nem volna a fogalmazás hibás akkor sem, ha elhagynánk magát a konkluziót is és csak az általános jogszabályt idéznénk a kérdést tevő emlékezetébe, ekként: „Értesítem, hogy tiszteletbeli aljegyzővé csak azt lehet kinevezni, akinek az 1883:I. t.-c.-ben előírt képesítése megvan“. Hiszen jogosan föltehetjük arról, akinek ez írás szól, hogy a kon-

krét eset alkalmazására a következtetést akkor is le tudja vonni, ha írásba részletesen nem tesszük is.

A hivatalos levelezés körébe tartozó iratok a nyelv szempontjából általában főként abban különböznek a nem szakértőnek is szóló véghatározatoktól, *hogy ezeket nem szükséges annyira részletesen elemző, aprólékosan magyarázó módon szövegezni, mint a határozatokat.* Egyébként azonban számukra, már csak nagy változatosságuk miatt sem lehet olyan egységes és szabatos szerkesztési szkhémákat előírni, mint az első főcsoportnál. Általános irányadóul az szolgáljon, hogy ez írásokkal *megkönnyítsük tisztviselő-társainknak azt a további munkáját, amely rájuk az átiratok, rendeletek, jelentések folyományaképpen vár. Míg egyrészt tehát óvakodnunk kell attól, hogy a szöveget megterheljük az olvasó ismerte részletek ismétlésével, másrészt ne hallgassunk el a rövidség kedvéért semmit, amiről jogosan föltehetjük, hogy előtte nem, vagy nem egészen világos.*

A szöveg egyes részeinek a véghatározatokéhoz hasonló külön címekkel ellátása itt *főlősleges, sőt merev irodai formalizmus volna.* Ellenben megkönnyíti a megértést, *ha külön pontokban — ha hosszabbak: külön bekezdésekben — adjuk elő a syllogizmus tagjait.* A sorrend tekintetében itt az a célszerűbb, ha először a konkrét ügyet ismertetjük, azután hivatkozunk a jogszabályra és végül a kettőnek egyeztetése gyanánt előadjuk az előálló következtetést: kérdést, véleményt, kérést, utasítást vagy a beszámolást a történetekről.

Az egyes tagok keretén belül is kerüljük el a körmondatokat, hosszabb mellékmondatok beékelését és a mondatok túlterhelését főlősleges cifrázó szavakkal. Hibás például a következő *átírat* szerkesztése:

„Kendes község képviselőtestületének 1913. évi október hó 19. napján 47. sz. a. hozott elsőfokú véghatározatát, a romonkányai helyi érdekű vasút létesítésére a határozatban részletesen megjelölt föltételek mellett 100.000 korona névértékű törzsrészcsevény megszavazása tárgyában, valamint Aba vármegye közönségének 1913. évi december hó 12-én tartott rendkívüli törvényhatósági bizottsági közgyűlésében a törvényes alakiságok betartásával 1109. kgy. sz. a. hozott, kellően kihirdetett és fellebbezéssel meg nem támadott, a fenti képviselőtestületi határozatot másodfokban jóváhagyó véghatározatát, Aba vármegye alispánjának 1305/1914. évi részletesen fölvilágosító jelentésével, valamint a vonatkozó összes tárgyiratokkal együtt azzal van szerencsém Nagyméltóságodhoz tisztelettel átküldeni, hogy a véghatározatot a gondozásomra bízott község háztartási és vagyonfölügyeleti érdekek szempontjából a saját kormányhatósági jogkörömben fölülbírálván, e tekintetben a határozat ellen észrevételem nem forog fenn, ennélfogva tisztelettel van szerencsém Nagyméltóságodat felkérni, hogy a véghatározatot a saját szempontjából is fölülvizsgálni és elhatározását a fentebb tett kijelentésemmel együtt

a kereskedelemügyi miniszter úrral is közölvén, a nevezett miniszter urat az iratok áttételével fölkérni méltóztassék, hogy az általa ezen ügyben kiadandó rendelet másolatát, Aba vármegye alispánjának fent körülírt fölterjesztésével együtt hozzám annak idején megküldeni szíveskedjék“.

Helyes szerkesztésben:

„Kendes község képviselőtestülete 47/1913. számú véghatározatával a romonna-kányai helyiérdekű vasút létesítésére 100.000 K névértékű törzsrészvény jegyzését határozta el. Aba vármegye közönsége a határozatot 1305/1913. számú közgyűlési határozatával jóváhagyta. Ez ellen jogorvoslattel senki sem élt.

A község vagyonának és háztartásának fölügyelete szempontjából hozzájárulok a határozat jóváhagyásához.

Tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, méltóztassék a határozatot a saját szempontjából szintén elbírálni, elhatározásáról és kijelentéséről a kereskedelemügyi miniszter urat értesíteni és őt nevemben arra kérni, hogy döntését velem közölni szíveskedjék és egyúttal visszaküldeni Aba vármegye alispánjának 1305—1914. számú jelentését.“

Hibás szerkesztésű *rendelet*:

„Tóth Pál onkai lakos, asztalosmesternek a m. kir. belügyminiszter úrhoz közvetlenül beadott és onnan hozzám szabályszerű eljárás és jelentéstétel végett leküldött panaszkérvényét, hogy dr. Kiss Elemér tb. főszolgabíró, jelenleg a ringai járásba beosztott szolgabíró, állítólag atyját, aki előzőleg Ringán a községjegyzői irodában mint irnok volt alkalmazva, majd Obányra kellett a szolgabíró üldözése miatt távoznia, állandóan rosszakarattal üldözte, illetőleg egyes konkrét ügyekben a nevezettnek atyjával törvénytellenesen járt el, azzal adom ki Főszolgabíró úrnak, hogy az ügy állásának mibenlétét a nevezett tb. főszolgabíró, a községi előljáróság és esetleges tanúk kihallgatásával állapítsa meg és az iratokat véleményes jelentése kapcsán hozzám mielőbb terjessze be.“

A sok fölösleges, a mondatot túlterhelő, a megértést zavaró, mellékes részlet elhagyásával, a rendelet helyes szerkesztése a következő:

„Fölvívom Főszolgabíró urat, hogy Tóth Pál onkai lakosnak mellékelt panaszára hallgassa ki Kiss Elemér dr. tb. főszolgabírót, Ringa község előljáróságát, a kérvényben megnevezett és esetleges egyéb tanukat és az iratokat véleményes jelentése kíséretében mielőbb mutassa be.“

Hibás szerkesztésű *jelentés*:

„Tisztelettel van szerencsém jelenteni, hogy miután vizsgálat útján megállapítottam, hogy azt a mulasztást, amely miatt

Alispán úr utasított, hogy Fekete Mihály körjegyző ellen a fegyelmi eljárást rendeljem el, miután nem ő követte el, hanem Szabó János volt segédjegyző, aki időközben ismeretlen helyre távozott és körözés dacára föltalálható és így felelősségre vonható nem volt, továbbá miután megállapítottam, hogy a nevezett körjegyzőt ellenőrzési és fölügyeleti mulasztás sem terheli, tisztelettel kérem, hogy a fentjelzett rendeletet hatályon kívül helyezni méltóztassék.“

Helyes szerkesztésben:

„Alispán úr elrendelte, hogy Fekete Mihály körjegyző ellen a rendeletben részletezett mulasztás miatt a fegyelmi eljárást rendeljem el. A mellékelt vizsgálati iratok tanúsága szerint azonban a mulasztást nem ő követte el, hanem Szabó János volt segédjegyző, aki azóta ismeretlen helyre költözött. Megállapítottam azt is, hogy a körjegyzőt a köteles fölügyelet és ellenőrzés gyakorlásában sem terheli mulasztás.

Ennélfogva tisztelettel kérem, hogy rendeletét hatályon kívül helyezni (vagy az alispán további eljárásának egyszerűbbé tétele végett: „hogy jelentésemet tudomásul venni“) méltóztassék.“

3. Hivatalos írásaink harmadik főcsoportjában, *a jegyzőkönyvekben, nem foglalkozunk jogszabályok alkalmazásával, ennélfogva szerkesztésükben a syllogizmus külső megnyilvánításának helye nem is lehet.* A jegyzőkönyvek történeteket, eljárást, kijelentéseket, felek előadását rögzítik meg, ennélfogva *szövegüket elbeszélő alakban, illetőleg ábrázoló szerkezetben kell fogalmaznunk,* jóllehet többnyire nem a múlt időben írunk, hanem a jelen idő alakjait használjuk. Ez a forma főként azért helyes, mert *a jegyzőkönyveknek az a célja, hogy a hatóságok további tennivalói számára a valónak megfelelően, élethíven tükröztessék vissza az eseményeket és az elhangzottakat,* már pedig a jelen idő különösen alkalmas az eleven élet, a mozgalmasság kifejezésére. Alkalmazása itt azért is helyén van, mert a történetekkel egyidejű följegyzésnek van elgondolva.

A társas hatóságok együttes működéséről szóló jegyzőkönyvek szerkesztésére az ügyviteli szabályok olyan szabatos és részletes utasításokat adnak, hogy e tekintetben újabb útbaigazításokra alig van szükség. A törvényhatósági bizottság közgyűlésének, az egyéb bizottságok, választmányok és a közigazgatási bizottság üléseinek lefolyását és menetét föltüntető jegyzőkönyvek voltaképpen nem önálló írásművek, hanem csupán az előzetesen vagy utóbb írásba foglalt külön-külön határozatok egymásutáni sorakoztatásából állnak és abból, hogy ezeket a határozatokat a gyűlés egyéb mozzanatairól készített „töredékek“-kel egymáshoz fűzzük. A községi képviselőtestület üléseiről szóló jegyzőkönyvek nem készülnek ugyan ilyen előre írásba foglalt

külön határozatokból, de a községjegyzői ügyviteli szabályok ezek részére is kellő, határozott és részletes rendelkezéseket tartalmaznak.

A jegyzőkönyvek első alcsoportjába tartozók szerkesztésében tehát voltaképen csak azokat a szabályokat kell szem előtt tartanunk, amelyek a határozatok szerkesztésére irányadók.

Már a második alcsoportba sorolt: *a hatóságok eljárásáról és vizsgálatairól szóló jegyzőkönyvek* helyes megszerkesztése fogalmazójukat nehezebb föladat elé állítja.

Ezeknek az iratoknak a helyes szerkesztése és szövegezése különösen nagy befolyást gyakorol a közigazgatási tennivalók jó végzésére, mert *hivatva volnának pótolni azt az óriási hézagot, ami a szóbeli előadás és annak írásba foglalása, a közvetlen benyomás és az élettelen papiros között tátong.* A közigazgatás minden gyakorlati munkása kínosan küzd az ellen a nehézség ellen, hogy az írás sohasem tudja híven visszaadni az elhangzott szót, mert a kijelentések, nyilatkozatok helytálló voltát nem a tartalom dönti el, hanem az a számtalan apró árnyalat, amely a beszédet kíséri. *A leírt szó nem adhat fogalmat arról, hogyan mondták,* milyen hangsúllyal, bátran vagy habozva, őszinte hangon vagy ravaszkodva, folyamatosan vagy akadozva, szünetekkel, milyen arkifejezés, taglejtés, magatartás kíséretében, nem adja meg ezeknek a végtelen finomságú, végtelen sokaságú változatoknak azt a közvetlen benyomását, amit csak az szerezhet meg, aki látja is a beszélőt, szembenéz vele és nemcsak elmondott szavainak értelméből, hanem a beszélőnek egész viselkedéséből alkothat magának képet a valóságról. Sajnosan érzik a „közeli“ közigazgatástól távolabb működő tisztviselők, hogy nincs az az aprólékos, részletes leírás, nincs az a lelkiismeretes irrattanulmányzás, ami a közvetlenségnek ezt az alapvető hiányát pótolni tudná.

A jegyzőkönyvbe mondottak megrögzítésének nehézségei még azzal is fokozódnak, hogy a jegyzőnek két, egymással homlok-egyenest ellenkező követelményt kellene összeegyeztetnie. Az egyik, hogy a tett nyilatkozatokat lehető hűséggel adja vissza, úgy amint elmondták, a másik, hogy a szövegezés világos, szabatos, tömör és szakszerű legyen. Már pedig a kihallgatott rendszerint a köznapi nyelvet használja, többnyire bőbeszédűen, kitérésekkel, a dologra nem tartozó részletekkel, olykor pedig tudákosan, helytelenül használt kifejezésekkel. Ennek a föladatnak a megoldhatatlansága miatt tárulnak elénk azok a jegyzőkönyvek, amelyek vagy szétfolyók, pongyolák, terjengősek vagy pedig tele vannak olyan hivatalos kifejezésekkel, amelyekből nyilvánvaló, hogy nem a kihallgatottnak az eszejárását tükrözik vissza, hanem a jegyzőkönyv írójáét. Mindkét esetben csaknem lehetetlenné teszik azt, hogy a valódi előadást és belőle a valót

megállapítható és a jegyzőkönyvek nyomán szükséges intézkedéseket biztossággal és megnyugvással megtehetjük.

Hasztalan volna arra törekednünk, hogy az elmondott és a leírt szó között tátongó szakadékot a nyelvtan és a stilisztika eszközeivel, szabályokkal, előírásokkal, példákkal áthidaljuk. Csak arra szorítkozhatunk, hogy néhány alárendeltebb jelentőségű útmutatással valami keveset enyhítsünk a nagy bajon.

A vizsgálati, eljárási, tárgyalási jegyzőkönyvek szerkesztésének külsőségeiben általában a következőket tekinthetjük irányadónak:

A jegyzőkönyv *feje* tartalmazza, — amint ma is szokás, — hogy *hol, mikor, melyik hatóságnál és milyen ügyben* készült. Például:

„Jegyzőkönyv,

készült Radányban, az 1923. évi június hó 15-én, a radányi járás főszolgabírájának hivatalában, Kovács János recési körjegyző fegyelmi ügyében tartott vizsgálatról.“

Ez után *külön bekezdésben soroljuk föl, hogy kik vettek részt az eljárásban.* Nem szabatos a mai általánosan elterjedt forma: „Jelen voltak alulírottak“. A jegyzőkönyvet ugyanis nem mindig írják alá valamennyien, akik jelen voltak, vagy nem egy helyen, az aláírások sokszor olvashatatlanok és nem mindig tűnik ki, hogy kicsoda, milyen minőségben szerepelt az eljárásban. Ilyen zavarok elkerülése végett írjuk ki szabatosan a neveket és a jelen lévők minőségét, leghelyesebben a következő formában:

„Jelen voltak:

a) hatóság részéről: Nagy István főszolgabíró, a vizsgálat vezetője, Tóth Mihály járási számvevő, Kis Péter közigazgatási gyakornok, a jegyzőkönyv írója;

b) a felek részéről: Kovács József recési körjegyző, panaszlott, Német Pál panaszló, Fekete László tanu.“

A jegyzőkönyv további része az érdemi tartalom: a történetek leírása, a hatósági személyek kijelentései, ismertetései, megállapításai, a föltett kérdések és a rájuk adott válaszok. Ezek megértését és a való tényállás megállapítását a jegyzőkönyv tanulmányozója részére megkönnyíti, *ha a hatósági személyek nyilatkozatait a külsőségekben is megkülönböztetjük a felek előadásától.* Ezt legcélszerűbben akként tehetjük, ha az előbbieket a lap egész szélteben írjuk, az utóbbiakat pedig félhasábosan, a kérdéseket a balhasábra, a válaszokat jobbra, mintegy párbeszéd alakjában. Például:

„A vizsgálatot vezető főszolgabíró a tanu kihallgatását a következőképen végezte:

Kérdés:

1. Ott volt-e az irodában, amikor Kovács János körijegyző Német Pált kiutasította?

Felelet:

Nem voltam, aznap nem is voltam a faluban, a csányi vásáron voltam, csak hazajövet hallottam Balog Mihály szomszédomtól, hogy

A főszoigabíró megállapítja, hogy a tanu közvetlenül nem tud az esetről semmit, hanem csak hallomásból, ennélfogva őt — tanuvallomásának aláírása után — elbocsátja.“

Ha valakihez több kérdést intéznek, célszerű, ha a kérdéseket külön-külön folyószámokkal jelezzük. Ez a módszer nemcsak az áttekintést könnyíti meg, hanem azt is elősegíti, hogy a kihallgatás logikus eszmemenetben, az egymásba kapcsolódó kérdések természetes sorrendjében menjen véghez. A válaszok számát fölösleges a kérdések azonos számával megjelölni, — különösen a latinos ad számokkal, — a félhasábos forma e nélkül is megmutatja, hogy a felelet melyik kérdésre vonatkozik.

A jegyzőkönyvek *befejező záradékául* ma többnyire a következőt használják: „Ezzel a jegyzőkönyv berekesztetett és aláíratott“. Ez a formula nem magyaros, már csak a szenvedő alak miatt sem, a való tényállásnak, a történeteknek sem felel meg mindig, mert gyakran a jelen voltak egy része nem az eljárás befejezése után írta alá a jegyzőkönyvet, hanem a saját nyilatkozata után, de különben is merev, mesterkélrt, semmitmondó forma. A magyarosságnak, az értelemnek is jobban megfelel: „A vizsgálat vezetője az eljárást (a tanu kihallgatását“) befejezi“.

A jegyzőkönyvek harmadik alcsoportjába tartozó, az egyszerű kérelmeket panaszokat tartalmazó jegyzőkönyvek a közigazgatás életében nem visznek olyan fontos szerepet, mint az előbbi alcsoportban ismertettek. Céljuk nem az, hogy belőlük valamely tényállás valóságát megállapíthassuk, hanem csupán az, hogy a felek írásbeli beadványát pótolják. Ezért nem is esnek olyan kényes tekintetek alá, mint az előbbiek. Egyszerűség, világosság itt inkább irányadó követelmény, mint az a mód, ahogy a fél magát kifejezi. Szerkesztésükre a községjegyzői ügyviteli szabályok adnak kellő útbaigazításokat; az ott közölt iratmintának magyarosabbá tétele pedig az új iratminták kidolgozásának körébe tartozik.

III. FEJEZET.

A személyi és egyéb viszonylatok nyelvi kifejezése.

A helyes hivatalos írásmód a személyi és egyéb viszonylatok nyelvi kifejezésére írásaink mind a három főcsoportjában egyforma követelményeket támaszt. Ennélfogva nincs rá szükség, hogy ezekkel a kérdésekkel a fő- és alcsoportok szerint külön-külön foglalkozzunk.

A személyi viszony az író és olvasója között azokban az alakokban jön tekintetbe, amelyekben az előbbi az utóbbihoz szól. Köztük legfontosabb az ige használata.

Az elméleti részben részletesen rámutattam arra, hogy az eredeti magyar észjárását jellemző szubjektív-reális fölfogás mennyire idegenkedik a szenvedő alaktól, mint az ellenkező, az objektív-ideális világnézet nyelvi kifejezésétől. Rámutattam arra is, hogy a közigazgatás eljárásának közvetlensége, személyesen cselekvő jellege és egyénítő, diszkrécionális hatásköre mennyire összhangban áll nyelvünknek mindezzel megegyező sajátosságaival. Csak megismételhetem tehát azt a következtetést, hogy *írásaink minden fajtájából a legszélsőbb lehetőségekig küszöböljük ki a szenvedő igealakat, mert még elvontabb fejtegetéseink körében és csak alig előforduló ritka kivételként lehet szükség az általánosításnak erre a különleges nyelvi kifejezésére.*

A cselekvő alakok között *a szubjektivitásnak is, a közigazgatás egyénítő természetének is, leghívebben az első személy, az „én” és a „mi” (vagy a régiesebb „mink”) használata felel meg.* Azokat az írásokat tehát, amelyekben a hatóság akaratának megnyilvánítását, véleményét, állásfoglalását vagy pedig cselekvését, eljárását tartalmazza, — azaz határozatokat, átiratokat, rendeleteket és jelentéseket, — fogalmazzuk az első személyben; még pedig *egyes hatóságokét* (miniszter, alispán, polgármester, főszolgabíró, községi jegyző) *egyes számban:* „a kérelmet elutasítom“, „az elsőfokú véghatározatot meg kellett semmisítenem“, „fölkérem“, „fölkívom“, „jelentem“; *társas hatóságokét* (törvényhatósági bizottság, közigazgatási bizottság, egyéb bizottságok és választmányok, városi tanács, árvaszék, községi képviselőtestület, előljáráóság) az *első személy többes számban:* „a kérelmet elutasítjuk“, „az elsőfokú véghatározatot meg kellett semmisítenünk“, „fölkérjük“, „fölkívjuk“, „jelentjük“. Sem egyes, sem társas hatóságok nevében ne

írjuk soha: „a kérelem *elutasítatik*“, „az elsőfokú véghatározat *megsemmisítendő* volt“, „*fölkéretik*“, „*fölvivatik*“, *jelentetik*“.

Az egyes hatóságok általában a mai szokás szerint is többnyire az első személyt használják. Társas hatóságok nevében írt szövegben azonban gyakran találkozunk azzal az alakkal, hogy a hatóság önmagáról *a harmadik személyben* beszél: „A vármegye közönsége *kimondja*, hogy...“, „a fegyelmi választmány a fellebbezést *elutasítja*“, „a városi tanács *megkeresi* a pénzügyigazgatóságot“, „az árvaszék *fölvívja* a községi előljárást, hogy...“, „a község előljárása *jelenti*, hogy...“. Ezeknek az írásoknak a fogalmazója a hatóság szervezetének társas voltát akarja ilyen módon jelezni, holott erre nincs szükség, mert ezt éppen olyan szemléltetően, azonban sokkal *magyarosabban* kifejezi az első személy többes száma. Félreértésre sem adhat okot, mert a szövegen kívül mindig föl van tüntetve, melyik hatóság nevében szólunk. Írjuk tehát: „*Kimondjuk*, hogy...“, a fellebbezést *elutasítjuk*“, „*fölkérjük* a pénzügyigazgatóságot“, „*fölvívjuk* a község előljárást, hogy...“, „*jelentjük*, hogy...“.

Ez alól az általános szabály alól két kivételt tehetünk. Az egyik, — főntartásával az érvényben álló rendelkezéseknek és gyakorlatnak, — *a rendőri büntető bíróság ítélete*. Itt a kivétel azért van helyén, mert *a rendes bíróságok* számára kötelező iratminták általában a harmadik személy használatát írják el: „A vádtanács a felfolyamodást *elutasítja*“; ez az alak jól kifejezi az igazságszolgáltatásnak személyen kívül, személyeken fölül emelkedő tárgyilagosságát, azért ennek a magasabb szempontnak a méltánylásából a bírói eljárás irataiban engedményt is tehetünk az eredeti magyar szubjektív-reális kifejezési módoknak, mintegy áthidalásul a még kevésbé magyaros szenvedő alaknak. Minthogy pedig jogszabályaink a rendőri büntető ítélezést a bűnvádi eljáráshoz közelálló formákban alakították ki, — így ügydöntő rendelkezéseiket sem a „*véghatározat*“, hanem az „*ítélet*“ műszóval jelölik meg, — *nem esik kifogás alá az sem, ha a rendőri büntető eljárásban átvesszük az igazságszolgáltatásnak azokat a nyelvi alakjait*, amelyek nem ütköznek túlságosan élesen a fejlődött magyar nyelv szellemébe.

Második kivételül állíthatjuk föl *az árvaszéknek olyan határozatait, amelyek magánjogi természetűek vagy magánjogi következményekkel járnak* és ezért a bírói nyelv formáit megokoltabban megközelíthetjük, mint a tisztán közigazgatási természetű iratok. Nem helytelen tehát ez a forma: „Az árvaszék *utasítja* a gyámot, hogy számadását 8 nap alatt mutassa be“. *Ellenben igazgatási természetű irataiban az árvaszék is írjon első személyben, még pedig mint többes hatóság, az első személy többes számban*: „*Fölkérjük* Alispán urat, szíveskedjék intézkedni, hogy irattárunk számára még egy szoba álljon rendelkezésünkre“.

A szenvedő alaknak vagy a harmadik személynek használatára gyakran csábítja a fogalmazót az a helyzet, amikor *változás*

történik annak a személyében, akinek nevében ír és az eltávozottnak valamely előző iratára kell hivatkozni. Ilyenkor írják: „Az 1919. évi január hó 17-én 5678. sz. a. kelt itteni átirattal *fölkéretett* Nagyméltóságod, hogy...“, vagy: „*Hivatali elődöm* az 1919. évi január hó 17-én 5678. sz. a. *fölkérte* Nagyméltóságod *hivatali elődjét*, hogy...“ A szabatoságnak ilyen szörszálhasogató, mesterkéltné ízü túlzásaira rendszerint nincs szükség. A hatóságok rendes ügyintézésének folytonosságában *a személyi változásnak nincs jelentősége*, a fogalmazó nem a változó fizikai személynek, hanem a változatlan hatóságnak a nevében ír, ennél fogva legtöbbször az ügyintézésnek és a szabatoságnak minden sérelme nélkül írhatja: „Az 1919. évi január hó 17-én 5678. sz. a. *arra kértem* Nagyméltóságodat, hogy...“ Kivételesen előfordulhat, hogy személyi változás esetében ki kell domborítanunk, vajjon fönntartjuk-e az eltávozottnak álláspontját vagy sem, ez esetben se használjuk azonban a szenvedő alakot, hanem a két fölhozott példa közül válaszszuk a másodikat.

Jegyzőkönyvek fejében gyakran találjuk ezt a szenvedő alakot: „Jegyzőkönyv, amely *fölvéte*tett...“ Használata annyira állandó és egyetemes, hogy valóságos külön közigazgatási műszóvá vált, amelynek sem magyartalanságát, sem értelmi fonákságát nem érezzük már. Pedig kiküszöbölése nem is okoz nagyobb nehézséget. Akár azt írjuk a jegyzőkönyvről, hogy „*készült*“, akár, hogy „*írtuk*“, *szerkesztettük*“, „*összeállítottuk*“, mindenképen magyaros és helyes s az utóbbi forma ellen az értelem szempontjából sem lehet kifogást emelni, mert a jegyzőkönyv voltaképpen azok együttes munkája, akik hivatva vannak aláírásukkal hitelessé tenni, ennél fogva megokolt, ha itt is a társas hatóságok személyi formáját alkalmazzuk: a többszám első személyét. *Ne írjuk szenvedő alakban a hitelesítést igazoló záradékot sem: Hitelesítettett*“, hanem: „*Hitelesítettük*“, vagy még inkább: „*Hitelesítettük*“. A szövegben szintén kerüljük a szenvedő alakot, hanem alkalmazzuk azokat, amelyeket a jegyzőkönyv szerkesztéséről szólva, példákkal már megvilágosítottam.

Az író és olvasója között létesülő személyi viszonylat nyelvi kifejezésén kívül a helyes hivatalos írásmód több nyelvi kérdés tisztázását követeli azoknak az alakoknak a használatában, *amelyekben harmadik személyre kell visszamutatnunk*. E téren különösen sűrűn fölburjázottak a romlott hivatalos írásmódnak azok a fattyúhajtásai, amelyek idegenné, mesterkéltté teszik a mai hivatalos írásokat.

Ilyen az a német irodalomszellemből itt ragadt rámutatás, amikor a név megisméltése vagy a személyes névmás helyett a „*nevezett*“, „*megnevezett*“, „*az imént nevezett*“, „*a többször nevezett*“ műszavakat használják. Írjuk ki gyökerestől ezt a bántó idegen-szerűséget és *honosítsuk meg* helyébe az irodalmi és a köznyelvben általánosan használt alakokat: *a személyes névmást, vagy ismételjük meg az illetőnek nevét, vagy jelezzük foglalkozásával, esetleg*

azzal a szereppel, amelyet az ügyben visz (a folyamodó, a panaszló, a fellebbező, a panaszlott, a tanu). Hibás: „Német Pétert a főszolgabíró elutasította kérelmével. Ez ellen *a nevezett* fellebbezést adott be“, helyes: „Német Péter kérelmét a főszolgabíró elutasította, *ő* ez ellen fellebbezést adott be“. Szórszálhasogató kifogás az, mintha ez a fogalmazás kétértelmű volna, aki tud magyarul, különösebb magyarázás nélkül megérti, hogy a fellebbezést nem a főszolgabíró, hanem az elutasított fél adta be. Ha mégis kétség merülhet föl, hogy a névmás kire vonatkozik, tegyük ki az illetőnek nevét, vagy foglalkozását. Például kétértelmű lenne: „Az alispán Balog István panaszja következtében Fehér Lajos szolgabírókat feyelmi úton 100 K pénzbüntetéssel büntette, *ő* ez ellen fellebbezést adott be“, írjuk így: „...ez ellen *a szolgabíró* fellebbezést adott be“. Hosszabb szövegezésben hasonlóképen kell eljárunk. Hibás: „Kovács János szurogi körjegyzőt állásától fölfüggesztettem a következő okokból: ... Ez ellen *a nevezett* fellebbezéssel élt, amelyben fölhozottakkal szemben kijelentem, hogy nem felel meg a valóságnak *a nevezettnek* az az állítása, hogy ...“ Helyesen: „Kovács János szurogi körjegyzőt állásától fölfüggesztettem a következő okokból: ... Ez ellen *a körjegyző* fellebbezést jelentett be. Kijelentem, hogy nem felel meg a valóságnak *a fellebbezőnek* az az állítása, hogy ...“.

Viszont nevek megisméltésekor *nem pongyolaság és nem vétéség a hivatalos stílus komolysága ellen*, — mint sokan hiszik, — *ha nem ismétljük meg untalan egész terjedelmében az illetőnek nevét, foglalkozását és lakhelyét*. Teljesen elég, ha csak egyszer írjuk: „Lakatos Sándor dr. tb. főszolgabíró, az őri járásba beosztott szolgabíró“ és később csak így emlékszünk meg róla: „Lakatos tb. főszolgabíró“, vagy ha másról nincs szó az írásban: „a tb. főszolgabíró“.

Ugyanezek irányadók *a tárgyi vonatkozásokban is*. Küszöböljük ki a „szóban lévő“, „szönyegen forgó“, „a kérdéses“, „a jelzett“, „fentjelzett“, „a hivatkozott“ és hasonló, ugyancsak papirosízű, hivatalos műkifejezéseket. Ezeket szintén fölösleges aprólékos lelkiismeretességéből használják, holott az értelem minden veszedelme nélkül könnyű az ilyeneket vagy teljesen mellőzni, vagy a rámutatás magyaros nyelvi kifejezéseivel pótolni.

Velük rokon gyakori hivatalos félszepség, hogy a „*vonatkozó*“ szót a vele kapcsolatos főnév nélkül használják. Hibás: „*A vonatkozó* iratokat megküldöm“, helyesen: „*Az ügyre vonatkozó* iratokat megküldöm“. Hibás: „*A vonatkozó* rendelkezések értelmében“, helyesen: „*Az erre* (vagy „*az erre a kérdésre*“) *vonatkozó* rendelkezések értelmében“.

Hasonló, szintén sűrűn előforduló magyartalanság, ha ahelyett, hogy azt íránk: „Az iratokat *azzal a kéréssel* (fölvívással, jelentéssel) küldöm, hogy . . .“, egyedül az „*azzal*“ rámutatást használjuk: „Az iratokat *azzal* küldöm“. Hibás: „Erről

Főszolgabíró urat azzal értesítem, hogy . . .“, helyes: „Erről Főszolgabíró urat azzal a fölhívással („megjegyzéssel“) értesítem, hogy . . .“

Értelmi összefüggésénél fogva ebben a körben ismertetem a *névelő használatának és elhagyásának* kérdéseit. Ezen a téren is sokat vétkezik a mai hivatalos stílus, holott nyelvünk sajátosságait éppen a névelőnek helyén való használatával vagy mellőzésével, az értelem előmozdítására igen szépen lehet kihasználni.

Igy gyakori nagy *hiba a névelő németes elhagyása, ha meghatározott személyről vagy dologról van szó*. Hibás: „Folyamodó kérelmét elutasítom“, „Fellebbező nem bizonyította“, „Főszolgabíró méltán panaszkodik, hogy utiátalányára ráfizet“, „Elnöklő főispán a közgyűlést megnyitja“; helyesen: „A folyamodó kérelmét elutasítom“, „A felebbező nem bizonyította“, „A főszolgabíró méltán panaszkodik, hogy utiátalányára ráfizet“, „A főispán mint elnök (vagy „elnöki tisztében“) a közgyűlést megnyitja“.

A névelő elhagyása egyes számú főnév elől teljes általánosságot fejez ki: „Főszolgabíró nem tud utiátalányából kijönni“, annyit jelent, hogy nincs főszolgabíró, aki belőle ki tudna jönni. *A névelő elhagyása többes számú főnév elől szintén általánosságot fejez ki, de nem teljeset, hanem részlegeset*: „Főszolgabírák panaszkodnak, hogy nem jönnek ki az utiátalányból“, annyit jelent, hogy többen panaszkodnak emiatt, de nem valamennyi. Viszont *a névelő többes számú főnév előtt megint teljes általánosságot jelent*: „A főszolgabírák panaszkodnak, hogy nem jönnek ki utiátalányukból“, annyit jelent, hogy valamennyi panaszkodik.

A névelőnek helyén való használatát összekötve nyelvünk egyéb sajátosságaival, igen finom árnyalatokkal tudunk általános dolgokat megkülönböztetni a meghatározottaktól. Például: „Lakásépítési tevékenységek nem vezetnek célra, ha nem történnek a legnagyobb gyorsasággal“, általános értelmű, elvi kijelentés; ellenben: „A lakásépítő tevékenység nem vezetett célra, mert nem a legnagyobb gyorsasággal történt“, — olyan megállapítás, ami egy bizonyos, meghatározott esetre vonatkozik. Ilyen általánosságot fejeztünk ki az elméleti részben fölhozott példában: „Tisztújítási mozgalmak megzavarják a közigazgatás menetét“, ellenben, ha önálló külön esetről beszélünk: „A tisztújító mozgalmak Bors vármegyében megzavarták a közigazgatás menetét.“

Kérdés tárgya lehet, *használjunk-e névelőt olyankor, amikor a szövegben a megszólítottat állásával jelezzük*, — melyik a helyes forma: „Fölhívom a főszolgabíró urat“, vagy „Fölhívom Főszolgabíró urat“? Az első változat kevésbé hangzik közvetlenül, mint a második, hanem inkább úgy, mintha harmadik személyről szólnánk, azért *jobb a második alak*; ilyenkor azonban a *megszólítás számba menő állást nagybetűvel kell írunk*. Többször a névelőt ilyenkor is ki kell tennünk: „Fölhívom a főszolgabíró urakat.“

Végül itt emlékszem meg arról az igen szép, sajátosan magyaros nyelvi alakról, amely a *birtokrag használatával ki tudja fejezni azt a közvetetlen, benső, szoros viszonyt, amelyben tisztviselőkkel az önkormányzati testületek állanak*. Közgyűlési, bizottsági, képviselőtestületi írásokban kedvesen szép magyarosság, ha „a vármegyei alispán, főjegyző, árvaszék“ helyett azt írjuk: „*vármegyénk alispánja, főjegyzője, árvaszéke*“ vagy „*alispánunk, főjegyzőnk, árvaszékünk*“, — „járási főszolgabíró“ helyett: „*járásunk főszolgabírája*“ vagy „*főszolgabíránk*“, — „a polgármester, a községi első jegyző“ helyett: „*polgármesterünk*“ vagy „*városunk polgármestere*“, „*első jegyzőnk*“ vagy „*községünk első jegyzője*“. Igen alkalmas forma az *önkormányzat társas szerveinek* megjelölésére is: „*közigazgatási bizottságunk fegyelmi választmánya*“ vagy „*fegyelmi választmányunk*“, — „*a vármegyénk központi választmánya*“, — „*városunk tanácsa*“, — „*községünk képviselőtestülete, előljárósága*“. Ellenben az önkormányzattal ilyen szoros viszonyban nem álló hatóságokra, tisztviselőkre a közvetlen kapcsolatnak ez a formája már nem illik; ne írjuk: „*főispánunk*“, — „*kir. államépítészeti hivatalunk*“, — „*gazdasági felügyelőnk*“, — „*törvényhatósági kir. állatorvosunk*“, — hanem: „*a főispán*“, legföljebb: „*vármegyénk főispánja*“, — „*a vármegyei kir. államépítészeti hivatal*“, — „*a vármegyei gazdasági felügyelő*“, — „*a törvényhatósági kir. állatorvos*“.

IV. FEJEZET.

Udvariassági szólások.

1. *Határozatok* szövegezésében *udvariassági szólásoknak nincs helye*, mert az effajta írásokat nem intézzük közvetlenül megszólítottakhoz és mind tartalmuk, mind szerkesztésük merően kizár minden olyan külsőséget, amely a közvetlen érintkezés és kapcsolatot természetével szokott együtt járni.

2. *Annál élénkebben lép a kérdés előtérbe a hatóságok levelezésében*, — ezek között pedig elsősorban az *átiratokban* és a *jelentésekben*.

Ezekben az írásainkban szolgáljon kiinduló pontokul, hogy *a magyar néplélekkel nincs összhangban az udvariassági szólások túltengése*, a szolgálai alázatosság, az émelygős áradozás, a mondatot túlterhelő ömlengés. A magyar tisztességtudó, illedelmet értő fajta, mást meg tud, meg is szokott becsülni, de egyúttal önérzetes, azért *mértéket tart a megtisztelés nyelvi megnyilvánulásában is*. Még a társadalom magasabb köreinek írásos érintkezéseiből is hiányzanak azok a hosszadalmas szövevényes formák, amelyeket az eltávolító kifejezéseket kedvelő nyelvek annyira szeretnek használni. Közöttük legfejlettebb a franciák írásos udvariaskodása, akik a rendes, mindennapi levelezésben is több sornyi mondatból álló cikornyás szóhalmazt alkalmaznak záró üdvözléssel: „Je vous prie de vouloir bien agréer les expressions très sincères de ma plus haute considération et mes hommages profondément distingués.”

A belügyi kormányzat keretében érvényben álló *ügyviteli szabályok jó magyar nyelvérzékkel eltiltották a fölösleges címzések és udvariassági szólásmódok használatát*. A minisztériumi ügyviteli szabályok hozzáfűzik, hogy ezt az általános szabályt *nem kell alkalmazni az olyan levelezésben, amely valamely társaság vezetőjének személyéhez van intézve vagy személyes döntése alá tartozó ügyre vonatkozik*.

E rendelkezések értelmezésében *a gyakorlat két irányban is helytelenül fejlődött ki*. Az *alsóbb hatóságok nemcsak a „fölsleges” címzéseket és udvariassági szólásokat kezdték elhagyni, hanem a helyénvalókat is*. Ebből valóságos rideg, száraz, lerövidített sürgönystílus keletkezett, amely éppúgy ellentétben áll a magyar nyelvnek a csonka mondatoktól idegenkedő szellemével, mint a felsőbb hatósággal szemben köteles tisztelettel. Hibás: „Belügy-

miniszter Úr! Fölterjesztem.“ A helyes mérséklettel használt udvariassági forma: „Nagyméltóságú Belügyminiszter Úr! („Méltóságos Alispán Úr!“ „Tekintetes Főszolgabíró Úr!“) A kívánt kimutatást tisztelettel fölterjesztem.“

A másik irányú *helytelen szokás a minisztériumnak a társ-hatóságokhoz intézett átirataiban terjedt el*. A különleges esetekre fönntartott kivételtől szabályt csináltak és általában és túlzott mértékben használnak terjengős udvariassági szólásokat a mindennapi, aprólékos átiratokban is. Sőt gyakran az émelegős szólásoknak olyan tömegével töltik meg, hogy a fölösleges szóáradat özönében a dolog veleje, az ügy érdeme valósággal alámerül. Például:

„Hivatkozással Nagyméltóságodnak 1915. évi február hó 18-án 34.567. sz. a. kelt nagybecsű átiratára, van szerencsém Turul vármegye tisztelettel idezárt ebtartási szabályrendeletét visszakérőleg és azzal a tiszteletteljes kérelemmel Nagyméltóságodhoz átküldeni, hogy szíves észrevételeit arra vonatkozólag mielőbb közölni méltóztassék.“

Ez a hosszadalmas szószaporítás annyira magyartalan, hogy hamarjában alig lehet megállapítani, mi volna a sok fölös cifrázó szónak a helyes sorrendje. Fölszemes szavak a „nagybecsű“, „tisztelettel (mellékelt)“, „tiszteletteljes (kérelemmel)“, „szíves“ — és fölszemes ilyen egyszerű, sovány tartalomban a „Nagyméltóságod“ kétszeri használata. Magyartalan a „van szerencsém“ szólás, ez a német hivatalos és kereskedői levelezésből ide származott jövevény, amelyet sem a nép, sem a komoly irodalom nyelve nem ismer és amelynek létjogosultsága még abban sincs, hogy a „habe die Ehre“ vagy a „j'ai l'honneur“ fordítása lenne, hiszen ezek azt fejezik ki, hogy „megtisztelve érzem magamat“, „az a tisztelet, megbecsülés ér“, — csupa olyan szólás, amilyenel a magyar csak különösen megokolt, ünnepélyes alkalmakkor él. Nyelvtan szempontjából még jobb lenne: „szerencsés vagyok“, „az a szerencse ér“, — ha nem volnának túlságosan súlyos kifejezések arra, hogy a mindennapi levelezés formái gyanánt szerepeljenek.

A magyar tisztességtudásnak igen szép, sajátosan jellemző, finom árnyalatokban fokozódó kifejezései vannak a „tessék“, „szíveskedjék“, „méltóztassék“, „kegyeskedjék“ szólásokban. Ha ezeket használjuk a megfelelő alkalmakkor, ha hozzáteszük a „tisztelettel“ szót és a szöveg terjedelméhez mért számban élünk a „Nagyméltóságod“, „Méltóságod“ címmel, — mind átiratokban, mind jelentésekben, tökéletesen eleget tettünk a magyar udvariasság követelményeinek.

Ezek szerint a fölhozott példa helyes szövegezése:

„Az 1915. évi február hó 18-án 34567. sz. a. kelt átiratára, tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, hogy Turul vármegye mellékelt ebtartási szabályrendeletére észrevételeit közölni méltóztassék.“

Az átdolgozásban a kérés kifejezésére szándékosan használtam a „kérem“ szót az általánosan elterjedt „fölkérem“ helyett, mert ez utóbbi szintén túlságosan hangsúlyos, nyomatékos értelmű, azért rendes folyó ügyek intézésében nincs helyén, hanem ilyenekben az egyszerű „kérem“, vagy a még magyarosabb „arra kérem“ jobban hangzik. A „fölkérem“ használata akkor van helyén, amikor kérésünknek *különös jelentőséget akarunk tulajdonítani*; ha nem koptatjuk el a mindennapi használattal, a rendszerint használt kifejezéstől elütő ritka volta szembetűnik és kellő méltánylásra készítet. Ugyancsak kivételesen, a *nyomatékoság* kifejezésére alkalmazzuk a „kegyeskedjék“ formát a rendszerinti „méltóztassék“ helyén. A „megkeresem“ németes, meszterkélts és fölösleges műszó, a köznapi nyelvhasználatban az értelme is más, ennél fogva jobb, ha mellőzzük.

Kormányhatósághoz intézett átiratokban és jelentésekben *a józan középútnak* a „Nagyméltóságú Miniszter Úr!“ megszólítás felel meg. Kevesebb: „Miniszter Úr!“ — már magyartalan sürgönystílus, — több: a „Kegyelmes Uram!“ hozzáfűzése pedig az a „fölsöleges“ udvariassági címzés, amit az ügyviteli szabályok kifogásolnak és aminek helye szintén csak ünnepélyesebb alkalmakkor van, vagy a miniszter személyéhez közvetlenül intézett beadványokban, — így félhivatalos levelekben is.

Diplomáciai írásokból a mi írásmódunkba is átszívárgott szórványosan a megszólításnak az a különleges fajtája, hogy *a megszólítottnak a társadalmi címét, rangját is jelzik*: „Nagyméltóságú Gróf, Miniszterelnök Úr!“ A mi belső igazgatásunk életében nem visznek szerepet azok a különleges társadalmi tekintetek, amelyek a diplomáciai érintkezésekben hagyományyszerűen uralkodnak, ennél fogva nincs ok rá, hogy ezt a szokást meghonosítsuk. Nem hiba ellenben, ha a megszólítottnak megadjuk azt a magasabb címzést, amely őt társadalmi téren megilleti, ha hivatalos állása kisebbséggel járna is; *ha a minisztert, aki herceg*, így szólítjuk meg: „Főméltóságú Miniszter Úr!“ és a szövegben „Főméltóságod“ címzést használunk, — *a titkos tanácsos főispánt „Nagyméltóságod“*-nak címezzük.

A *záró üdvözlést*, mint erősen személyi természetű megnyilatkozást, mind az átiratokból, mind a jelentésekből *hagyjuk el*. „Kiváló (vagy „teljes“) tisztelettel“, „Fogadja Nagyméltóságod megkülönböztetett nagyrabecsülésem és mély tiszteletem őszinte megnyilvánítását“, — a rendes ügyintézésben teljesen mellőzhető szóvirágok.

Sokakat a katonai levelezés példája csábít a jelentések udvariassági szólásainak teljes lecsökkentésére; ezekben tudvalevően minden ilyen szólást szigorúan mellőzni kell. Azonban sem a cél, sem a helyzet nem egyforma. Katonai jelentések, parancsok egyetlen szempontja a félreértést és habozást nem engedő szabotosság, világosság, gyorsaság, ennél fogva ezekkel szemben minden más tekintetnek el kell törpülnie. Mélyebb nyelvlélektani elemek is

igazolják ennek a gyakorlatnak a helyességét: ez írások nem fizikai személyhez, hanem parancsnokságokhoz, úgyszólván elvont személyhez szólnak, ilyennel szemben pedig udvariassági kérdés nem merül föl. Ellenben a közigazgatás egyénítő természetéhez és a tisztviselői szolgálat és függőség minőségéhez jobban illik, ha használunk ugyan udvariassági szólásokat, de kellő mérsékléssel. Jelezzük a címet a megszólításban és a szövegben: „*Méltóságos Alispán Úr!*“, „*Méltóságod*“, továbbá a „tisztelettel jelentem“ formát, — ezzel a magyar udvariasság követelményeit teljesen kielégítjük és a szöveget sem terheljük túl.

Rendeletek, — minthogy voltaképen parancsot foglalnak magukban az alsóbb hatóságokhoz, — *udvariassági szólásoknak nem engednek teret*. A megbecsülés itt inkább a hangnemben nyilvánul meg. *A parancsolásnak rideg, száraz formája* ma sem szokásos és nincs rá semmi ok, hogy e téren változtatást tegyünk. Teljesen alkalmas ez a — ma is általánosan használatos — forma: „*fölvívom*, hogy...“ míg a „*parancsolom*“, „*elrendelem*“, „*utasítom*“ kifejezések nem annyira a polgári, mint inkább a katonai függőséget hangsúlyozó kitételek. Kivételes esetekben helye van ezek használatának is, valamint a „*meghagyom*“, „*elvárom*“ árnyalatoknak, ha rendelkezésünknek *különösebb nyomatékot akarunk* adni: „*Alispán urat fölvívtam*, hogy az ügyet 8 nap alatt intézze el. Ez nem történt meg, ennélfogva most már *elrendelem* (utasítom, meghagyom, elvárom)“, hogy jelentését 3 nap alatt tegye meg, különben személyében vonom felelősségre.“

Használatuk helyes továbbá olyankor, ha ugyanannak a szónak az ismétlését akarjuk elkerülni, vagy ha az alsóbb hatóságnak tovább kell adni a rendelkezést: „*Fölvívom Főszolgabíró urat, utasítsa a községi előljáráóságokat, hogy...*“ Ellenben ugyanennek a rendeletnek a végrehajtásában a főszolgabíró így írjon: „*Fölvívom a községek előljáráóságait, hogy...*“

Rendeletekben — ellentétben a jelentésekkel — mind megszólításul, mind a szövegben *használjuk csupán a megszólítottnak hivatali címét, ne pedig a hivatalánál vagy társadalmi állásánál megillető címzést*: „*Alispán* („*Polgármester*“) *urat fölvívom, hogy...*“, nem pedig: „*Méltóságodat fölvívom, hogy...*“ A szövegben *gyakran teljesen elhagyhatjuk a címzést, különösen rövidebb rendeletekben*: „*Fölvívom, hogy...*“ „*A 9876/1920. számú jelentésre értesítem, hogy...*“

A rendeletek között különleges fajtát alkotnak a *főispánoknak* szólók. Tartalmuk voltaképen szintén parancs, de *nyelvi formájuk mégis az átiratoké*. Ez a gyakorlat helyén van, mert azon alapul, hogy a főispán nem tartozik a fegyelmi felelősség alatt szolgáló tisztviselőkhöz, hanem függősége bizalmi, politikai természetű. Különleges közjogi állásukkal azért összhangban áll az a megkülönböztetés, hogy a nekik szóló rendeletekben nem azt írjuk, hogy „*Főispán úr*“, — hanem „*Méltóságod*“, — nem „*föl-*

hívom, — hanem *„kérem*“, — nem *„jelentse be*“, — hanem *„bejelenteni szíveskedjék*“.

3. *Jegyzőkönyvekben* a történeteknek, az elhangzottaknak elbeszélő formában történő szövegezése miatt *nincs helye udvariassági szólamoknak*. Nem is szoktak használni, legföljebb közgyűlési jegyzőkönyvekben találunk olykor címzést: „Elnöklő főispán úr *őméltósága* a névszerinti szavazást elrendeli.“ Ez szintén „fölsleges“ szólás, ennélfogva mellőzzük. A középút az „*őméltósága*“ *elhagyása*, azonban a főispán „*úr*“ *megtartása*.

V. FEJEZET.

A tárgy és a kapcsolatos iktatószám említése.

1. *Véghatározatokban* a helyes szerkesztés és tagolás szabályaival már megoldottuk azt a kérdést, miként és hol említsük meg az írás *tárgyát*, valamint *a vele kapcsolatos ügy iktatói számát*. Mindkettőnek *az első bekezdésben van helye*, amelyet a „Tárgy“ címmel külön jelölünk, mint a fölhoztam példákban:

„Tárgy:

Katona Sándor ermődi lakos kéri, hogy részére bádogos ipar önálló üzésére iparhatósági igazolványt adjak ki.“

Kiegészítve a kapcsolatos számmal:

„Tárgy:

Katona Sándor ermődi lakos felebbezést adott be az ermődi járás főszolgabírájának 817/1924. számú elsőfokú véghatározata ellen, amellyel . . .“

Ha pedig más hatóság tette át az ügyet és szükség van rá, hogy átiratának számát megemlítsük:

„Tárgy:

Perjes város polgármestere 6543/1924. számú átiratával megküldte Katona Sándor kérvényét, hogy részére Ermődön bádogos-
ipar önálló üzésére iparhatósági igazolványt adjak ki.“

2. A tárgy említésének már nagyobb szerepe van *a hatóságok levelezésében*. A mai gyakorlat *nem egyöntetű*. Főként háromféle szokás uralkodik: *a) a tárgyat az átirat elején* ismertetik, — *b) utalnak a szövegen kívül lévő tárgyrovatra*, — *c) egyenesen rátérnek az írás céljára*. A háromféle szövegezés formája a következő:

a) „Nagy János népfölkelőnek a coborvizi járásban elkövetett visszaélések miatt emelt panasza tárgyában értesítem („fölvívom, jelentem“), hogy . . .“

b) „A fenti („fentjelzett, fentírt, fentkörülírt“) tárgyban értesítem („fölvívom, jelentem“), hogy . . .“

c) „Értesítem („Fölvívom, Jelentem“), hogy . . .“

E változatok között *az első a helyes*. A másik kettő azon a fölfogáson alapul, hogy a tárgyat a szövegen kívül, a tárgyrovat-

ban már föltüntetjük, ennél fogva megisméltése a szövegben fölösleges. Ez a fölfogás téves. *A szövegen kívül történő jelzés csak az iratkezelés, az iktatás, a mutatózás céljait szolgálja*, de nem kiegészítő része a szövegnek. *Az írás olvasójára a szöveg az irányadó*, a szöveg pedig csonka és nem ad kellő értelmet, ha nem teszünk benne említést arról, hogy voltaképen miről van szó. A második és a harmadik változat emiatt azt a fölöslegesen kettős szellemi munkát rója az olvasóra, hogy a megértenivalókat két helyről: a szövegből és a tárgyrovatból kell összeállítania.

Viszont a magyar nyelv szelleme megköveteli, hogy *a tárgy megemléltése a lehető legnagyobb rövidséggel történjen*. Küszöböljük ki azt a meglehetősen általános törekvést, amely túlzott lelkiismeretességből az egész ügyet bele szeretné foglalni a tárgyba, minden aprólékos, fölösleges részletével együtt. Az ilyen szószaporítás éppen nem visz közelebb a megértéshez, sőt a túlhalmozott mondat a megértés kárára hat. Azt a célt pedig úgysem tudjuk elérni vele, hogy az olvasót az ügy további tanulmányozásától mentesítsük. Ilyen hibás, terjengős megjelölése a tárgynak:

„Nagy János lakatosmester, pálújfalusi lakos, m. kir. 315. számú népfölkelő gyalogezredbeli gyalogosnak a Cobor vármegyei coborvizi sorozási járásban a sorozáson, illetőleg a népfölkelési szemlén állítólag előfordult szabálytalanságok, illetve önkénykedések, sőt hivatalos hatalommal visszaélések miatt a m. kir. honvédelmi miniszter úrhoz közvetlenül beadott és utóbbi által 1915. évi július hó 17-én 65.789. számú átiratával illetékességből a panasz mibenlétének megvizsgálása céljából hozzám másolatban áttett és mellékelve kiadott, a sorozáson résztvett dr. Kovács István tb. főszolgabíró, a coborvizi járásba beosztott szolgabíró és dr. Fekete Sándor járási tiszti orvos ellen irányuló panaszos kérvénye tárgyában fölhívom, hogy...“

E szóáradat helyett elég a tárgyat ekként jelezni: „Nagy János népfölkelő panaszja ügyében fölhívom, hogy...“ A többi részletet az olvasónak úgyis a szöveg egyéb részeiből vagy a mellékletekből kell megtudni.

A kijavított példában szándékosan használtam az „*ügyében*“ szót a szokásos „*tárgyában*“ szó helyett, mert írásainkban nem tárgyakkal, hanem ügyekkel foglalkozunk, a tárgy csak része az ügynek, — a szövegen kívül helyes a „*Tárgy:*“ vagy a „*Tárgyrovat*“, mert ott az ügy tárgyára vonatkozik, ellenben a szövegben az egész ügygel foglalkozunk és így az értelemnek jobban megfelel ez a szóhasználat, — amint a hivatalos írásokon kívüli levelezésben sem használjuk soha az irodaízü „*tárgyában*“ kifejezést.

Nem okvetetlenül szükséges az sem, hogy a tárgyat a szövegnek a legelejére tegyük. Ez a szokás abból az időből maradt fenn, amikor a tárgyat még nem tüntették föl külön a tárgyrovatban és a segédhivatalok munkáját akarták azzal megkönnyíteni, hogy

ne kelljen a szövegben kutatni a tárgy és a vezérszó után, hanem megtalálják a legelején. Ma már megszűnt ez az ok, a *magyaros szórend pedig többnyire azt kívánja meg, hogy a tárgyról később tegyünk említést*. Az ellenkezőnek az erőszakolása sok olyan hibás fogalmazásra vezet, amelyek sajátosan jellemzik a hivatalos írások félszagségeit. Például:

„Kiss Lajos napszámos kihallgatása tárgyában tisztelettel jelentem, hogy a nevezett ismeretlen helyre távozván, kihallgatható nem volt.“ Természetesebben, tehát magyarosabban: „Tisztelettel jelentem, hogy Kiss Lajos napszámost nem hallgathattam ki, mert ismeretlen helyre távozott.“

Mint látjuk, — különösen egyszerű, rövid szövegben, — *nem kell erőltetni azt, hogy a tárgyat külön kiemeljük*, hanem az értelmet még teljesebben kielégíti, ha a szövegbe beleolvasszunk.

A tárgy megemlítéséhez hasonló kérdések merülnek föl a hatósági iratváltások alapjául szolgáló írások *iktatói számának és keltezésének idézésében*.

E tekintetben szintén többféle szokás terjedt el, még pedig ugyanabból az okból, mint a tárgy említésénél: hogy az úgynevezett „idegen“ számot a szövegen kívül szintén föltüntetik. A főbb formák:

a) *A számot és a keltezést egész terjedelmükben* idézik: „Az 1924. évi július hó 3-án 48.786/XIII. 1924. szám alatt kelt átiratára értesítem, hogy...“

b) *A keltezést elhagyják és csupán a számot jelzik*: „A 48.786/1924. számú átiratára értesítem, hogy...“

c) *A számot elhagyják, de utalnak a számrovatra*: „A fenti („fentírt, fentjelzett“) átiratára...“

d) A számot egyáltalán nem említik: „Átiratára értesítem, hogy...“ vagy „Értesítem, hogy...“

A mondat teljessége és a megértés érdeke a hivatkozási számnak a szövegben való megemlítését nem kívánja meg olyan parancsoló módon, mint a tárgyéét. A szám tisztán a kezelés megkönnyítésére és az előiratokhoz fűződő kapcsolat megtalálására szolgál, azért a szövegből az értelem minden sérelme nélkül el lehet hagyni. Tapasztaljuk is, hogy olvasás közben szemünk többnyire átugrik rajta és csak olyankor térünk vissza rá, ha később az iratok tanulmányozása folyamán valamely okból jelentőséget nyer. *Föltüntetése mellett tehát nyelvi szempontok nem szólnak ugyan, azonban idézése megkönnyíti a részletesebb tanulmányozást*, a kapcsolatot az előző iratokban foglalt intézkedésekkel. Azért éppen *nem hiba, ha a szövegben megemlítjük*.

A megemlítés történjen azonban *teljes rövideggel*, hogy ne terheljük meg vele túlságosan a mondatot. Teljesen elég az *iktatói és az évszámnak a megemlítése, a keltezés hosszadalmassága nélkül*. Ezeket magyarosan tegyük ki: *az évszámot, mint jelzöt, előre, az iktatószámot pedig utána*: „Az 1924. évi 48.786. számú átiratára értesítem, hogy...“ A tört számmal jelölés és ebben az év-

számnak az iktatószám mögé sorozása, latinos és németes („ex anno“, „des Jahres“). Az évet mindig számmal írjuk ki és ne vegyük át a németes „folyó“, „mult“ évi jelzést, sőt ne használjuk a magyaros „ez idei“, „a tavalyi“ szavakat, mert ez az olvasóra gyakran rója azt a fölösleges munkát, hogy két helyről: a szövegből és a keltezésből kell megállapítania, melyik évről van szó.

A keltezés idézésének mellőzése alól tegyünk kivételt olyankor, ha a keltezés időpontjának különösebb jelentősége van. Ilyen esetek: ha ugyanegy iktatói szám alatt több előirat van; ilyenkor a keltezés idézése mutatja meg, közülük melyikre válaszolunk; ha írásunk sürgetős jellegű: „Még az 1919. évi szeptember hó 12-én 98.765. sz. a. kelt rendelettemmel fölhívtam, hogy annak végrehajtásáról tegyen jelentést; ez máig sem érkezett be, elvárom ennél fogva, hogy...“; — ha íratunknak ünnepélyesebb színezetet akarunk adni és ez okból a stílus méltósága megemgedi a hosszabb szólásokat; ebbe a körbe tartoznak a törvényhatósági bizottság közgyűléséből keltezett írások, maga a közgyűlés, mint a legnagyobb önkormányzati testület is, megtartásában és megnyilatkozásaiban díszesebb külsőségekkel lévén egybekötve. A közgyűlési határozatokra vonatkozó miniszteri írásokban is helye van a közgyűlés napjának: „A vármegye közönségének az 1920. évi november hó 15-én tartott közgyűléséből 1543. kgy 8796. al. szám alatt kelt határozatát jóváhagyom.“

Példáimban szándékosan mellőztem azokat a kapcsolási formákat, amelyekkel a válaszokat be szokták vezetni, mint „hivatkozással, utalással, vonatkozással, emlékezéssel.“ Ezek a német kereskedői nyelvből származtak át és még a magyarosabb formában is: „hivatkozva, utalva, vonatkozva, emlékezve“, egészen fölöslegesen terhelik a mondatot; a köznapi levelezésben nem is élünk velük. Magyaros és egyszerű kapcsolási forma a „válaszul“ vagy „válaszolva“ kifejezés használata: „Válaszul az 1922. évi 56.643. számú átiratára tisztelettel értesítem Nagyméltóságodat, hogy...“ — „Az 1920. évi 9876. számú jelentésére válaszolva, fölhívom, hogy...“ Ezt a kapcsolási formát is könnyen elhagyhatjuk: „Az 1922. évi 56.643. számú átiratára tisztelettel értesítem...“ „Az 1920. évi 9876. számú jelentésére felhívom...“

Kapcsoló formára még inkább lehet szükségünk olyankor, ha a saját előző írásunkra kell hivatkoznunk. Ilyenkor a helyes formula a következő: „Kapcsolatban az 1924. évi 28.653. számú átiratommal, tisztelettel arra kérem, hogy...“

A tárgynak és a számnak együttes jelzésében ma az az általánosabb szokás, hogy a szám előzi meg a tárgyat: „Az 1923. évi 6498. számú jelentésére Balog Mihály kérelme tárgyában fölhívom...“ A két elem fontosságának mérlegelése a kérdést a megfordított sorrend javára dönti el: „Balog Mihály kérelme ügyében az 1923. évi 6498. szám alatt kelt jelentésére fölhívom...“

Általában mihelyt nem erőltetjük azt, hogy a tárgyat és a

számot a szöveg legelejére tegyük, a szavaknak a rendes nyelvhasználatban megszokott természetes sorrendje úgyszólván magától előáll.

3. *A jegyzőkönyvek között az ülésekről készütekben a tárgyat nem jelezhetjük külön, mert az ülések rendszerint több ügygel foglalkoznak, ezek tárgyát pedig külön-külön föltüntetik a jegyzőkönyvet alkotó határozatok. Ugyanez áll az ügyekkel kapcsolatos iktatószámokról.* Ezeknek a jegyzőkönyveknek a feje ennél fogva ne tartalmazzon egyebet, mint a testület megnevezését, az ülés helyét és időpontját.

„*Jegyzőkönyv*

Bors vármegye törvényhatósági bizottságának Ikolcon az 1920. évi december hó 14-én tartott évnegyedes rendes közgyűléséről.“

Vizsgálatokról, eljárásokról szerkesztett jegyzőkönyvekben *a tárgy rendszerint a jegyzőkönyv fejébe tartozik*, mint a már fölhoztam példában is így van:

„*Jegyzőkönyv,*

készült... Kovács János recési körjegyző *fegyelmi ügyében tartott vizsgálatról.*“

Ha azonban a tárgyat csak hosszabb szövegezéssel tudnánk megjelölni, úgyhogy a jegyzőkönyv feje emiatt túlságosan megterhelte mondatot alkotna, a tárgyat tegyük külön bekezdésbe, a jegyzőkönyv feje után, a jelen voltak felsorolása előtt:

„*Jegyzőkönyv,*

készült Krasznán az 1923. évi május hó 15-én Kraszna vármegye alispánjánál.

Tárgy:

Lakatos András vármegyei irodasegédtsízt ellen elrendelt fegyelmi eljárást megelőző vizsgálat.

Jelen voltak:

.....“

Ha valamely ügynek különféle mozzanatairól több jegyzőkönyv készül, nagyon megkönnyíti az ügyesomó tanulmányozását, ha a tárgyat gyűjtő fogalom gyanánt a jegyzőkönyv fejében tüntetjük föl, a külön mozzanatot pedig, amelyről a jegyzőkönyv szól, külön bekezdésben. Például:

„*Jegyzőkönyv,*

készült... Kovács János recési körjegyző fegyelmi ügyében.

Tárgy:

Fekete László tanu kihallgatása.

Jelen voltak:

.....“

A kapcsolatos iktatószámok említése a tárgyanál is kevesebb kérdés elé állít bennünket. Szüksége ritkán merül föl és ha mégis, a szám könnyen elfér a jegyzőkönyvnek abba a részébe, ahol a tárgyat jeleztük. Például:

„Jegyzőkönyv,

készült... Kovács János recési körjegyző ellen a vármegye alispánjának 1923. évi 8546. számú rendeletével elrendelt fegyelmi vizsgálatról.“ Vagy:

„Jegyzőkönyv,

készült... Kraszna vármegye alispánjánál.

Tárgy:

Lakatos András vármegyei irodasegédtszt ellen a közigazgatási bizottságnak 1923. évi 3245. számú véghatározatával elrendelt fegyelmi eljárást megelőző vizsgálat ügyében, Nagy András és Kis Péter tanuk kihallgatásáról.“

Felek írásbeli beadványait pótló jegyzőkönyvekben — megfelelően a község jegyzői ügyviteli szabályok előírta mintának is — a tárgyat nem kell külön jelezni. A jegyzőkönyv ugyanis egyebet sem tartalmaz, mint a kérelemnek, a panasznak a tárgyát és így fölösleges volna külön kivonat alakjában is föltüntetni. Hivatkozási számok ilyen jegyzőkönyvekben nem szerepelnek, legföljebb a fél előadásában; ilyenkor a szövegben van helyük.

VI. FEJEZET.

Kiegészítő és végrehajtási rendelkezések; mellékletek megemlítése.

1. Hivatalos írásaink első főcsoportjában, *a véghatározatokban* lép előtérbe az *a kiegészítés*, amellyel a Jogorvoslati Utasítás rendelkezései értelmében *az érdekelteket ki kell tanítani arra, van-e helye fellebbevitelnek, hol, mikor és milyen módon terjeszthetik elő.*

Ennek a rendelkezésnek kettős célja van. Az egyik, hogy a feleket is, a hatóságokat is, megkíméljük attól a fölösleges fázadozástól, amit a meg nem engedett vagy illetéktelen helyre beadott jogorvoslatok okoznának. A másik — talán még jelentősebb — annak a kiemelése, hogy a hatóság a közönséget éppen nem akarja elzárni vélt jogai érvényesítésétől, hanem megkönnyíti az útját annak, hogy magasabb fórumhoz fordulhasson.

Ennélfogva — különösen az utóbbi, szociálpolitikai szempontból nagyfontosságú cél elérésére — *a kitanítást a legszabatosabban, legaprólékosabban, legmagyarázóbb módon kell megszövegezni*, hogy a nem szakértő felek kétségtelen világossággal és könnyen megérthessék.

A kioktató rendelkezést éppen ezért nem szabad összevegyíteni a szöveg egyéb részeivel, hanem — ahogy jelentősége megilleti, — különállóságát domborítsuk ki azzal, hogy *külön bekezdésbe* tesszük, a megokolás befejezése után; a következő formában:

„Ez ellen a véghatározatom ellen a vármegye alispánjához fellebbezésnek van helye. A fellebbezést e véghatározatom kézhez vételétől számított 15 nap alatt nálam lehet írásban vagy élőszóval előterjeszteni.“

Németes a gyakran használt „15 napon belül“ alak; okvetlenül kerüljük el.

A fölülvizsgálati kérvény szintén a fellebbevitelnek egyik fajtája, ennélfogva a Jogorvoslati Utasításnak idézett rendelkezése olyan esetekre is érvényes, amikor nincs ugyan helye rendes fellebbezésnek, de alaki okok címén kérni lehet az alsóbb határozatok megsemmisítését. Mai nap rendszerint mellőzik az ilyen irányú kitanítást, valószínűen abból az okból, mert tartanak tőle, hogy a hatóságokat elárasztanák felülvizsgálati kérelmekkel.

Ennek a kényelmi szempontnak azonban háttérbe kell szorulnia azokkal a magasabbakkal szemben, amelyek a közönség szabatos kitanítását megokolják; ha pedig ez a kitanítás egészen szabatos, állandó és általános gyakorlat után a közönség talán a mainál is kisebb mértékben fog élni fölülvizsgálati kérelemmel. Ehhez azonban nem elégséges, ha a kitanítás csak annyiból áll: „Ez ellen a véghatározatunk ellen a m. kir. belügyminiszter úrhoz fölülvizsgálati kérelemnek van helye“, — hanem *a jogsabályt meg is kell magyaráznunk*. Például a következő szöveggel:

„Ez ellen a véghatározatunk ellen fellebbezésnek nincs helye; a m. kir. belügyminiszter úrtól azonban az 1901:XX. tc. 3. §-ában felsorolt esetekben fölülvizsgálatot lehet kérni. A fölülvizsgálati kérvényt e véghatározatunk kézhezvételétől számított 15 nap alatt vármegyénk alispánjánál élőszóval vagy írásban lehet előterjeszteni.“

Az ezzel járó írásbeli munkatöbbleten írásminták használatával lehet segíteni.

A Jogorvoslati Utasítás nem tartalmaz ugyan parancsoló rendelkezést arról, ki kell-e tanítani az érdekelteket arra is, hogy a rendelkezés ellen jogorvoslatnak nincs helye. Mégsem fölösleges, ha — *különösen alsóbbfokú hatóságok* — a közönség minden irányú kitanítása és az alakiságok megtartásához szoktatása érdekében *ilyen esetben is megteszik a törvényes kijelentést*; a törvény szakaszát okvetlenül idézni kell. Például:

„Ez ellen a véghatározatom ellen az 1901:XX. t.-c. 1. §-a („végzésem ellen az 1901:XX. t.-c. 5—6. §-a“) értelmében további fellebbevitelnek helye nincs.“

A véghatározatokat ezeken fölül még egy *utolsó taggal* kell kiegészíteni: azzal, amellyel *a végrehajtásra, a keresztülvitelre adunk utasítást*, — még ha ez az utasítás egyebet nem is foglal magában, mint az értesítést.

Maga a rendelkező rész és a megokolás ugyanis a kérdést csak elvben dönti el. Az elvi döntést el kell juttatni az alsóbb hatósághoz és a felekhez. Az erre irányuló rendelkezésnek kifejezést kell adni a véghatározatban, nemcsak a szöveg kerekdedsége és teljessége kedvéért, hanem azért is, mert elhagyása esetén az alsóbb hatóság azt is gondolhatná, hogy az érdekelteket közvetlenül értesítettük.

A jogorvoslatra kitanítás után fejezzük be tehát a véghatározatot *új bekezdésben* a következő formában:

„Erről (vagy: „ezekről“) Alispán urat tudomás és az érdekeltekkel leendő közlés végett értesítem.“ Az idegenes „Miről“ vagy „Amikről“ kifejezést — mint már említettem — nem szabad használni.

A közvetítésre, közlésre irányuló rendelkezésbe ne olvasszuk bele a kitanítást a jogorvoslatra, amint gyakran megtörténik. Két különböző dologról van szó, azért nem szabatos beosztás, ha nem tesszük a kettőt külön-külön bekezdésbe. Hibás:

„Miről Főszolgabíró urat a felekkel leendő közlés végett és azzal értesítem, hogy véghatározatom ellen a közigazgatási bizottsághoz a főszolgabíró úrnál 15 nap alatt beadandó fellebbezésnek van helye.“

A végrehajtási rendelkezések gyakran nem merülnek ki abban, hogy az alsóbb hatóság értesítse az érdekelteket a felsőbbnek döntéséről, hanem *egyéb tennivalókat is róhatnak az alsóbb hatóságra. Ilyenkor a voltaképeni határozatot olyan szöveggel kell kiegészítenünk, amelynek értelme is, formája is azonos legyen a rendeletekével.* A túlságos tömörítés ez esetben is hibás, mert a rendelet tartalmában elhomályosul, formájában elferdül. Például hibás:

„Ezekről Alispán Urat az érdekeltekkel vétív ellenében való azonnali közlés, az aláírt vétívek fölterjesztése, a végrehajtás megtörténtének közvetlen ellenőrzése és erről 15 nap alatt hozzám jelentéstétel céljából értesítem.“

Helyesen:

„Fölvívom Alispán urat, hogy ezekről az érdekelteket azonnal értesítse, az aláírt vétíveket mutassa be, a végrehajtást közvetlenül ellenőrizze és megtörténtét 15 nap alatt jelentse.“

Olyan esetekben, amikor az alsóbbfokú véghatározatot megsemmisítjük vagy feloldjuk és új eljárást rendelünk el, a véghatározatnak ügydöntő rendelkező részébe csak ennek a kimondása tartozik, ellenben azokat a részleteket, hogy az új eljárás során miként kell eljárni, a megokolás után, a végrehajtási rendelkezések között kell előadni. Hibás egybefoglalása a kétféle természetű rendelkezésnek:

„Zalán vármegye fegyelmi választmánya 8765/kb. 1914. számú elsőfokú véghatározatával Kis Péter vm. irodaigazgatót hivatalvesztésre ítélte. Ezt a véghatározatot Kis Péter fellebbezése következtében fölülbírálván, azt megsemmisítem és felhívom a közigazgatási bizottságot, hogy az ez ügyben beadott ügyészi indítványt a nevezettel közölvén, a nevezett által esetleg beadandó nyilatkozat figyelembevételével is hozzon új, hozzám megfellebbezhető elsőfokú véghatározatot.“

Helyesen:

„Tárgy:

Kis Péter irodaigazgató fellebbezést adott be Zalán vármegye fegyelmi választmányának 1914. évi 8765. számú elsőfokú véghatározata ellen, amellyel őt hivatalvesztéssel büntette.

Véghatározat:

A fegyelmi választmány véghatározatát megsemmisítem.

„Megokolás.

Az 1886:XXIII. t.-c. 5. §-a elrendeli, hogy a fegyelmi hatóság a vizsgálat alá helyezett tisztviselőt 48 óra alatt értesíteni köteles az ügyészi indítvány beadásáról.

Az iratok igazolása szerint Kis irodaigazgatót erről hivatalosan nem értesítették, ennél fogva az elsőfokú véghatározatot a törvény parancsoló rendelkezésének figyelmen kívül hagyása miatt meg kellett semmisítenem.

Fölvívom a közigazgatási bizottságot, hogy erről az érdekelteket értesítse és intézkedjék, hogy az irodaigazgatót a tisztügyi indítványának beadásáról értesítsék és arról, hogy jogában áll az indítványt és a vizsgálati iratokat megtekinteni és az értesítés vételétől számított 8 nap alatt az indítványra nyilatkozatot tenni. E határidő lejárta után a fegyelmi választmány hozzon új elsőfokú véghatározatot.“

Ugyanígy kell fogalmaznunk azokat a miniszteri véghatározatokat, amelyekkel megtagadjuk valamely közgyűlési véghatározat, szabályrendelet jóváhagyását és új tárgyalást rendelünk el.

Hibás:

„Sas vármegye módosított ebtartási szabályrendeletét fölülvizsgálván, azt a földművelésügyi miniszter úrral egyetértőleg nem hagyom jóvá, hanem fölvívom a vármegye közönségét, hogy a módosításokat az alábbi észrevételek figyelembe vételével vegye újból tárgyalás alá, hozzon új véghatározatot és azt jóváhagyás végett hozzám mielőbb terjessze fel. Mert a módosítások ellen a következő észrevételek merültek fel...“

Helyesen:

„Tárgy:

Sas vármegye közönsége bemutatja ebtartási szabályrendeletének módosítását.

Véghatározat.

A módosított szabályrendeletet nem hagyom jóvá.

Megokolás:

A módosítások ellen — a földművelésügyi miniszter úrral egyetértve — a következő kifogásokat emelem:

Fölvívom a vármegye közönségét, hogy a szabályrendeletet vegye ez észrevételek figyelembe tartásával újra tárgyalás alá és az új véghatározatot mielőbb terjessze föl.“

Mellékletek küldésének említése a határozatok szövegezésében különösebb nehézséget nem okoz. Legcélszerűbb, ha — megfelelően a mai szokásnak is — a végrehajtási rendelkezések között teszünk róluk említést, azonban legrövidebben, szinte odavetve, gondolatjelek között:

„Erről Főszolgabíró urat — az iratok visszaküldésével — további eljárás végett értesitem.“ Az eléggé elterjedt németes alakot: „az iratok visszaküldése mellett“ mellőzzük.

Ugyancsak általános szokás annak az aprólékos megemlítése, milyen iratokat tartottunk vissza. Például: „Erről a vármegye közönségét az *itt nélkülözhető iratok visszaküldésével* értesitem“, — „Az iratokat a szabályrendelet megfelelően záradékolt és itt visszatartott *két példányának kivételével* mellékelve visszaküldöm.“ Az ilyen részletezés túlzó lelkiismeretesség, a mondatot fölöslegesen terheli, mégsem biztosítja az elküldendő iratok szabatos kiválasztását, mert erre egyébként is külön utasítást kell adnunk a kiadónak. Úgyszintén az önként értetődő „*mellékelve*“, „*idezárva*“, „*idecsatolva*“, — vagy éppen „*idehajlítva*“ — szokott hivatalos szólásokat is mellőzhetjük, hiszen ezek külön használata nélkül is természetes, hogy a mellékleteket azzal az iratunkkal küldjük, amelyben róluk említést teszünk, — ha később vagy külön küldjük, akkor van helye annak, hogy erről szóljunk.

2. *A hatósági levelezés* főcsoportjába sorolt iratokban nem lehet szó jogorvoslati kitanítások természetével bíró kiegészítésekről, valamint külön végrehajtási rendelkezésekről sem, mert ezekben az írásokban a döntés nem válik el a keresztülviteltől.

Ellenben *különleges jelentőséggel* tolul előtérbe ebben a csoportban annak a kérdésnek a tisztázása, *milyen formában, a szöveg melyik részében* tegyünk említést a mellékletek küldéséről. A mai hivatalos írásmódban ugyanis éppen a *mellékletek megemlítésére irányuló törekvés* gyakran vezet olyan fogalmazási hibákra, amelyek következtében az értelmi súly lesiklik a dolog velejárójáról, az érdemi részről és áttolódik a mellékesre: az iratok küldésére. Ez a hiba annyira elterjedt, hogy a legtöbben már észre sem veszik. Például:

„Vasad vármegye hordójelzési szabályrendeletét a vonatkozó összes iratokkal együtt azzal a kéréssel van szerencsém megküldeni, hogy esetleges észrevételeit velem közölni méltóztassék.“

Nyilvánvaló hiba, hogy a főmondatban foglalkoztunk a mellékes dologgal: az iratok küldésével, míg a voltaképeni célt, amelyet elérni akarunk: az észrevételek közlését, elbujtattuk a mellékmondatba, holott az értelem az ellenkező rendet követelné. Helyesen tehát:

„Tisztelettel kérem, hogy Vasad vármegye mellékelt hordójelzési szabályrendeletére észrevételeit közölni méltóztassék.“

Az átdolgozott példában szándékosan mellőztem az „*esetleges*“ szót; használata szintén túlzott lelkiismeretességből terjedt el a kormányhatóságoknak egymáshoz intézett átirataiban, nehogy elhagyása olyan színezetet adjon átiratunknak, mintha okvetetlenül elvárnánk azt, hogy észrevételt tegyenek. Hasonló aggályoskodásból ered az a nehézkes, rossz műszóvá vált kifejezés, hogy valamely beadványt alá nem rendelt hatóságnak: „saját

hatáskörében való *intézkedés* céljából“ küldünk, akként okoskodván, hogy udvariatlan formájú, követelés jellegű alak volna, ha azt írónk: „saját hatáskörében teendő *intézkedés* végett.“ *Kényeskedő aprólékos tekintetek* ezek, amelyek miatt nem érdemes az egyszerű, magyaros kifejezések helyébe rosszul hangzó műszavakat gyártani. *Mesterkéltné a „céljából“ kitétel is*, a jó magyar „*végett*“ helyén.

Hibás szövegezésű rendelet:

„Szabó Lajos leblétei lakos folyamodványát a magyar állam kötelékéből való elbocsátása iránt, csatolmányaival és 10 K bélyegmaradvánnyal együtt, szabályszerű tárgyalás és mielőbbi megokolt jelentéstétel céljából Alispán úrnak *megküldöm*.“

Helyesen:

„Fölvívom Alispán urat, hogy Szabó Lajos leblétei lakosnak a magyar állam kötelékéből leendő elbocsátására irányuló kérelmét *vegye tárgyalás alá* és az eredményről *tegyen* mielőbb megokolt véleményes *jelentést*. A kérvényt, mellékleteit és 10 K bélyegmaradványt csatolom.“

Ebben az átdolgozott példában szándékosan elhagytam a „*szabályszerű*“ kifejezést, amely — éppúgy, mint a szintén elterjedt: „*törvényszerű*“, — a mai hivatalos írásmódnak kedvelt rossz műszava. Hibás *nyelvtan* szempontjából, mert a „*-szerű*“ végződés csak *hasonlóságot, közeljárást* jelent, mi pedig a hatóságoktól nem azt kívánjuk, hogy a törvényekhez, szabályokhoz közelállóan járjanak el, hanem szigorúan ragaszkodva a törvényekhez, szabályokhoz, — hogy „*törvényes*“, „*szabályos*“ vagy „*a törvénynek, szabálynak megfelelő*“ eljárást tanúsítsanak. Azonban még az utóbbi — a *nyelvtan* szempontjából helyes — alakoknak a használata is fölösleges szószaporítás az *értelem* szempontjából: önként értetődik, hogy a hatóság másként, mint „*törvényesen*“, „*szabályosan*“ nem járhat el, ha külön nem hangsúlyozzuk is.

Hibás szövegezésű jelentés:

„Fekete Mihály vm. irodatisztnak kivételes családi pótlék engedélyezésére irányuló kérvényét mellékleteivel együtt azzal a tiszteletteljes kéréssel van szerencsém *idezárva fölterjeszteni*, hogy a kérelem teljesíthetése kérdésében dönteni és nagybecsű elhatározásáról engemet értesíteni méltóztassék.“

Helyesen:

„Tisztelettel kérem, *méltóztassék eldönteni*, hogy Fekete Mihály vármegyei irodatiszt a kért családi pótlékban kivételesen részesülhet-e? A kérvényt és mellékleteit csatolom.“

Amint e néhány példából látjuk, a mellékletek említése annyi fogalmazási zavarra vezet, annyi fölösleges fejtevéssel jár és olyan sok rossz, nehézkes, nehezen kiírható műszót termelt, hogy *rendszerint célszerűbb, ha a szövegben említést sem teszünk róluk*. Mondanivalóink értelmét a *melléklet említésének mellőzése nem*

zavarja, ellenben az igen gyakran, hogy belebonyolódunk abba, milyen formában szorítsuk be a szövegbe. Az ügyek érdemi elintézésének szempontjából *megemlítésüknek szintén nincs jelentősége*, a kiadónak szóló utasításban úgyis jeleznünk kell, hogy a tisztázathoz csatoljon-e és milyen mellékleteket, az olvasó pedig úgyis látja, hogy mellékleteket csatoltunk, ha külön nem emeljük is ki a szövegben. Ha pedig akár az utasítás nem szabatos, akár a kiadó nem teljesítette szabatosan, megérkezésük hiányát az nem pótolja, hogy az iratban küldésüket jeleztük.

Természetesen *nem lehet elhallgatnunk a mellékletek említését, ha küldésük teljes egészében kimeríti intézkedésünket*. Például: „Huba vármegye ebtartási szabályrendeletét, — ellátva a Nagyméltóságod hozzájárulását is kifejező jóváhagyási záradékkal, — tisztelettel megküldöm.“ „Fölvívom, hogy a közigazgatási bíróság *mellékelt* 987. K. 1920. számú végzését Nagy András óhelyi lakosnak kézbesítse.“ — „Az 1923. évi 34657. számú rendelettel *leküldött* és előző jelentésemhez tévedésből *nem csatolt* kérvényt tisztelettel *visszaküldöm*.“

Egyéb esetek is lehetnek, amikor az értelem szempontjából szükség van a mellékletek megemlítésére. *Ilyenkor is tartózkodnunk kell attól, hogy magát az elküldés tényét domborítsuk ki*, hanem a rájuk történő hivatkozást tegyük alárendeltebb formában. Ilyesminek sok ügyes árnyalata lehet, például: „Tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, hogy Kende vármegye főispánjának *mellékelt jelentésével* az ügyet elintéztnek méltóztassék tekinteni.“ „Fölvívom Polgármester urat, hogy Nagy István *mellékelt panasza* ügyében történekről sürgősen tegyen jelentést“, — „Tisztelettel jelentem, hogy Német Péter följelentése a *mellékelt vizsgálati iratok* igazolása szerint teljes egészében alaptalannak bizonyult.“

Megemlítem, hogy az elküldés kifejezésére a mai hivatalos írásmód általánosan és az árnyalatok megkülönböztetése nélkül használja a „*megküldöm*“ igét, holott ez a *nyomatékosságot* jelentő forma csak akkor van helyén, ha az iratot *véglegesen* megküldjük, vagy ha valamely *kérés vagy rendelet következtében* küldjük meg. A saját kezdeményezésből történő küldésre a „*küldöm*“ alak illik; — ha ahhoz a hatósághoz küldjük a mellékleteket, amelytől érkeztek: a „*visszaküldöm*“ alakot használjuk; a „*visszaszámraztatom*“, „*visszamellékelem*“ mesterkelt kifejezések, amelyeket kerülnünk kell, — még tűrhetőbb a „*visszajuttatom*“. Egyenrangú hatóságokkal szemben sűrűn használt műszó az „*átküldöm*“; ebben az értelemben fölösleges műkifejezés, mert rendes jelentése szerint nem egyenlőséget, hanem közelséget jelent.

Ugyancsak véglegesen ki kell küszöbölnünk azokat a mesterkelt, tömörítő, irodaízü szólásokat, amelyeket szintén sűrűn alkalmaznak az iratok *visszavárásának* jelzésére: „*visszakérőleg*“, „*visszavárólag*“. Merőben *fölszöveges műszavak* ezek is, még a

magyarosabb: „*visszakérve*“, „*visszavárva*“ alakban is, hiszen annak a tisztviselőnek, akihez érkeznek, tudnia kell, mely iratokra van továbbra is szükségünk és vissza kell-e küldenie azokat, ha külön nem is figyelmeztetjük rá. Ilyen figyelmeztetésre csak kivételesen, külön megokolt esetekben lehet szükség, amikor nem értődik magától, hogy valamely elküldött iratra még szükségünk van; ez esetben se használjuk a tömörített formát, hanem írjuk meg külön mondatban: „*a mellékelt panaszkérvényt szíveskedjék válaszával együtt visszaküldeni*“.

3. *A jegyzőkönyvek egyik alcsoportjában sincs helye sem kiegészítő, sem végrehajtási rendelkezéseknek, sem a melléletek megemlítésének. Az ülésekről szólókban ezeknek a részleteknek a követelményeit az egymáshoz fűzött külön-külön határozatok szövegezésekor kell figyelembe venni. Vizsgálatokról, eljárásokról, valamint a felek panaszairól, kérelmeiről készülőekben pedig kijelentések, figyelmeztetések vagy megállapítások formáját öltik föl, ennél fogva a szövegben ugyanúgy kell róluk megemlékezni, mint az egyébként történekről. Például:*

„Az eljárást vezető főszolgabíró figyelmezteti a tanut, hogy jogában áll költségeit fölszámítani. A tanu kiállította utiszámlát a jegyzőkönyvhöz csatolja.“

*

Ezeknek a részleteknek a kifejtésével végére értem az elem tűzött föladatnak: hogy a közigazgatási hatóságok számára megismertessem és megmagyarázzam a helyes magyar hivatalos nyelvnek alapvető elméleti és gyakorlati szabályait. A tárgyat teljes egészében természetesen korántsem meríthettem ki, számtalan egyéb változat, árnyalat és kifejezésbeli finomság föltárásáról lehetne még szó; nagyobb részük azonban inkább a munkaterv további ágaiba tartozik. Az itt ismertettek is kellő alapul szolgálhatnak már arra, hogy — ha a gyakorlati alkalmazásban következetes állandósággal kellő figyelemben részesülnek — közigazgatásunk életében is diadalra vigyük nemzeti létünk leghatalmasabb védőpajzsát: a mi édes, szép magyar anyanyelvünket.

AZ UNIVERSITAS KÖNYVBARÁTOK SZÖVETSÉGE BUDAPEST VIII, MÚZEUM-KÖRÚT 6. GÓLYAVÁR

LEGJOBB BARÁTJÁTÓL: a könyvtől fosztotta meg az évek óta tartó gazdasági válság a középosztályt. Általános a panasz, hogy a könyvek drágák, megfizethetetlenek. Ebben a tényben az a leglesújtóbb, hogy olvasni, művelődni vágyó közönségünk, ha még olyan erős vágy él is benne a jó könyvek iránt, nem juthat hozzájuk az anyagi eszközök hiánya miatt.

VALÓSÁGOS VESZEDELEM lehet mindannyiunkra ez az állapot, hiszen nemzeti érdek, hogy kulturális fölényünket továbbra is megőrizzük és erősítsük. De ez olvasás, tanulás, tehát könyvek nélkül elképzelhetetlen.

EZEKNEK A BAJOKNAK átgondolása teremtette meg az UNIVERSITAS KÖNYVBARÁTOK SZÖVETSÉGE című szervezetet, amely céljául tűzte ki, hogy közönségünk a jó, ízlésesen kiállított, külföldi viszonylatban is elsőrendű könyveket minél olcsóbban szerezhesse be.

Célunk, hogy igen KIS ANYAGI ÁLDOZATTAL JUSSON idővel minden érdekeltszeméLELKET GYÖNYÖRKÖDÍTŐ KÖNYVTÁRHOZ, melynek minden kötete művészi érték lesz külsőleg, belsőleg egyaránt.

Az Universitas Könyvbarátok Szövetségének Igazgató-Tanácsa és Szerkesztő-Bizottsága a legteljesebb biztosíték arra, hogy ezt a programot meg is tudjuk valósítani.

Az Igazgató-Tanács, mint erkölcsi testület ügyelni fog arra, hogy Szövetségünk kiadványai között ne legyenek pártpolitikai, irányzatos munkák, hiszen a cél éppen az, hogy könyveink mindenkit kielégítsenek, mindenkinek örömet szerezzenek.

AZ IGAZGATÓ-TANÁCS TAGJAI: Balogh Elemér, Bárczy István, Berzeviczy Albert, Czettler Jenő, Gévay Wolff Nándor, Horánszky Dezső, Hóman Bálint, gróf Klebelsberg Kuno, báró Kornfeld Móric, Kornis Gyula, Lukács György, Némethy Károly, Petrovics Elek, báró Wlassics Gyula.

SZERKESZTŐ-BIZOTTSÁG: Voinovich Géza, Szilágyi Sándor, Czákó Elemér.

KÖNYVEINK A MŰVELT EMBEREK KÖNYVEI LESZNEK.

Írja meg címét. Díjtalanul megküldjük Önnek a Szövetség feltételeit és csatlakozzék ahhoz!

A Magyar Történelmi Társulat

összes új és kapható régibb kiadványait a teljes bolti áron, részletfizetésre is árusítjuk. Prospektust és rendelőlapot készségesen küldünk.

A 100 esztendő

Magyar Tudományos Akadémia

kiadványai javarészt, főleg a történelmi műveket, 75—85% árengedménnyel szolgáltatjuk ki. A 200-nál több leszállított árú könyv címét tartalmazó rendelőjegyzéket díjtalanul megküldjük.

Kiadásunkban most jelent meg HETTNER ALFRÉD:

A leíró földrajz alapvonalai

c. műve. Ez az első és egyetlen magyarnyelvű modern földrajzi kézi- és vezérkönyv. A kétkötetes, 800 oldalas, többszáz grafikonnal és térképpel illusztrált mű előfizetési ára 1926 március 15-ig kötetenként fűzve 140.000 K, kötve 185.000 K. Bolti ára fűzve 175.000 K, kötve 225.000 K. A bolti árért részletfizetési feltételek mellett is megküldjük.

Báró Forster Gyula

GRÓF BERCHÉNYI LÁSZLÓ

Franciaország marsallja. A hazájából száműzött gróf Berchényi Lászlónak, Rákóczi fővezére fiának tünelményes pályafutása Franciaországban. Királyok és királynők versengenek barátságáért, de ő a versaillesi királyi udvar káprázatos fényéből is szegény hazájába vágyik vissza és nem nyugszik addig, amíg száműzetéséből haza nem térhet. A sok képpel és hasonmással illusztrált kötet ára 100.000 korona.

KLEBELSBERG EMLÉKKÖNYV

50 önálló tanulmány a történettudomány minden ágából, legkiválóbb akadémikusaink és egyetemi professzoraink tollából. A 642 oldalas, gazdag tartalmú és díszes kiállítású kötet bolti ára 400.000 K.

Megrendelések címzése:

KIR. MAGYAR EGYETEMI NYOMDA KÖNYVOSZTÁLYA

Budapest VIII, Múzeum-körút 6. Gólyavár

A K. M. Egyetemi Nyomda Könyvosztályán

az összes közigazgatási és jogi szakkönyvek megkaphatók. —
Kérjen szak-árjegyzéket! — Ugyanott minden szépirodalmi, ismeretterjesztő, tudományos könyv és folyóirat, tankönyv, térkép és kotta a legelőnyösebben beszerezhető.

KÖNYVEK,

amelyeket mindenkinek ismernie kell:

GRÓF APPONYI ALBERT HÉT ELŐADÁSA A MAGYAR ALKOTMÁNY FEJLŐDÉSÉRŐL

A magyarság e kiváló képviselője szabatos plaszticitással foglalja össze mindazt, amit a magyar állam szervezetéről minden művelt magyarnak illik tudnia. Dióhéjban úgyszólván Magyarország egész történelmi áttekintését adja. — Ára **11.000** korona.

MAGYAR FÖLD, MAGYAR NÉP, MAGYAR SORS

IRTA: FODOR FERENC

A mű élvezetes stílusban nyújt teljes tájékoztatást a régi Nagy-Magyarország és a veszített háború utáni Csonka-Magyarország gazdasági-földrajzi viszonyairól. Sorsunk alapjait és a jövő lehetőségeit ismerjük meg belőle. 78 képmelléklet. — Ára **20.000** K.

Legszebb képeskönyv, legjobb tankönyv a

B E T Ű O R S Z Á G

Öröm a kicsinyeknek, élvezet a nagyoknak. Aki még nem látta, nem olvasta, vegye meg magának, vegye meg gyermekének. Minden család szerezze meg e gyönyörű színes képeskönyvet. Utasítással együtt **32.000** korona.

Szállítási költség a pénz előzetes beküldésénél 3000 korona, utánvételezésnél 8000 korona. — Megrendelések címzése :
BUDAPEST VIII, MŰZEUM-KÖRŰT 6. SZAM. GÓLYAVAR.

**FÁRADSÁGOT, IDŐT és PÉNZT
TAKARÍTHAT MEG,**

ha hivatala és saját részére a községi közigazgatói nyomtatványokon és szakkönyveken kívül

**ÍRÓSZER, PAPÍR és IRODAFEL-
SZERELÉSI SZÜKSÉGLETÉT**

A

**KIRÁLYI MAGYAR
EGYETEMI NYOMDÁNÁL
FEDEZI!**

Mert egy helyről, egy levélben megrendelhet mindent, amire szüksége van és egyetlen folyószámlán kényelmes elszámolási lehetősége nyílik.

Mindenből a LEGJOBB MINŐSÉG van raktáron, a közszállítási szabályzatnak megfelelően lehetőleg MAGYAR GYÁRTMÁNY!

Képes ÍRÓSZERÁRJEGYZÉK és MINTAKÖNYV itatós, csomagoló- és irodapapirokról és levélborítékokról ingyen és bérmentve. — Megrendelések címzése:

**BUDAPEST
VIII, MÚZEUM-KÖRÚT 6. SZ.
GÓLYAVÁR.**

